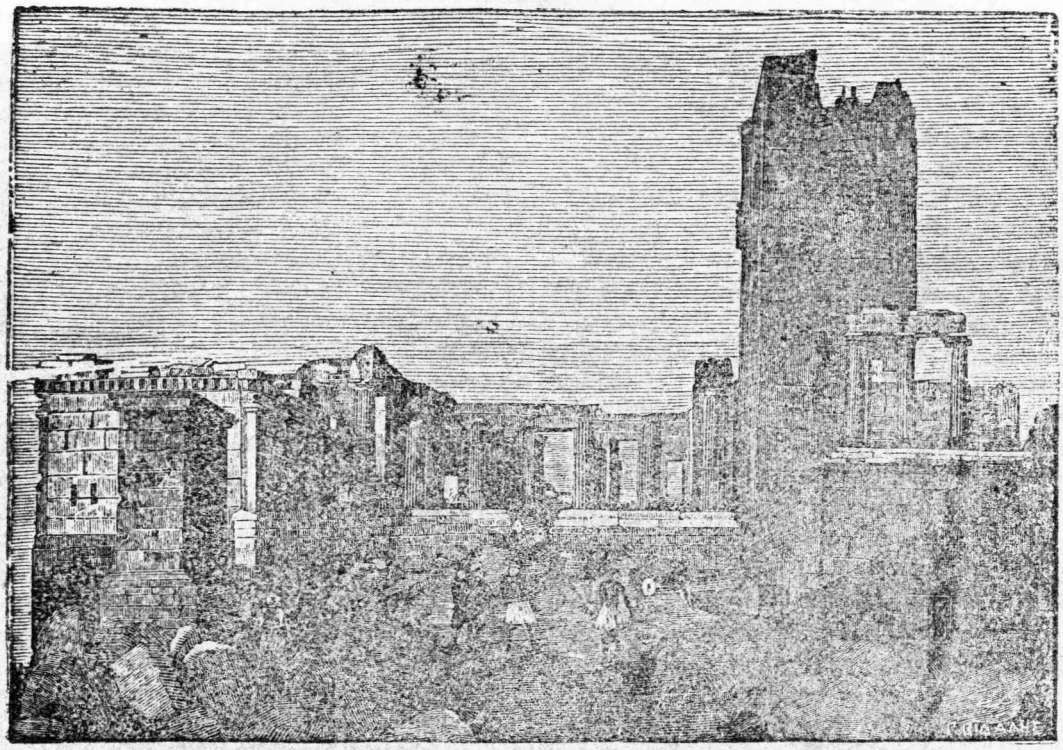

ΕΥΤΕΡΠΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

Φυλλάδ. 66 — *Τόμος.* Η'.

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ. — ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΗΝ 30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1855.

Ο ΕΡΩΣ ΕΝ ΤΩ ΓΑΜΩ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ Κ. ΓΥΙΖΩΤΟΥ.

(Συνέχεια καὶ τέλος, ἴδε φυλ. 65.)

IX.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1688 ἀπήλλαξε τὴν Λαδὺ Ῥούσσελ τῆς ἀγωνιώδους καὶ μονοτόνου συνάμα ταύτης θέσεως, διότι μετὰ πενταετῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἥττης χηρείαν αἴφνης εὑρέθη ἐν θριάμβῳ, εἰ καὶ φέρουσα τὸ βάρος τῆς θλίψεώς της.

Ἐπὶ δέκα ὅλους μῆνας ἀφ' ἧς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπέβη ὁ πρίγγιψ τῆς Ὀράνζης ἑωσοῦ ὁριστικῶς ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος ἔφυγεν, ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ διέτριβεν ἐν Οὐόβουρν, μακρὰν τῶν συμβάντων καὶ τῶν θορύβων τοῦ Λονδίνου, μόνη μετὰ τοῦ πενθεροῦ της καὶ τῶν τέκνων της, πλὴν παρακολουθοῦσα τὰ γινόμενα μετὰ ζέσεως, ῥυθμιζομένης διὰ φρονήσεως συνειδυίας τὴν ἀστασίαν τῶν μεγάλων ἐπιχειρημάτων, καὶ ψυχῆς εὐσεβοῦς, ἀφιερούσης τὴν πατρίδα καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν. Ὅτι ἀνεγίνωσκε τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ δημοσιευόμενα ἑκατέρωθεν ἔγγραφα μετ' ἐπιμελείας, καὶ ὅτι συνεχῶς τὴν ἐπληροφόρουν μετὰ λεπτομερείας περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ αὐλῇ συμβαινόντων, φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν της, διότι, σπεύδουσα νὰ πληροφορηθῇ περισσότερόν τι, ὡς ἔμαθεν, ὅτι ὁ πρίγκιψ τῆς Ὀράνζης καὶ ὁ δόκτωρ Βουρνετ μετ' αὐτοῦ ἀφίκοντο εἰς Σαλισβούρν, ἔγραψε τῷ τελευταίῳ δι' ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένου τὰ ἑξῆς·

« Ὁ κομιστὴς τῆς παρούσης μου στέλλεται ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐλπίζω, ὅτι θέλει ἐπιστρέψει φέρων ἐπιστολήν σας τοιούτων ἀγαθῶν εἰδήσεων, οἵας ἅπαντες οἱ ἀγαθοὶ πολῖται ἐπιθυμοῦσιν. Ἡ περιέργειά μας φαίνεται μὲν ἀνυπόμονος, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀναπόφευκτος· δὲν σᾶς ζητῶ ὅμως πρὸς εὐχαρίστησίν της πλείους τῶν ἓξ γραμμῶν ἐπιστολήν, καθότι θέλω νὰ ἴδω γεγραμμένον τι διὰ τῆς ὑμετέρας χειρὸς, καὶ οὐχὶ τοῦ νοός σας μονον πονήματα, δημοσιευόμενα διὰ τοῦ τύπου. »

Ὅτε ἡ ἐπιχείρησις τῆς μεταπολιτεύσεως ἤγγιζε τὸ τέλος της, μετέβη μετὰ τοῦ κόμητος Βέδφορδ νὰ διατρίψῃ ἡμέρας τινὰς ἐν Λονδίνῳ· πιθανὸν δὲ εἶναι

ὅτι τότε ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος ἐζήτησε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Λόρδου Βεδφόρδ, ὅστις τῷ ἀπεκρίθη· «Μεγαλειότατε, εἶχον υἱόν, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἦναι σήμερον τὸ στήριγμα τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος.» Οὕτως ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ εἶδεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς πάσας τὰς ὁριστικὰς σκηνὰς, ὅσαι ἔθεσαν ἐπὶ τοῦ θρόνου Γουλιέλμον τὸν Γ'. «Οἱ μακροβιώτεροι καὶ οἱ πλείστας ἰδόντες μεταβολὰς, ἔγραφε τῷ Φισ-Οὐίλλιαμ, δυσκόλως πιστεύουσιν, ὅτι ταῦτα πάντα δὲν εἶναι ὄνειρον Καὶ ὅμως εἶναι πραγματικὰ καὶ διὰ τηλικαύτης καταπληκτικῆς χάριτος ἐξετελέσθησαν, ὥστε ἡ καρδία μας ἔπρεπεν ἕνεκα τούτου νὰ ἀφιερωθῇ εἰς προσευχὰς καὶ δεήσεις πρὸς ἐκεῖνον, ὅτις διανέμει, ὡς βούλεται, τὰς μεγάλας αὐτοῦ δωρεάς.» Αν καὶ δὲν διετήρησε σχέσιν τινὰ μετὰ τοῦ πρίγγιπος τῆς Ὀράνζης, ἐγνωρίζοντο ὅμως καὶ δὲν ἦτον ἀδιάφορος ὁ εἷς πρὸς τὸν ἕτερον, καθότι γινώσκων καλῶς ὁ Γουλιέλμος τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀξίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Λόρδου Ῥούσσελ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς χήρας, ἐφρόντισεν ἐν καιρῷ περὶ τούτου, διότι, ὅτε κατὰ τὸ 1687 ἔπεμψεν εἰς Λονδῖνον τὸν πρέσβυν του Δύκενυελδ (Dykenveld), τὸν διέταξε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Λαδὺ Ῥοῦσσελ καὶ νὰ τῇ δηλώσῃ ἐξ ὀνόματός του ὅτι μεγάλως τὴν σέβεται καὶ σπουδαίως μεριμνᾷ περὶ αὐτῆς. Ἐκτίθημι κατὰ γράμμα τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τὴν διήγησιν, γεγραμμένην τὴν 24 Μαρτίου 1687 χειρὶ ἰδίᾳ τῆς Λαδὺ Ῥούσσελ.

« Μ' ἐπεσκέφθη, γράφει. ὁ Κ. Δύκενυελδ πρέσβυς Ὀλλανδός· μοὶ ἐλάλησε γαλλιστί· μοὶ διεβίβασε τὰ συλλυπητήρια τοῦ πρίγγιπος καὶ τῆς πριγκιπήσσης τῆς Ὀράνζης, ἐπὶ τῇ σκληρᾷ συμφορᾷ μου. Ἐλυπήθησαν καὶ λυποῦνται, εἶπε, βαρέως ἐπὶ ταύτῃ καὶ ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ ζημία μου ὑπῆρξε μεγίστη· εἶναι δὲ πεπεισμένοι ὅτι ἡ θλίψις μου θέλει μένει ἀπαραμείωτος. Σέβονται καὶ ἐμὲ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν οἰκογένειαν καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ συζύγου μου καὶ ὅτι εὐχαρίστως θέλουν βεβαιώσει τοῦτο διὰ τῶν πραγμάτων, ὡς παρουσιασθῇ περίστασις. Ἀληθῆ δὲ ἡδονὴν θέλουν αἰσθανθῆ ἂν εὕρω παραμυθίαν τινὰ πιστεύουσα, ὅτι πᾶν ὅ τι ἐν καιρῷ τοῖς ζητήσω θέλει μοὶ παραχωρηθῆ προθύμως. Περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ μου ἰδίως πᾶσα ἐπιθυμία μου θέλει ἐκπληρωθῆ παρ' αὐτῶν, ὅσον δύναται πληρέστερον. Ὁ Κ. Δύκενυελδ μοὶ προσέθηκεν, ὅτι λαλεῖ οὕτως, οὐχὶ ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης, ἀλλ' ὡς λειτουργὸς δημόσιος. Τότε μετ' εὐχαριστήσεως τὸν ἤκουσα πραγματευόμενον διὰ μακρῶν περὶ τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν, ἃς ὁ πρίγγιψ εἶχε καὶ διετήρει διαρκῶς περὶ τοῦ ἀξιολόγου συζύγου καὶ Κυρίου μου καὶ ὅτι ἡ αὐτοῦ ὑψηλότης δὲν κατέκρινε ποτὲ τοὺς σκοπούς του καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν φρικαλέαν στιγμὴν, ἀλλ' ὅτι ἐθρήνησε τὴν ἀπώλειάν του ὡς μοιραῖον δυστύχημα τῶν προσφιλεστέρων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς θρησκείας τῶν διαμαρτυρομένων συμφερόντων. Ὁ Κ. Δύκενυελδ ἠκουσε πολλάκις τὸν πρίγκιπα ὁμιλοῦντα μετὰ σεβασμοῦ περὶ τοῦ κυρίου μου, προσέθηκε δὲ ὅτι ὡς ἀληθὴς διαμαρτυρόμενος μὴ λαλῶν ἐπ' ἀρετείᾳ ὁμολογεῖ ὅτι παρετήρησεν ἐνταῦθα ὅτι ἀποδίδεται ἐπίσης δικαιοσύνη εἰς τὴν μνήμην τοῦ συζύγου μου καὶοῦτω μάλιστα πανδήμως, ὥστε οἱ μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ τῶν πράξεών του εὐνοϊκῶς διακείμενοι, μεγάλως σεβάζονται τὸ ὄνομά του, συμφωνοῦντες, ὅτι ἀνθρωπίνως ἢ ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν συγχρόνων του καὶ ἄμεμπτος, καὶ τίμιος, καὶ γενναιόψυχος, καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πατρίδα του ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις εὐσεβέστατος. Ὁ Κ. Δύκενυελδ μοὶ διηγήθη ἰδιαίτερόν τι γεγονὸς, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ συζύγου μου ἀντίπαλοι ἐξετίμων σπουδαίως τὴν ἀπώλειάν του. Ἐδείπνει παρὰ τῷ Κ. Σκέλτων (Skelton) προσέδρῳ τότε τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅτε ἔφθασαν εἰς Λαχαίην (La Haye) αἱ περὶ τῶν συμφορῶν μου εἰδήσεις· ἐπειδὴ δ' εὑρίσκοντο ἐν τοιούτῳ οἴκῳ διηγεῖτο μετὰ προσοχῆς τὰ συμβάντα καὶ ὁ Κ. Σκέλτων δὲν εἶπε τι ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου Ἔσσεξ, ὡς ἤκουσεν ὅμως τὸ τοῦ μυλόρδου Ῥοῦσσελ· — Ὁ βασιλεὺς, εἶπεν, ἀφήσεσε τὴν ζωὴν ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ ἀπώλεσεν ἐκ τούτου χιλιάδας καὶ ἴσως πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων.» Ἐπανέλαβον τοῦτο, προσέθηκεν ὁ Κ. Δύκενυελδ, διότι ἐρρέθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σκέλτων, ὑπηρέτου τοῦ Βασιλέως.»

Ὁ Γουλιέλμος ἀναγορευθεὶς Βασιλεὺς ἐπεκύρωσεν εὐθὺς μετὰ λαμπρότητος τοὺς λόγους, οὓς δύω ἔτη πρότερον, ὁ πρέσβυς του ἀπεύθυνε τῇ Λαδὺ Ῥοῦσσελ. Τὴν 13 Φεβρουαρίου 1689 Γουλιέλμος ὁ Βασιλεὺς καὶ Μαρία ἡ Βασίλισσα, ἀφ' οὗ τὴν πρωΐαν ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ Κοινοβούλιον τὸ στέμμα, τὴν ἑσπέραν ἐδέχθησαν τὸ πρῶτον, ἐν τῷ παλατίῳ Οὐίτεχαλλ (Whitehall) τὰς ἐπισήμους συγχαρητηρίους εὐχάς. Ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ δὲν παρευρίσκετο καθότι ἀμέτοχος ὅλων τῶν κοσμικῶν τελετῶν καὶ αὐτῷ νὰκόμη τῶν ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῶν φρονημάτων της τελουμένων δὲν ἀπεμακρύνετο οὔτε τοῦ οἴκου της, οὔτε τοῦ πένθους της. Ἡ θυγάτηρ της ὅμως, Λαδὺ Κάβενδιεχ ἐθεᾶτο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐν τῇ αὐλῇ μετὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς, κομήσσης Δέβονσιρ. «Ἡσπάσθην τὰς χεῖρας τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ βασιλέως, ἔγραφε τὴν ἐπιοῦσαν τῇ ἐξαδέλφῃ της μίσς Ἰωάννα Ἄλλιγκτων· ἔξωθεν τοῦ παλατίου πληθὺς πυροτεχνημάτων καὶ ἀξιοθέατος ἦτον ἡ φωτοχυσία ὅλων σχεδὸν τῶν οἰκιῶν. Λέγεται ὅτι ἀνενδότως ἀτχολεῖται ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ὑποθέσεις, καὶ θαυμάζεται πολὺ διὰ τὴν μετὰ φρονήσεως τακτοποίησιν παντὸς πράγματος. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος μεγαλοπρόσωπος καὶ κατὰ πρώτην ὄψιν φαίνεται χυδαῖος, ὅταν ὅμως ἐπὶ πολὺ τὸν παρατηρήσῃ τις, βλέπει ὅτι ἡ φυσιογνωμία του εἶναι πλήρης σταθερᾶς συνέσεως καὶ ἀγαθότητος. Ἡ βασίλισσα ἐν συνόλῳ εἶναι ἀληθῶς καλή, λίαν εὐαρέστου ὄψεως, ἀναστήματος δὲ καὶ κινήσεων κομψοτάτων. Εἶναι ὑψηλὴ, οὐχὶ ὅμως ὅσον ἡ τελευταία Βασίλισσά μας. Ὡς δύναται νὰ συμπεράνῃς ἡ αἴθουσά της ἦτο πλήθουσα κόσμου.»

Μετὰ τὰς βασιλικὰς φιλοφρονήσεις ἐπῆλθον αἱ

πολιτικαὶ πράξεις. Νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου κατέλυσε τὴν καταδίκην τοῦ Λόρδ Ῥούσσελ, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς ἀνθρωποκτονίαν. Ἓν ἐκ τῶν ἄρθρων αὐτοῦ ἔλεγεν ὅτι « ὁ νόμος ἐγένετο αἰτήσει τοῦ κόμητος Βέδφορδ καὶ τῆς Λαδὺ Ῥούσσελ » ὁ Σὶρ Θωμᾶς Κλέρζης ἐζήτησεν νὰ ἐξοβελισθῶσιν αἱ λέξεις αὗται εἰπών· « Ἡ δικαιοσύνη τῶν ἐθνῶν εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἀτομικῆς αἰτήσεως· ὁ νόμος δὲν ψηφίζεται κατὰ χάριν, ἡ Ἀγγλία ἅπασα ἐνδιαφέρεται.» Ὁ νόμος οὗτος ἦτον ἡ δευτέρα πρᾶξις ἣν ὑπέγραψεν ὁ Γουλιέλμος ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς του. Μετὰ δέ τινα καιρὸν πρὸς δήλωσιν συνάμα τῆς εὐνοίας του πρὸς ἀμφοτέρας τὰς οἰκογενείας, τὰς διὰ συγγενικῶν συνδέσμων καὶ διὰ πολιτικῶν αἰσθημάτων συνηνωμένας, ἀπένειμεν εἰς τοὺς κόμητας Βέδφορδ καὶ Δεβονσιρ τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς, γράψας εἰς τὸ δίπλωμα τοῦ δουκὸς Βέδφορδ τὰ ἑξῆς· « Πρὸς τοὺς λόγους, οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν ἀπονομὴν τοῦ ἀξιώματος, ὁ μεγαλήτερος εἶναι, ὅτι ὁ λόρδ Βέδφορδ ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ λόρδου Ῥούσσελ, τοῦ στολισμοῦ τοῦτου τῶν συγχρόνων του. Τοιούτου ἀνδρὸς τὰς σπανίας ἀρετὰς δὲν ἤρκει μόνον νὰ μεταδώσῃ ἡ ἱστορία εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἐπεθύμουν νὰ τὰς ἐγγράψωσιν ἐν τῷ παρόντι διπλώματι, ἵνα μένωσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μνημεῖον ἀφιερωμένον τῇ τελείᾳ ἀρετῇ, ἧς ἡ μνήμη δέον νὰ ἐπιζῇ, ἐν ὅτῳ οἱ ἄνθρωποι τηροῦσι σέβας πρὸς τὴν ἀγνότητα τῶν ἠθῶν, πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος σταθερὸν καὶ ἀκαταμάχητον, καὶ ἐν αὐτῇ τοῦ θανάτου τῇ ὥρᾳ, ἔρωτα.»

Αἵτε οἰκιακαὶ ἡδοναὶ καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐπανορθώσεις καὶ τιμαὶ ἐπῆλθον ἀθρόαι τῇ λαδὺ Ῥούσσελ, καθότι συνέζευξε τὴν δευτερότοκον αὐτῆς θυγατέρα Αἰκατερίνην μετὰ τοῦ Λόρδου Ῥούς (Roos), πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Δουκὸς Ῥούτλανδ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς λόρδον τάβιστοκ (Tavistock) δεκαπενταετῆ τὴν ἡλικίαν μετὰ τῆς μίσς Χόουλανδ (Howland), πλουσίας κληρονόμου τοῦ κόμητος Σούρρεῦ (Surrey). Εἰς ἀμφοτέρας ὅμως τὰς περιστάσεις δὲν ἐνήργησεν ἐσπευσμένως οὐδ' ἔλαβε μόνον ὑπ' ὄψιν τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ τὰ πλούτη, καθότι ἀκριβολογοῦσα ἐπί τινος διαζυγίου, συμβάντος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ δουκὸς Ῥούτλανδ, ἐδίσταζεν ἐπὶ χρόνον νὰ τοποθετήσῃ ἐν αὐτῇ τὴν θυγατέρα της, καὶ ἀπέκρουσε συζυγίαν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ της, πλουσιωτέραν τῆς πραγματοποιηθείσης. Ἡ λαμπρότης τῶν ἐπιγαμιῶν τούτων καὶ τὰ οἰκογενιακὰ εὐτυχήματα ἐπέσυραν ἐπ' αὐτῆς ἅπαντα τὰ βλέμματα, ἅτινα οὔτ' ἐξεπλήττοντο, οὔτ' ἐφθόνουν, καθότι τὸ δημόσιον διωμολόγει παῤῥησίᾳ τὴν συμπάθειάν του ὑπὲρ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης ταύτης δικαιοσύνης πρὸς τὴν πενθοῦσαν ἀρετὴν, καὶ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ φίλοι τῶν Ῥούσσελ, τῶν Καβενδίσχ, καὶ τῶν Βριοθεσλεῦ καθηδύνοντο, μεταφέροντες πρὸς τὴν λαδὺ Ῥούσσελ, μονάζουσαν ἐν τῷ Σουθάμπτων Χάους, τὰ περὶ τῶν πανηγύρεων καὶ διασκεδάσεων εὐάρεστα, ὧν διετέλει ἀμέτοχος. Τὴν θυγατέρα αὐτῆς Αἰκατερίνην, συνώδευσε μετὰ τὸν γάμον ὁ σύζυγος αὐτῆς Ῥοὺς εἰς Βέλβοαρ, φρούριον τοῦ πενθεροῦ αὐτῆς δουκὸς Ῥουτλαδ. Κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν, ὁ αὐτὸς εὐγενὴς νέος, δι' οὗ δέκα ἔτη πρότερον, ὁ λόρδος Καβενδίσχ παρήγγειλεν εἰς τὸν ἐν τῇ εἱρκτῇ λόρδον Ῥούσσελ νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖνος δεσμώτης ἀντ' αὐτοῦ, ὀνόματι σὶρ Ἰάκωβος Φόρβης (Forbes) ἔγραφε τῇ Λαδὺ Ῥούσσελ. « Σᾶς ἐπιστέλλω, μυλαδὺ πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς ὁδοιπορίας τοῦ λόρδου, καὶ τῆς Λαδὺ Ῥοὺς καὶ περὶ τῆς ἐν Βέλβοαρ ὑποδοχῆς των ἥτις ὡμοίαζε πομπῇ Βασιλέως καὶ Βασιλίσσης διὰ τοῦ βασιλείου των διερχομένων, ἡ ὁδοιπορία δύω νεογάμων μεταβαινόντων εἰς τὸν πατέρα των. Κατὰ τὴν εἴσοδόν των ἐν Λεϊσεστερχίρ (Leicestershire) ὑπεδέξαντο αὐτοὺς ὁ δήμαρχος καὶ ἅπαντες οἱ εὐγενεῖς τῆς κομητίας, οἵτινες ἦλθον εἰς Ἄρβο ουγ, ἵνα προσφέρωσι τῇ νεονύμφῳ τὰς ὑποκλίσεις των. Τὴν ἐπαύριον τὴν συνώδευσαν ἕως δῶ, οἱ αὐτοὶ εὐγενεῖς καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον θεατῶν συῤῥευσάντων πανταχόθεν, ἵνα συγχαρῶσιν αὐτὴν διὰ θορυβωδῶν ἐπευφημήσεων. Ὡς δ' ἐπλησιάσαμεν εἰς Βέλβοαρ ἡ συνοδεία μας ηὔξησε, καθότι πλῆθος ἁμαξῶν ἔφθασαν, καὶ δημαρχικοὶ πάρεδροι, καὶ σωματεῖα, καὶ ἐκκλησιαστικοί, οἵτινες προσήνεγκον τοῖς νεονύμφοις στίχους πραγματευομένους περὶ τοῦ εὐτυχοῦς αὐτῶν γάμου. Εὕρομεν δὲ πρὸ τῆς θύρας τῆς πόλεως εἰκοσιτέσσαρας μουσικοὺς βαρβίτου, ἄλλους τόσους σάλπιγκος, εἰκοσιτέσσαρας κυρίας καὶ ἰσαρίθμους ἐκκλησιαστικούς, ἅτινες δὲ ὁμοῦ μετέβημεν ἐν παρατάξει εἰς τὰ μεγάλα μέγαρα, ὅπου ἐγένετο ἡ συνήθης τελετὴ τῶν δεξιώσεων καὶ τῶν συγχαρητηρίων. Μετὰ ταῦτα, ἑωσοῦ διαταχθῇ τὸ δεῖπνον, περιῆλθον τὸ φρούριον καὶ παρευρέθησαν εἰς τὴν παρασκευὴν μεγάλου ποσοῦ ὀξυγάλακτος μετὰ Ξηρείου (Heres) οἴνου πρὸς χρῆσιν καὶ τέρψιν τῶν παρευρισκομένων. Παρόμοιόν τι μέχρι τοῦδε δὲν εἶδον! Μετὰ τὸ δεῖπνον, ὅπερ ἐγένετο μεγαλοπρεπέστατον, οἱ συνδαίτορες πάντες, προπορευομένων τῶν νεονύμφων μετέβησαν ἀνὰ δύω βαδίζοντες, εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἡ σκηνὴ ἠνοίχθη, ἐφάνη τὸ μέγα δοχεῖον καὶ αἱ προπόσεις ἤρξαντο. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπινον εἰς κοχλιάρια, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς ἀργυρᾶ ποτήρια, πλὴν, ἂν καὶ πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἐγένοντο αἱ προπόσεις ἐπὶ μίαν ὥραν θερμῆς καὶ ζωηρᾶς ἀσκήσεως, τὸ ἐν τῷ δοχείῳ ὡραῖον ποτὸν δὲν ἠλαττώθη οὐδὲ καθ' ἕνα δάκτυλον. Τότε ἡ Λαδὺ Ῥούτλανδ ἐκάλεσεν ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους τοῦ οἴκου καὶ γονυπετεῖς προέπιαν εἰς μεγάλας φιάλας ὑπὲρ τῶν νεονύμφων. Ἡ εὐωχία διήρκησε μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.»

Καθ' ὃν χρόνον τῇ διεβίβαζον τὴν περιγραφὴν τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημωδῶν τούτων τελετῶν ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ ἐδέχετο συνάμα, ἐκ τῶν εὐσεβῶν αὐτῆς φίλων, συγχαριτηρίους ἐπιστολὰς προσ-

φορωτέρας πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς της. « Διηλθετε διὰ ποικίλων τοῦ βίου σκοτεινῶν, ἔγραφεν αὐτῇ ὁ Βουρνὲτ, χειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος Σαλισβουρύ. Ὁ Θεὸς ἐτήρησεν ὡς τελευταίας τὰς καλλιτέρας. Ἀνύψωσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν οἶκον σας Δὶς τὰς ἡμέρας εὔχομαι πρὸς τὸν Θεὸν, ὅπως ἡ οἰκογένειά σας, ἥτις ἐκ τριῶν ἤδη κλάδων συγκειμένη, εἶναι ἡ μεγαλητέρα τῶν συγχρόνων μας, καταστῇ ἀξία τῶν τοσούτων θείων δωρεῶν διὰ παραδειγματικῆς ἀγιωσύνης. Ὑμεῖς δὲ καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἴητε οἱ οὐρανόθεν εὐλογημένοι τῶν συγχρόνων καὶ τοῦ ἔθνους μας. »

Μόλις εἶχε νυμφευθῆ ὁ υἱός της καὶ τῇ ἐγένετο ὑπὲρ αὐτοῦ πρόταση εὐάρεστος καὶ μοναδική. Νέαι γενικαὶ ἐκλογαὶ βουλευτῶν προετοιμάζοντο καὶ ὁ δοὺξ Σχριουσβουρὺ (Shrewsbury) μέγας ἀρχιτρίκλινος τοῦ στέμματος καὶ ὁ λόρδος Σόμερς (Somers, σφραγιδοφύλαξ παρεκάλεσαν τὴν Λαδὺ Ρούσσελ νὰ στέρξῃ, ὥστε ὁ υἱός της, ἂν καὶ δεκαπεντατετὴς τὴν ἡλικίαν, νὰ παρουσιασθῇ ὡς ὑποψήφιος ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῆς κομητείας Μίδδλεσεξ (Middlesex). » Παρέστησα εἰς τὴν εὐγενίαν του, τῇ ἔγραφεν ὁ σὶρ Ἰάκωβος Φάρβης, ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις, ὅσας ὁ δοὺξ τοῦ Βέλφορδ καὶ ὑμεῖς αὐτὴ ἠθέλατε ἐπενέγκει· ἐπέμειναν ὅμως φρονοῦντες, ὅτι καὶ ὑμέτερον συμφέρον εἶναι καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν ὑμῶν πρέπον νὰ δεχθῇ ὁ υἱός σας ἤδη τὴν ὑποψηφιότητα. Συνηνωμένος λέγων μετὰ τοῦ ἀξιολόγου σὶρ Ἰωάννη Βουλστονχὸλμ (Woulstonholme) θέλουν ἐπιτύχει καὶ ἀπομακρύνει τῆς ἐκλογῆς δύω σημαντικοὺς τόρεις. Ὅταν ὅμως εἶπον, ὅτι ὁ λόρδος Τάυιστοκ ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς Κάμβριτζ καὶ μετὰ ταῦτα νὰ περιηγηθῇ δύω ἢ τρία ἔτη, ὁ λόρδος Σχριουσβουρὺ μ' ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἀντίκειται τοῦτο πρὸς τὸ σχέδιον, ἀλλ' ὅτι ὁ λόρδος Ταύιστοκ μίαν μόνην φορὰν ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν, συνωδευμένος ὑπὸ πολλῶν εὐγενῶν καὶ ἄλλων ἱππέων ἐκ τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἢ μηδὲν ἢ σμικρότατον τι θέλει δαπανηθῆ. Ὁ λόρδος Σχριουσβουρὺ μ' ἐπεφόρτισε πρὸς τούτοις νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ἂν στέρξετε, ὡς δὲν ἀμφιβάλλει, εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ζητεῖ τὴν ἄδειάν σας νὰ ἐμφανισθῇ ὁ υἱός σας, μόνον τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου Ρούσσελ ὅπερ θέλει προσκτήσεται αὐτῷ δέκα χιλιάδας ψήφων περιτλέον, ἂν τοσοῦτοι εἶναι οἱ ἐν τῇ κομητείᾳ ἐλεύθεροι γαιοκτήμονες. »

Πόσα θέλητρα ὑψηλοφροσύνης καὶ ἔρωτος συζυγικοῦ, ἅμα δὲ καὶ μητρικοῦ διὰ τὴν Λαδὺ Ρούσσελ!

X.

Ἀντέσχε κατ' αὐτῶν, καθότι εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς δύω μεγάλα στηρίγματα, τὴν εὐσέβειάν της καὶ τὴν θλῖψιν της. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τῶν τίτλων καὶ τῶν τιμῶν, αἵτινες ἀπενέμοντο τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Ρούσσελ ἔλεγεν· « Θέλω πράξει πᾶν τὸ ἐπ' ἐμοὶ πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοιούτων, πλὴν ὅλα ταῦτα τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ μοὶ προσποιήσωσιν ἀληθῆ εὐφροσύνην. » Ἑπομένως ἀπέκρουσε μετὰ φρονήσεως περισπουδάστου τὸν θρίαμβον, ὅνπερ ἡ πολιτικὴ προσέφερε τῷ υἱῷ της.

« Σᾶς πέμπω, μυλόρδε, ἔγραφεν εἰς τὸν ἀνδράδελφόν της Ἐδουάρδον Ρούσσελ, τὴν ἐπιστολὴν, ἣν χθὲς ἔπεμψέ μοι ὁ φίλος μας σὶρ Ἰάκωβος Φάβης· σᾶς παρακαλῶ νὰ τὴν ἀναγνώστητε, καὶ ἂν δὲν τὸ νομίζητε ἄτοπον, ὑπάγετε νὰ ἴδητε τὸν δοῦκα Σχριουσβουρύ. Οὕτως ἐλαβοῦμαι τὰς κρίσεις του, ὥστε ἂν ἠδυνάμην νὰ πιστεύσω, ὅτι σπουδαίως ἐσκέφθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἤθελον εὑρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην ἀμφιβάλω περὶ τοῦ λογικοῦ μου. Καὶ ὁ πατήρ σας, ὅστις ἀγνοεῖ ὅλως τὰ περὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ σὶρ Ἰακώβου, καὶ τὰ περὶ τῶν πρὸς ὑμᾶς ἤδη γραφομένων μου, ἤθελε πάθει ὅτι καὶ ἐγὼ καθότι ἐνθυμεῖσθε ὅτι ἀντεῖπε πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην, ὅτε πρό τινων ἡμερῶν μ' εἰδοποίησαν τὸ πρῶτον περὶ τούτου. Ἡ γνώμη τῆς ἐξοχότητός του δὲν θέλει πείσει τὸν μυλόρδον Βέδφορδ, τρέμοντα μὴ τυχὸν διακοπῇ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ υἱοῦ μου, ὅπερ θέλει συμβῆ ἂν ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ θέλει τὸν καταστήσει εἰς τὸ μέλλον ὅλως ἀνίκανον Εἶμαι πεπεισμένη, ὅτι τὸ κακὸν ἄφευκτα θέλει εἶσθαι ἀνεπανόρθωτον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπιθυμῶ νὰ πράττω τὸ καλλίτερον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου, εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑπακούσω εἰς τοὺς φρονιμωτέρους καὶ εὐνουστέρους ἡμῶν. Μὴ λείψετε ἐπομένως παρακαλῶ νὰ μ' ἀποκριθῆτε ὀλιγολεξεὶ διὰ τοῦ προσεχοῦς ταχυδρόμου, καθότι ἐπὶ τούτῳ ἕως τότε θέλω κρατεῖ μετέωρον τὸν σὶρ Ἰάκωβον. »

Ἡ μητρικὴ φρόνησις ἐνίκησε τὰ συμφέροντα τῆς φατρίας, καὶ ὁ λόρδος Τάυιστοκ ἀντὶ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς κομητείας Μίδλεσεξ, μετέβη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ὄξφορδ πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του, « ἔνθα ἡ εὐγενὴς νεολαία μας, γράφει ἡ Λαδὺ Ρούσσελ πρὸς τὸν δόκτορα Φισ-Οὐίλιαμ, πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρημέλητε νὰ διατρίβῃ, ὡς ὤφειλεν, ἐπί τινα χρόνον. »

Διὰ τῆς αὐτῆς εὐθύτητος καὶ τῆς ἠθικῆς ἀβρότητος ἐσκέπτετο καὶ ἔκρινε περὶ τῶν ἀπλουστέρων περιστατικῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ της βίου, καὶ διὰ τοῦτο ἀτέφυγε τὰς προλήψεις, τὰς κουφότητας, τοὺς ἀπροσέκτους καὶ προπετεῖς τρόπους, οἵτινες εἶναι συνηθέστατοι ἐν ταῖς ἀριστοκρατικαῖς οἰκογενείαις. Πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα της μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς Ρούτλανδ, ἠρώτησε τὸν πατέρα. « Αν φρονῇ ἡ ἐξοχότης σας ὅτι ὀφείλομεν νὰ φέρωμεν εἴ τινα συμφέραν τὸ νέον αὐτὸ ζεῦγος, ὅπως γνωρισθῇ καλλίτερόν τι. Τοὐλάχιστον πρέπει νὰ συνεξετάσωσι τοὺς χαρακτῆρας των τὰ τέκνα μας, πρὶν διακινδυνεύσωμεν νὰ τὰ συνυποχρεώσωμεν εἰς ἕνωσιν, ἥτις, ἐλπίζω, νὰ ἦναι εὐδαίμων. » Μετά τινὰ ἔτη, μέλλουσα νὰ διαθέσῃ δικαιώματι προστασίας, δύω ἐγκυμερίας, ἔγραφεν εἰς ἕνα τῶν φίλων της σὶρ Ῥοβέρτον Οὐόρπλεϋ « Οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου καλῶς διάκεινται ὑπὲρ τοῦ Κ. Σουάϋνε καὶ πιστεύω συμφωνεῖτε μετ' ἐμοῦ ὅτι πρέπει νὰ προτιμηθῇ· ἐν τούτοις, ἂν γνωρίζητέ τι, ὅπερ

νὰ τὸν καθιστᾷ ἀκατάλληλον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, πέπεισμαι ὅτι χάριν ἐμοῦ, ἥτις σᾶς ἐρωτῶ καὶ χάριν τῆς σπουδαιότητος τοῦ πράγματος, θέλετε μὲ προφυλάξει πάσης πλάνης. Πρέπει δὲ νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ἐπειδὴ τὴν ἐπιμέλειαν τοσούτων ψυχῶν θεωρῶ ὡς φορτίον βαρύτατον, βραδύνω, ὅπως ἐν γνώσει τὴν ἐμπιστευθῶ εἴς τινα. Δὲν δύναμαι δὲ καντελῶς νὰ ἐξαιρέσω τῆς ἀκριβολογίας μου ταύτης τὸν Κ. Σουάϋνε. »

Καὶ τοιαύτη μὲν ἀρετὴ καὶ σύνεσις, αἵτινες ἔμειναν ἀναλοίωτοι διὰ τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων δοκιμασιῶν διελθοῦσαι, ἤτοι ἐν ταῖς εὐδαιμονίαις καὶ ταῖς κακοδαιμονίαις ἐξίσου, κατεσκεύαταν ὑπὲρ τῆς Λαδὺ Ῥούσσελ ὑπόληψιν καὶ σχεδὸν κῦρος ἠθικόν, οὗτινος σπανίως ἔτυχον γυναῖκες, τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων ἔτι πλέον περιεθρυλλήθη, ὁ δὲ βασιλεὺς Γουλιέλμος καὶ ἡ Βασίλισσα Μαρία ἐξηκολούθουν νὰ σέβωνται αὐτὴν ὡς καὶ πρότερον, καὶ νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν ἐπιθυμιῶν της. Οὕτως ἐν τῇ ἐπαναστάσει ὅτε παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπισήμου συγκαταθέσεως τῆς πριγκιπίσσης Ἄννης περὶ τῆς στέψεως τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράνζης, ἡ Λαδὺ Σχούριχιλλ, ἥτις βραδύτερον ἀνυψώθη εἰς δοῦκισσαν Μαλβορούγ, πιστὴ τῆς πριγκιπίσσης, δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν συμβουλεύσῃ ὁριστικῶς « εἰμὶ ἀφ' οὗ, λέγει, συνεβουλεθη ἀνθρώπους φρονήσεως καὶ ἀκεραιότητος ἀφιλανεικήτου, εἰδικῶς δὲ τὴν Λαδὺ Ῥούσσελ τοῦ Σουθάμπτων-Χάους καὶ τὸν δόκτορα Τίλλοτσον, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Καντορβερί. » Καὶ ὁ Τίλλοτσον αὐτὸς πολὺν χρόνον ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐκ Βασιλέως, τὸν ὁποῖον μέρος τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας δὲν ἀνεγνώριζεν μόνον ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ, τῆς ὁποίας τὴν γνώμην πολλάκις ἐζήτησε τὸν ἔπεισε, διότι πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Βασιλέως, ἔγραψεν αὐτῷ, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐσκέφθη καὶ ἠκριβολόγησε ἐπὶ τῶν διστάγμων τοῦ δόκτορος.

« Ἰδοὺ καιρὸς, μὲ φαίνεται, νὰ πραγματοποιήσετε ἐκ νέου τὸ δόγμα τῆς ὑποταγῆς ὅπερ ὑμεῖς αὐτοὶ ἄλλοτε τοσοῦτον διεσαλπίσατε, καὶ τοσοῦτον ἐσυστήσατε εἰς ἄλλους . . . . Πέπεισμαι ὅτι ἀληθῶς θέλετε εὐεργετήσει τὴν κοινωνίαν, καθότι, ὡς παρατηρεῖτε καὶ ὑμεῖς, οἱ χρόνοι οὗτοι παράγουσιν ὀλίγους ἄνδρας ἱκανοὺς καὶ ἀκεραίους· σᾶς παρακαλῶ δὲ μὴν ἐπανέρχεσθε ἀτελευτήτως ἐπὶ τὴν αὐτὴν σκέψιν, διότι, ἀφ' οὗ ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις ἐξετάσῃ τις ἅπαξ ζήτημά τι, σκοτίζεται καὶ συγχίζεται ἐπανερχόμενος ἐπὶ τῷ αὐτῷ. »

Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ πείσῃ τὸν ἄριστον αὐτῆς φίλον, τὸν δόκτορα Φίς-Οὐίλιαμ, ὅστις εἴτε ἐκ πραγματικῶν ἐνδοιασμῶν τῆς συνειδήσεως, εἴτε φοβούμενος τὴν κατάκρισιν μέρους τῆς ἐκκλησίας του, δὲν ὡρκίσθη καὶ παρῄτησε τὸ ἐπίδομά του. Ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ εὐσυνειδότως ἐξίσου ὡς ὁ δόκτωρ σκεπτομένη ἐδοκίμασε νὰ τὸν μεταπείσῃ καὶ « Περὶ τίνος πρόκειται; τὸν ἔγραφε· περὶ μιᾶς λέξεως, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εὗρον δύω ἀνθρώπους ἀκριβῶς συμφώνους. Λέγετε ὅτι δύνασθε νὰ δεχθῆτε τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀπέδωκαν καὶ ἐδέξαντο πολλοὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες Διατί λοιπὸν θέλετε νὰ ἦσθε ἀγαθότερος τούτων; Τὸ κατ' ἐμὲ τὸ μεγαλείτερον ζήτημα εἶναι νὰ γνωρίζω ἂν δύνασθε νὰ ὁρκισθῆτε ἄνευ νοερᾶς ἐπιφυλάξεως, καθότι ἀποστρέφομαι τὰς νοερὰς ἐπιφυλάξεις εἴτε πρὸς τὸν Θεὸν, εἴτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀποτείνονται. Καὶ γινώσκομεν ὅτι καὶ ἐπιθυμίαν ἂν ἔχωμεν, πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιφύλαξις δὲν χωρεῖ, ἀλλὰ βδελύσσομαι καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐπιθυμίαν. . . . . Ἐν τούτοις, ἀγαθέ μου δόκτωρ, ὅταν ἤρχισα νὰ σᾶς γράψω οὐδὲν ἐξ ὅσων σᾶς ἔγραψα προεμελέτητα καὶ πιστεύω, ὅτι δὲν θέλετε μὲ παρεξηγήσει· Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ συζητῶ μεθ' ὑμῶν, πλὴν ὁσάκις αἱ ἐπιθυμίαι μου εἶναι σπουδαῖαι, τὰς ἐκθέτω ἀπροφυλάκτως· συγχωρήσατέ με λοιπὸν καὶ δεχθῆτε αὐτὰς ὡς σᾶς παρουσιάζονται. » Ἡ διαφωνία των αὕτη δὲν ἠλλοίωσεν ἐν τούτοις οὐδὲ πρὸς στιγμὴν τὴν εὐσεβῆ αὐτῶν φιλίαν.

Εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς σχέσεις ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ, ἤτοι καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον τῶν ἰδεῶν της καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἰδίου αὐτῆς θριάμβου, διετέλει περίνους, ἀπαθὴς, γενναία καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὴν καρδίαν, ὡς διετέλει ἐπίσης σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυστραγιῶν. Ἅπαξ μόνον τὴν ἀπαντῶ ἀπαιτητικὴν ὀπωσοῦν καὶ ἀγέρωχον· ἐσύστη εν ἐπιμόνως ὡς νομοσύμβουλον τοῦ στέμματος, νέον τινὰ προτερημάτων κάτοχον, τὸν Οὐίλλιαμ Κούπερ, ὅστις ἐπὶ Γεωργίου Α' ἐγένετο κόμης καὶ καγκελάριος Κούπερ, καὶ πλεῖσται ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς αἰτήσεώς της ἐγένοντο, διότι πρὸ πάντων ἦτο ἀνήλικος. Καὶ ἐπέμεινεν ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ πρῶτον μὲν παρὰ τῷ λόρδῳ Ἀλιφαξ, μετὰ δὲ ταῦτα παρὰ τῷ σὶρ Πολλέξφεν (Pollexfen), γενικῷ συνηγόρῳ τοῦ στέμματος, γράψασα ἐπιστολὴν ἧς τὸ τέλος εἶχεν οὕτως· « Ὀλίγας ὑποθέσεις ἐπιχειρῶ, Κύριε, καὶ οὕτως ὀλιγίστους ἀνθρώπους ὑπηρετῶ, ἀλλὰ δὲν ἀρέσκομαι νὰ διαψεύδωνται αἱ ἐλπίδες μου, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν πιστεύω ὅτι ἐγγίζει τὸ πέρας των. » Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον ἴχνος ἀπαιτήσεως τῆς σώφρονος καὶ ἀγαθῆς αὐτῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἀνεκαλυψα καὶ ἥτις ἐν οὐσίᾳ μὲν εἶναι δικαία, διὰ τὴν ἀξίαν ἐκείνου, ὅστις ἦτο τὸ ἀντικείμενον, ἀλλ' εἶναι βεβαρυμένη διά τινος ὑπερβολίας καὶ ὀργῆς.

Καὶ ὅμως ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ καὶ ἐγίνωσκε καὶ ἔκρινεν αὐτὴ ἑαυτὴν αὐστηρότερον παντὸς αὐστηροτέρου ἠθικολόγου. Εὑρέθη μετὰ τὸν θάνατόν της ἔγγραφόν τι ἀτελὲς, γεγραμμένον ἐν εἴδει προσευχῆς διὰ χειρὸς ἐκ τοῦ γήρατος τρεμούσης καὶ μετ' ἀνησύχου ταπεινοφροσύνης, χαρακτηρίζουσης ἰδίως τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπισκοπεῖ αὕτη τὰς διαφόρους τοῦ βίου της φάσεις, ἀπαριθμεῖ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς καὶ ἐπικαλεῖται τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος. Ἐν αὐτῷ τῷ ἐγγράφῳ ἀνέγνωσα τὴν ἑξῆς περικοπὴν « Παντοδύναμε, φοβοῦμαι ὅτι κατέχει ὑπερηφάνεια ἐμὲ, τοὺς λόγους μου, τὰς πράξεις μου, τὰ παθήματά μου, καὶ ὅτι δὲν ἀνέχομαι τὰς πρὸς ἐμὲ ὀλιγωρίας καὶ τὰς ἐλ-

λείψεις σεβασμοῦ. . . . Πλημμελῶ ἐγὼ αὐτὴ εἰς ὅ, τι ὀφείλω πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μου, ὀργίζομαι πολλάκις ἄνευ αἰτίας, παρεπίκρανα διὰ τοῦτο πολλοὺς οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ εὐαρεστήσωσιν ἐμοὶ καὶ προχώθησα ἑτέρους εἰς τὸ τοῦ θυμοῦ ἁμάρτημα. Δὲν ὡμολόγησα ποτὲ ἑκουσίως ὅ,τι ἐκέρδισα ἐκ τῶν συμβουλῶν καὶ τῶν παραδειγμάτων τῶν ἄλλων καὶ δυσαρεστοῦμαι ὁσάκις δὲν μ' ἀποδίδουσιν ὅλον τὸ σέβας, ὅπως ἀξιῶ καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀνωτέρων μου. Τοιαύτη εἶναι ἡ ματαιότης τῆς ἀθλίας καρδίας μου. »

Δὲν δύναμαι τὸ κατ' ἐμὲ νὰ ἦμαι τοσοῦτον αὐστηρὸς κατὰ τῆς Λαδὺ 'Ροῦσσελ, ὅσον αὐτὴ καθ' ἑαυτῆς, πλὴν κατηγοροῦσα ἑαυτὴν μετ' εὐσεβοῦς τραχύτητος ὡς ὑπερήφανον καὶ ὑπερόπτως ἀπαιτητικὴν καταδεικνύει τὸ ἀσθενὲς τῆς ψυχῆς αὐτῆς σημεῖον, καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἑαυτῆς ὀξύνοιαν καὶ εἰλικρίνειαν.

Τὸ σέβας δι' οὗ περιεστοιχίζετο, ἡ δόξα τοῦ πένθους της, ἡ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πατρίδος της, καὶ τὸ προχωροῦν γῆρας ἠλλοίουν τὰς διαθέσεις της, ἠρέμα καὶ ἐπιεικῶς, αἱ δὲ παλαιαὶ ἀναμνήσεις καὶ οἱ πόθοι, εἰ καὶ ζωηροὶ πάντοτε, δὲν τῇ προυξένουν βαθμηδὸν τὴν αὐτὴν θλίψιν, καθότι καίτοι μὴ θεραπευθ ντος τοῦ πάθους της, ὁ χρόνος, ἡ ἕξις, ὁ μόχθος, καὶ ἡ περὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀμεριμνία, ἥτις παρακολουθεῖ τὸ γῆρας, ἠμβλυνον τὴν ὀξύτητα τῶν πόνων της, τὸ δὲ πρὸς τὰ τέκνα της φίλτρον, ἡ περὶ τῆς ἀνατροφῆς των καὶ τῆς εὐημερίας των μέριμνα, κατεκυρίευον ὁσημέραι τὴν καρδίαν της καὶ ἐσμίκρυνον ἀναλόγως τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος αὐτῆς Πρὸς τούτοις ἡ εὐσέβεια, αἱ ἀνησυχίαι της, τὰ καθήκοντά της, αἱ θρησκευτικαὶ ἀσκήσεις καὶ ὁρμαὶ κατέστησαν ἡ ἐπιούσιος αὐτῆς σκέψις καὶ τὸ σύνηθες ἔργον, ἐν ἑνὶ λόγῳ κατεπραύνετο καὶ ἐνεκαρτέρει χριστιανικῶς, ὅλη ἔκδοτος εἰς τὸν ἑαυτῆς ἔρωτα, ἀφιερουμένη ὁσημέραι τῷ Θεῷ, πιστεύουσα εἰς τὴν μέλουσαν αἰωνιότητα καὶ κατεχομένη μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἰδέας νὰ καταστῇ ἀξία αὐτῆς, ἢ ἐλπίζουσα νὰ τὴν ἀπολαύσῃ. Τοιαῦτα αἰσθήματα διαυγάζουσιν εἰς μακρὰν τινὰ ἐπιστολήν, ἣν διὰ συγγενικῆς ἁπλότητος ἔγραφε κατὰ τὸ **1691**, πρὸ τοῦ γάμου τῆς θυγατρός της, εἰς τὰ τέκνα της, ὅπως παραινέσῃ, παραδειγματίσῃ, καὶ παροτρύνῃ αὐτὰ διὰ τῆς ἑαυτῆς πίστεως καὶ στοργῆς. « Φίλτατα τέκνα, ἔλεγε, σᾶς γράφω σήμερον 21 Ἰουλίου, τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνιαρῶν ἀναμνήσεων, καθ' ἣν ὁ φίλτατος ὑμῶν πατὴρ, πρὸς ζημίαν ὑμῶν καὶ αἰωνίαν ἐμοῦ θλίψιν ἀφηρπάγει Δὲν ἠμέλησα ἀείποτε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (ἐκτὸς μόνον, ὁσάκις ἔτυχε ν' ἀσθενῶ) νὰ ταπεινῶμαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνώπιόν του ν' ἀνοίγω τὴν καρδίαν μου διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας. Ἵνα δὲ δηλώσω τὴν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτιῶν μου διηνεκῶς ἐξήλεγχον αὐτὴ ἐγὼ τὰς πράξεις μου, σημειοῦσα τὰ διάφορα τοῦ βίου μου καὶ τῆς πολιτείας μου περιστατικά, ὡς τοῦτο περὶ τῆς ὑμετέρας ἔπραξα διὰ τοῦ τετραδίου, τὸ ὁποῖον σᾶς παρέδωκα, ὅτε τὸ πρῶτον τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐκοινωνήσατε. » Διηγεῖται ἑπομένως εἰς τὰ τέκνα της τὰς καθημερινὰς πράξεις, εἰς ἃς ὑπεβάλλετο, ὅπως μηδὲν ἐκ τῶν ἔργων της διαφύγῃ τὸν ἀκριβῆ ἔλεγχόν της, συνάμα δὲ καὶ τὰς συνήθεις προσευχάς της καὶ τὰς ἀναγνώσεις της εἰς ἃς ἐνησχολεῖτο ἐπὶ θρησκευτικῇ ἐδραιότητι εἴτε ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ, εἴτε ἐν ἄλλοις διδακτικοῖς συγγράμμασιν. « Εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑβδομάδος ἐπιθεωρῶ ἐκ νέου τὰς σημειώσεις μου, ἐξετάζω κατὰ τί ἰδίως ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἥμαρτον· ἂν δὲν προσευχήθην μετὰ προσοχῆς, ἢ ἠμέλησα ν' ἀναγνώσω ὅ,τι ἔπρεπεν, ἢ ὠργίσθην, ἢ δυσανεσχέτησα ἐπί τινι, ἢ κατ' ἄλλο τι ἔλειψα καὶ οὕτω συνάπτω, ὅσον τὸ δυνατὸν ἐν ὀλίγαις λέξεσιν, ἁπάσας τὰς ἑβδομαδιαίας ἀναμνήσεις μου. Τὴν πρώτην δὲ παρασκευὴν ἑκάστου μηνὸς, διέρχομαι πάλιν τὰς σημειώσεις μου καὶ δίδωμι λόγον τῶν μηνιαίων πράξεών μου, καὶ τὰς μὲν συνήθεις παρατρέχω, τὰς δὲ σπουδαίας, τὰς ἀξίας προσοχῆς καὶ ὅσας θλίψιν νὰ μοὶ προξενήσωσι δύνανται ἢ προσευχὰς καὶ δεήσεις νὰ μοὶ ἐπιβάλλωσιν ἐπισκοπῶ καὶ ἐξετάζω. . . . . Ἀποκτῶ οὕτως τὴν ἕξιν, ἵνα ἀδιαλείπτως καὶ ἐγρηγόρως διατελῶ καὶ ὅταν ὁ καιρὸς τῆς ἁγίας κοινωνίας πλησιάζῃ, ἢ ὅταν θέλω ἀκριβῶς νὰ ἐξελέγξω ἐμὲ αὐτὴν, εὑρίσκω, ἐπαναγινώσκουσα τὰς σημειώσεις μου ταύτας, μεγίστην βοήθειαν, καθότι ἡ μνήμη μου εὐκόλως ἀναπολεῖ τὰς πράξεις μου καὶ κάμμία δὲν διαφεύγει, ἕνεκα λήθης ἢ ὀλίγης προσοχῆς. Αν καὶ κατ' ἀρχὰς ἦναι ὁπωσοῦν δύσκολον ν' ἀναλάβῃ τις τὸ ἔργον τοῦτο, παύει ὅμως μετ' ὀλίγον νὰ τὸν ἐνοχλῇ, καθότι τὸ πνεῦμα γίνεται ἐκ τούτου προσεκτικώτερον καὶ ἡσυχώτερον. ὁ βίος ὁμαλώτερος, καὶ ὀλιγώτερος κόπος χρειάζεται πρὸς τὴν σπουδαίαν ἐξάσκησιν τῶν θείων παραγγελμάτων. . . . Τέκνα μου, πιστεύσατε εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς μητρός σας· οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν συμφερόντων σας προσφιλέστερον ἔχω, καὶ ἂν ἡ καρδία μου δὲν μὲ πλανᾷ, ἡ ψυχή σας ἀπείρως τοῦ σώματός σας πολυτιμοτέρα μοὶ εἶναι, εἰ καὶ αὐτὸ τρυφερώτατα ἀγαπῶ. Ὅθεν ὁσάκις τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν λαμβάνω, ὅτι κἀνὲν ἐξ ὑμῶν ἐνδέχεται κακὰς κλίσεις νὰ ἔχῃ, ἢ τῆς εὐθείας ὁδοῦ ἐκκλίνει, ἢ δὲν εἶναι οὕτως ἀ αθὸν ὅσον ἐγὼ εὔχομαι, ἀγωνία μεγίστη μὲ καταλαμβάνει! Ὦ! σᾶς ἐξορκίζω, ἂν ἀγαπᾶτε καὶ σέβεσθε τὴν μνήμην τοῦ πατρός σας, προσέξατε μὴ διατρέξητε τὸν κίνδυνον νὰ χωρισθῶμεν, αὐτὸς, ἐγὼ καὶ ὑμεῖς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. . . . . Ἐνταῦθα ἡ μακροχρονιωτέρα ζωὴ, εἶναι βραχυτάτη καὶ ἕκαστος ἀγνοεῖ πόσον βραχεῖα ἡ ἰδική του εἶναι. . . . Ἐν ταῖς δοκιμασίαις καὶ ταῖς θλίψεσιν αἵτινες μᾶς ἐπιφυλάσσονται, μόνη παρηγορία ὑπάρχει ἡ προσδοκία μακαρίας αἰωνιότητος· μόνοι δὲ ὅσοι ἠτιθάνθησαν ταῦτα γινώσκουσιν, ὅτι ἡ προσδοκία αὕτη πραύνει καὶ μετριάζει τὰς σκληροτέρας θλίψεις. Ὅτε τὸ φρικαλέον πάθημά μου μικρῦ ἐδέησε νὰ μὲ καταβάλῃ, ὅτε καὶ σήμερον ἀκόμη αἰσθάνο-

μαι, ὅτι ἀσθενὴς εἰμὶ καὶ περίλυπος, ἀναμιμνησκομένη οὕτινος ἀπώλεσα, συνέρχομαι, προσπαθῶ νὰ ἀνορθώσω τὴν διάνοιάν μου, ἐνθυμουμένη ὅτι ταχέως θέλω ἐγκαταλείψει τὸν κόσμον τοῦτον καὶ μεταβῆ ἐκεῖ, ἔνθα θέλω ἰδῇ τὸν Σωτῆρα, ὅστις ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ἔνθα θέλω ἐπανίδει τὸν φίλτατόν μου καὶ πάντας τοὺς εὐσεβεῖς φίλους μου. . . . . Φίλτατά μου τέκνα, προσέχατε ἵν' ἅπαντες συνέλθωμεν ἐκεῖ . . . . Δύνασθε ν' ἀπολαύσητε τῶν ἀθώων ἡδονῶν τοῦ βίου, ἀλλ' ἂν ἀπορροφήσωσιν ὅλον τὸν χρόνον σας, ἂν σᾶς ἀπομακρύνωσι τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀσκήσεων, θέλετε ἁμαρτήσει . . . . . Ἐκπληρώσατε ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ καρδίας τὰ πρὸς τὸν Θεὸν χρέη σας, διότι οὕτως ὑμεῖς μὲν γίνεσθε δεκτοὶ ἐν τῷ παραδείσῳ, αἱ δὲ τοῦ βίου ἀπολαύσεις ὑμῶν θέλουσιν εἶσθαι ἀθῶαι. »

Ἀμφιβάλλω ἂν ἀπαντᾶταί που ἑτέρα τις ἡδυτέρα καὶ σοβαρωτέρα μητρικὴ παραίνεσις, ἔνθα ἡ ἀνήσυχος στοργὴ νὰ συνάπτηται πρὸς τὴν θερμοτέραν εὐσέβειαν. Ἡ Λαδὺ 'Ρούσσελ ὀρθῶς συνεκέντρωσεν ἁπάσας τὰς ἀρετὰς αὐτῆς, καθότι δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη εἰς τὸ τέρμα τῶν δοκιμασιῶν. Δέκα ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἀφ' ἧς οὕτω πως ἔγραφεν εἰς τὰ τέκνα της, ἐκάθητο παρὰ τὴν κλίνην τοῦ υἱοῦ της, δουκὸς τοῦ Βέδφορδ, προσβληθέντος αἰφνιδίως ὑπὸ εὐφλογίας, μόνη, τῆς συζύγου του καὶ τῶν τέκνων του ἀποχωρισθέντων ἕνεκα κολλητικότητος, συλλέγουσα τοὺς ἐσχάτους λόγους τοῦ θνήσκοντος υἱοῦ της. Ἀπέθανεν. « Οἴμοι! φίλτατέ μου λόρδε Γκώλαῦ, ἔγραφε μεθ' ἡμέρας ἡ Λαδὺ 'Ρούσσελ εἰς τὸν ἐξάδελφόν της Ἐρρίκον 'Ρουβινύ, ὁ νοῦς μου πλέον εἶναι τεταραγμένος, συγκεχυμένος καὶ νεναρκωμένος· δὲν αἰσθάνομαι ἱκανὴ νὰ εἴπω ἢ νὰ πράξω ὅ,τι ὀφείλω. Δὲν ἐγίνωσκον, πρὸ τοῦ θανάτου του, ἓν τὴν πρὸς αὐτὸ ἀγάπην μου. Ὅταν ἡ φύσις, ἥτις σήμερον οὐδὲν ἀκούει, καταπραύνῃ ὁπωσοῦν, τότε, καὶ μόνον τότε, ἐλπίζω, ὅτι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἀγαθότης εἶναι ἄπειρος καὶ ἡ παντοδυναμία ἀκαταμάχητος, θέλει διὰ τῆς χάριτός Του μὲ βοηθήσει καὶ μὲ διατάξει νὰ ὑποτάσσωμαι εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Θείας Προνοίας. Τοὐλάχιστον παρηγοροῦμαι σκεπτομένη, ὅτι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ μου κλαίω τὴν στέρησίν του μόνον· εἶμαι δὲ πεπεισμένη ὅτι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ εἶχεν ἀδιαλείπτως τὸν Θεόν του, καθότι τὰς τελευταίας στιγμάς του τὸν ἐπεκαλεῖτο καὶ παρεπονεῖτο, ὅτι δὲν ἠδύνατο μεγαλοφώνως νὰ προφέρῃ τὰς προσευχάς του. — « Ἐπεθύμουν, μ' εἶπε, νὰ ἔχω πλειότερον καιρὸν, ἵνα τακτοποιήσω τοὺς λογαριασμούς μου μετὰ τοῦ Θεοῦ. » Μ' ὡμίλησε περὶ τῶν ἀδελφῶν του, περὶ τῆς συζύγου του, περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγαθότητος καὶ τρυφερότητος αὐτῆς καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἤθελε νὰ τῇ δηλώσῃ αὐτὸς οὗτος τὴν εὐγνωμοσύνην του. Μὲ παρεκάλεσε νὰ τὴν ἀγαπῶ διπλασίως, καὶ ἐξέπνευσε. Δὲν ἐδείκνυεν, ὅτι ἐταράσσετο ἐγκαταλείπων τὸν κόσμον τοῦτον, καθότι τὸν εἶδον ἀναλλοιώτως καρτερικὸν καὶ πρᾷον γινώσκων δὲ, φρονῶ, τὸν κίνδυνον, δὲν ἠθέλησε νὰ λυπήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ ἐβράδυνε νὰ εἴπῃ τὰς τελευταίας του θελήσεις. Ἀλλὰ διατί νὰ ὁμιλῶμεν; Ἡ θεία ἀπόφασις ἐξετελέσθη Δὲν σᾶς ζητῶ νὰ δεηθῆτε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν μας, καθότι εἰμὶ βεβαία, ὅτι ἀπὸ καρδίας θέλετε τὸ πράξει. » (1).

Μετὰ ἓξ μηνῶν μόλις πάροδον, νέον πάθημα προσέβαλε τὴν Λαδὺ 'Ρούσσελ· ἡ δευτερότοκος θυγάτηρ της, ἡ δούκησσα 'Ρούτλανδ, ἀπέθανεν ἐκ τοκετοῦ καὶ ἐκ τῶν τριῶν τέκνων της ἡ πρωτότοκος αὐτῆς θυγάτηρ, δούκισσα τοῦ Δέβονσχερ, ἥτις ἐπέζει, διετέλει ἐν λοχείᾳ. Ὁριστικῶς τῇ ἔκρυπτε τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς, ἀλλ' ἀναγκασθεῖσα ἐκ τῶν συνεχῶν ἐρωτήσεων ἡ Λαδὺ 'Ρούσσελ ἀπεκρίθη· « Εἶδον πρὸ ὀλίγου τὴν ἀδελφήν σου ἔξω τῆς κλίνης της· » Καὶ τῷ ὄντι τὴν εἶχεν ἴδει ἐν τῷ φερέτρῳ.

Εἴκοσι περίπου ἔτη πρὸ τοῦ τελευταίου παθήματος, ἐν ἔτει **1692**, ἡ Λαδὺ 'Ρούσσελ μικροῦ ἐδέησε νὰ τυφλωθῇ, καθότι ἂν καὶ ἐπιτυχῶς ἐγένετο ἡ τοῦ καταράκτου ἰατρικὴ ἐγχείρησις, δυσκόλως ὅμως καὶ ἀμφιβόλως ἔβλεπεν. Ὅθεν τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τοῦ βίου της μικρότατος ἀριθμὸς ἐπιστολῶν εὑρίσκετο, θλιβερῶν καὶ γαληνιαίων συνάμα, ὡς εἰ γεγραμμένων ὑπὸ δεσμώτιδός τινος, ἥτις εἶδεν ἐξερχομένους ἐκ τῆς εἱρκτῆς, πάντας τοὺς περιλημμένους αὐτῆς καὶ ἀναμένει τὴν σειράν τῆς ἀποκαθείρξεώς της. Τὴν 28 Μαΐου **1716**, ἔγραφε τῷ ἐξαδέλφῳ αὐτῆς Δόρδῳ Γκώλαῦ, στερηθέντι τῶν φιλτάτων του. « Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σᾶς ἐνισχύῃ ἐν ταῖς δοκιμασίαις ἑωσοῦ ἡ αἰωνιότης δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους της ἁπάσας τὰς ἀνησυχίας καὶ θλίψεις μας, τὰς ἐλλείψεις καὶ τὸ φορτίον τῆς ζωῆς μας. Πόσον ἡ μακροχρονιωτέρα εἶναι βραχυτάτη παραβαλλομένη πρὸς τὴν αἰωνιότητα! » Ἐν ἔτει **1723** κατὰ Σεπτέμβριον ἡ μὲν Λαδὺ 'Ρούσσελ, διέτριβε μόνη ἐν Λονδίνῳ, πάντοτε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σουθάμπτων - Χάους, ἔνθα μετὰ τοῦ πατρός της, τοῦ συζύγου της καὶ μετὰ ταῦτα ἐν χηρείᾳ ἔζησεν, ἡ δὲ Λαδὺ 'Ραχὴλ Μοργκὰν ἔγγονος αὐτῆς, ἐκ τοῦ φρουρίου Σχιάτσβουρθ, τὴν 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔγραφε πρὸς τὸν ἀδελφόν της Ἰάκωβον Κάβενδισχ: « Αἱ δυσάρεστοι εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἐλάβαμεν περὶ τῆς μάμμης ἡμῶν 'Ρούσσελ μᾶς ἐτάραξαν μεγάλως. Ἡ μήτηρ (ἡ δούκισσα Δέβονσχερ) μᾶς ἄφησεν εὐθὺς καὶ μετέβη εἰς Λονδῖνον . . . . Θὰ ἔλαβε πιθανῶς καθ' ὁδὸν τὰς ἐπιστολὰς, διότι οὐδεμίαν ἐλάβομεν ἡμεῖς σήμερον, καὶ ἀνησυχοῦμεν . . . . . Εὔχομαι θερμῶς νὰ ἐπιστρέψῃ τάχιστα ἡ μήτηρ, ἵνα τὴν ἴδω εἰς παρηγορίαν ἀμφοτέρων· γινώσκω δὲ ὅτι ἡ μάμμη τὴν ἐζήτησεν » Ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο τὴν τελευταίαν αὐτὴν χαρὰν εἴς τε τὴν μητέρα καὶ τὴν θυγατέρα, καθότι ἡ Λαδὺ 'Ρούσσελ ἀπεβίωσε τὴν 23 Σεπτεμβρίου **1723** εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τελευ-

(1) 'Ο νεώτερος δοὺξ Βέδφορδ ἄφησεν ἀποθνήσκων πολλὰ τέκνα, ἐν οἷς δύω υἱούς. Ἐκ τούτου κατάγεται ὁ νῦν δοὺξ τοῦ Βέδφορδ καὶ ὁ ἀδελφός του Δόρδος Ἰωάννης 'Ρούσσελ.

ταίου αὐτῆς τέκνου. *Ὁ Βρεταννικὸς Ἐφημεριδογράφος*, ἐφημερὶς τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἀνήγγειλε τὸν θάνατόν της τὴν 5 Ὀκτωβρίου ὡς ἑξῆς· « Ἡ λίαν ἀξιότιμος Λαδὺ Ῥούσσελ χήρα τοῦ Λόρδου Οὐίλλιαμ Ῥούσσελ ἀπέθανε τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1723 ἐν τῷ Σουθάμπτων - Χάους, ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα ἓξ ἐτῶν. Τὸ σῶμά της μεταφέρεται εἰς Σχενὴς ἐν Βουκιγχαμσχίρ, ὅπως ἐνταφιασθῇ παρὰ τὸν τάφον τοῦ συζύγου της. » Δύω ἕτεραι ἐφημερίδες ἐτημείωσαν μόνον τὸ γεγονός. Τοιουτοτρόπως ἐπαλήθευσαν οἱ περὶ τῆς συζύγου του καὶ πρὸ αὐτοῦ τελευταῖοι λόγοι τοῦ Λόρδου Ῥούσσελ πρὸς τὸν Βουρνὲτ, διότι ἐν καιρῷ ἐτελεύτησε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰωνιότητα

Μεγίστην εὐχαριστήσιν ἠσθάνθην, διηγούμενος τὰ περὶ τῆς Λαδὺ Ῥούσσελ, ἥτις τοσοῦτον ἀγνὴ εἰς τὸν ἔρωτά της ὑπῆρξεν, ἀμετάβλητος ἐν τῇ θλίψει της, μεγαλόφρων πάντοτε καὶ ταπεινὴ ἐν τῷ μεγαλείῳ της, πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη μετὰ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος εἴς τε τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ χρέη αὐτῆς, ἔν τε τῇ εὐθυμίᾳ καὶ τῇ ἀθυμίᾳ, ἐν ταῖς εὐπραγίαις καὶ ταῖς δυσπραγίαις ἐξίσου. Κατέλαβεν ἀτυχῶς τοὺς συγχρόνους μας ἀξιοθρήνητός τις νόσος. Οὐδένα ἕτερον ἔρωτα δυνατὸν πιστεύουσιν, ἢ τὸν μετ' ἀτοπημάτων συνοδευόμενον· ὁ ἄφατος ἔρως, ἡ τελεία ἀφοσίωσις, ἅπαντα τὰ θερμὰ τὰ ἐνθουσιώδη, τὰ κυριεύοντα τὴν καρδίαν αἰσθήματα ἀσυμβίβαστα πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς σεμνοπρεπείας τοῖς φαίνονται, διότι πᾶς κανὼν κατ' αὐτοὺς εἶναι ζυγός, ὅστις παραλύει, πᾶσα ὑποταγὴ δουλεία, ἥτις ταπεινόνει καὶ πᾶσα φλὸξ ἂν δὲν γείνῃ πυρκαϊὰ σβέννυται. Ἡ ἠθικὴ δ' αὕτη ἀσθένεια εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον σπουδαία, καθόσον δὲν εἶναι στιγμιαῖος πυρετὸς, οὐδὲ παροφορὰ ὑπερβολικῆς τονικότητος, ἀλλ' ὁρᾶται ἐκ δογμάτων φαύλων, ἤτοι ἐκ τῆς μὴ ἀναγνωρίσεως νόμου, πίστεως, ἢ ὑπερανθρώπου τινὸς ὄντος, ἐκ τῆς εἰδωλολατρείας τοῦ ἀνθρώπου θεοποιοῦντος ἑαυτὸν καὶ θέλοντος νὰ θεωρῆται αὐτοῦ καὶ μόνου ὡς ἡ μόνη ἡδονὴ καὶ ἡ μόνη θέλησις! Πρὸς δὲ τὴν ἀσθένειαν ταύτην συνενοῦται ἑτέρα τις οὐχ ἧττον ἀξιοθρήνητος· ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ μόνον ἑαυτὸν λατρεύει, ἀλλὰ καὶ τὴν λατρείαν του προσωποποιεῖ εἰς τὸν ὄχλον, ἔνθα πάντες συγχέονται· φθονεῖ καὶ μισεῖ πάντα ἄνωθεν τῆς κοινῆς ἐπιφανείας ὑψούμενον· πᾶς ὑπερέχων, πᾶν μεγαλεῖον ἀτομικὸν, οἷον δήποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ εἶδος καὶ τὸ ὄνομα, φαίνεται, εἰς τὰ ἐν παραφορᾷ καὶ παρακμῇ εὑρισκόμενα ταῦτα πνεύματα, καὶ ἀνομία καὶ καταπίεσις κατὰ τοῦ χάους τῶν ἀφανῶν καὶ ἐφημέρων ἐκείνων ὄντων ἅτινα ἀνθρωπότητα ἀποκαλοῦσιν. Ὅταν δὲ θεαθῶσιν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τῆς κοινωνίας τάξεσι μέγα τι σκάνδαλον, ἐβδελυρόν τι ἐλαττώματος καὶ ἐγκλήματος παράδειγμα ἐπιχαίρουσι, καὶ μετὰ ζέσεως κατ' αὐτῶν θερμῶς μεταχειρίζονται τὰς ἐπιφανείσας ἐν τῷ μέσῳ των ἀποτροπαίους ταύτας πράξεις, προσπαθοῦντες ν' ἀποδείξωσιν ὅτι οὕτως ἔχουσιν ἐν γένει τὰ ἤθη καὶ ἡ φύσις τῶν εὐγενῶν, τῶν πλουσίων, τῶν ἀριστοκρατῶν, ἀδιαφόρως ὑπὸ τίνα τίτλον ἢ ἐπὶ τίνος βάσεως ἀνυψώθησαν. Ἐνῷ δὲ καταπολεμεῖται ἡ ἀνωτέρα τάξις διὰ τῶν χαμερπῶν αὐτῶν δογμάτων καὶ τῶν βδελυρῶν παθῶν, ἅτινα προξενοῦσιν, ἢ γεννῶσι τὰ ἐγκλήματα, ἐνῷ δοκιμάζουσι πᾶσαν ἀηδίαν καὶ κίνδυνον, λίαν εὐχάριστον εἶναι ν' ἀναφαίνηται μεγαλόψυχημόν τι πρόσωπον φαεινῶς διαψεῦδον τὰς ἰδέας τοῦ ὄχλου. Σέβομαι τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, ὡς θαυμάζω ἐξίσου καὶ ἀγαπῶ τὰς ἐνδόξους αὐτῆς ἀτομικότητας, αἵτινες προσωποποιοῦσι καὶ ἀνυψοῦσι διὰ καταφανῶν χαρακτήρων καὶ διὰ κυρίου ὀνόματος, πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ ἁγνὸν ἡ ἀνθρωπότης κέκτηται Ἡ Λαδὺ Ῥούσσελ μεγάλη ὑπάρξασα, παρέχει εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ὡραίαν καὶ εὐγενῆ ταύτην εὐχαριστήσιν. Δὲν μοὶ εἶναι ξένη, τὰ αἰσθήματά της μὲ συγκινοῦσιν, ἡ τύχη της μ' ἀσχολεῖ ὡς νὰ ἦτο παροῦσα καὶ ζῶσα ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου, πέποιθα δὲ ὅτι ἐξελθοῦσα τοῦ ἀγωνιώδους αὐτῆς βίου, μετέβη εἰς κόσμον ἄδηλον μεχρισοῦ ὁ Θεὸς μᾶς καλέσῃ, ὅπως λάβῃ παρὰ τῷ φιλτάτῳ αὐτῆς συζύγῳ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν πόνων της.

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ,

Ἢ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

(Συνέχεια, ἴδε Φυλλ. 64.)

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἦναι τυφλὸς, ὅπερ εἶναι τὸ πρόξενον τῶν δεινῶν του, θὰ προσονειδίζει εἰσέτι ἑαυτόν; παρεγνώρισα τὴν φωνὴν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἅμα γνώσας δὲν ἀπέρριψα ταύτην. Ἄ! ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὴν καρδίαν μου, θὰ μάθῃς πόσον ἐπιποθεῖ τὴν ἀλήθειαν, θὰ γνωρίσῃς ὅτι ἐπιζητεῖ ταύτην μετὰ περιπαθείας . . . . καὶ μήπως δὲν ἦλθον πρὸς ἀναζήτησιν ταύτης, εἰς τοὺς ἐρήμους τούτους τόπους; φεῦ! διέτρεξα τὴν γῆν, ἐπεσκεψάμην τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις, καὶ παντοῦ βλέπων ἐρήμωσιν καὶ δυστυχίαν, κατεθλίβην ὑπερμέτρως ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῶν δεινῶν, ἅπερ συνταράσσουν τοὺς ὁμοίους μου· στενάζων δὲ, εἶπον κατ' ἐμαυτόν: ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἐδημιουργήθη διὰ βασάνους καὶ λύπας; καὶ ἀσχολήθεις εἰς τὴν σπουδὴν τῶν δεινῶν μας, ὅπως ἀνακαλύψω τὸ φάρμακον τούτων, εἶπον: θὰ ἀναχωρήσω τῶν διεφθαρμένων τούτων κοινωνιῶν, θὰ ἀπομακρυνθῶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἴκων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ψυχὴ διαστρέφεται ὑπὸ τοῦ κόρου, καὶ ἐκ τῶν καλυβῶν, εἰς τὰς ὁποίας ταπεινοῦται ὑπὸ τῆς δυστυχίας· θὰ ἀπέλθω εἰς τὴν ἐρημίαν ὅπως ζήσω μετὰ τῶν ἐρεπίων· θὰ ἐρωτήσω τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα περὶ τῆς σοφίας τῶν παρελθόντων χρόνων, θὰ ἐπικαλεσθῶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν τάφων τὸν νοῦν, ὅστις πάλαι ποτέ, ἐν τῇ Ἀσίᾳ, περιεπείνησε τὴν λαμπρότητα τῶν Κρατῶν, καὶ τὴν δόξαν τῶν λαῶν, θὰ ἐρωτήσω τὴν κόνιν τῶν νομοθετῶν ὑπὸ τίνων ἐλατηρίων ὑψοῦνται καὶ ταπεινοῦνται εἶναι ἡ αὐχμηρὰ χώρα τῶν Ἀράβων· ἡ πρὸς ἀριστερὰν αὐτῆς μεγάλη αὕτη ἤπειρος, γυμνὴ εἰς τὰ ἔσω καὶ ἡ δυστυχία τῶν ἐθνῶν, ἐπὶ τίνων ἀρχῶν τέλος ὀφείλουσι νὰ θεμελιωθῶσιν, ἡ εἰρήνη ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων. Ἐσιώπησα, καὶ, καταβιβάσας τοὺς ὀφθαλμούς, ἤκουσα τὴν ἀπόκρισιν τοῦ φαντάσματος « ἡ εἰρήνη, εἶπεν, καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐπέρχονται ἐπ' ἐκείνου, ὅστις ἀσκεῖ τὴν δικαιοσύνην· ὦ νεανία! ἐπειδὴ ἡ καρδία σου ζητεῖ μετ' εὐθύτητος τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ οἱ ὀφθαλμοί σου δύνανται εἰσέτι ν' ἀναγνωρίσωσι ταύτην, διερχόμενοι τὸ κάλυμμα τῶν πολλήψεων, ἡ παράκλησίς σου δὲν θὰ ματαιωθῇ· θὰ σοὶ ἐκθέσω τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἣν ζητεῖς· θὰ σοὶ διδάξω τὴν σοφίαν, ἣν ἐπικαλεῖσαι· θὰ σοὶ ἀποκαλύψω τὴν σοφίαν τῶν τάφων καὶ τὴν παιδείαν τῶν αἰώνων » . . . . Τότε πλησιάσας με, καὶ θέσας τὴν χεῖρά του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου: « ἐγέρθητι, ἄνθρωπε, εἶπε, καὶ ἀπαλλαξον τὰς αἰσθήσεις σου ἐκ τοῦ κονιορτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἕρπεις . . . . καὶ αἴφνης κατελήφθην ὑπὸ θείου τινὸς πυρός, καὶ οἱ δεσμοί, οἵτινες μᾶς προσηλοῦσιν εἰς τὴν γῆν, μοὶ ἐφάνησαν λυθέντες ὡς ἀτμὸς δὲ ἐλαφρὸς ὑψωθεὶς διὰ πτήσεως τοῦ φαντάσματος, ἠσθάνθην ἐμαυτὸν μετενεχθέντα εἰς ἀτμοσφαῖραν ἀνωτέραν· ἐκεῖ, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ αἰθέρος, καταβιβάσας τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς τὴν γῆν, παρετήρησα σκηνὴν νέαν· ὑπὸ τοὺς πόδας μου, νηχομένη εἰς τὸ διάστημα σφαῖρά τις, ὁμοία πρὸς ἐκείνην τῆς σελήνης, ἀλλὰ μικροτέρα καὶ ἧττον φωτεινή, μοὶ παρουσίαζε μίαν τῶν φάσεών της, καὶ ἡ φάσις αὕτη ἐφαίνετο ὡς δίσκος πεποικιλμένος ὑπὸ μεγάλων κηλίδων, τῶν μὲν λευκοειδῶν καὶ ἀμυδρῶν, τῶν δὲ φαιῶν, χλωροειδῶν ἢ λευκοφαίων. Καὶ ἐνῷ ἐσπούδαζον νὰ διακρίνω ὁποῖόν τι ἦσαν αἱ κηλίδες αὗται « ἄνθρωπε ὅστις ζητεῖς τὴν ἀλήθειαν, μοὶ λέγει τὸ φάντασμα, ἐνοεῖς τὸ θέαμα τοῦτο; ὦ ἐναέριον πνεῦμα » ἀπεκρίθην, ἐὰν ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔβλεπον τὴν σφαῖραν τῆς σελήνης, ἠθελον ἐκλαβεῖ ὡς ταύτην ἐκείνην διότι ἔχει τὰ φαινόμενα τοῦ πλανήτου τούτου, θεωρουμένου διὰ τηλεσκοπίου κατὰ τὴν σκιὰν τινὸς ἐκλείψεως· δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ διάφοροι αὗται κηλίδες εἰσὶ θάλασσαι καὶ ἤπειροι, « ναί μοὶ λέγει, εἶναι θάλασσαι καὶ ἤπειροι τοῦ ἡμισφαιρίου ὅπερ κατοικεῖτε . . . .

— « Πῶς! ἀνέκραξα, αὕτη εἶναι ἡ γῆ ἐν ᾗ ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι . . . »

« Ναί, ἐπανέλαβε: ἡ ὁμιχλώδης αὕτη ἔκτασις, ἡ κατέχουσα μέγα μέρος τοῦ δίσκου, καὶ παντα χόθεν σχεδὸν περιζωνύουσα τοῦτον, εἶναι ὁ καλούμενος ὑφ' ὑμῶν μέγας ὠκεανός, ὅστις ἐκ τοῦ νοτίου πόλου προχωρῶν πρὸς τὸν ἡμερινὸν, σχηματίζει, κατὰ πρῶτον μὲν τὸν μεγάλον κόλπον τῆς Ἰνδίας καὶ Ἀφρικῆς. εἶτα δὲ ἐπεκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῶν Μαλλιακῶν νήσων μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ταρταρίας, καὶ πρὸς δυσμὰς περικυκλοῖ τὰς ἠπείρους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς ἄρκτου τῆς Ἀσίας. Ἡ ὑπὸ τοὺς πόδας μας αὕτη χερσόννησος ἡ τετράγωνον σχῆμα ἔχουσα ἡ πρὸς ἀριστερὰν αὐτῆς μεγάλη αὕτη ἤπειρος, γυμνὴ εἰς τὰ ἔσω καὶ πρασινίζουσα μόνον κατὰ τὰ ἄκρα, εἶναι ἡ φλεγομένη γῆ, ἣν κατοικοῦσιν οἱ μαῦροι. Πρὸς βορᾶν, ἐκεῖθεν θαλάσσης ἀναμάλου καὶ κατὰ μεγάλην ἔκτασιν στενῆς (1) εἰσὶν αἱ πεδιάδες τῆς Εὐρώπης, αἱ πλουτοῦσαι λειμώνων καὶ ἀγρῶν καλλιεργημένων· ἐκ δεξιῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας ἐκτείνονται τὰ χιονοσκεπῆ καὶ γυμνὰ τῆς Ταρταρίας πεδία· τέλος ἡ λευκοειδὴς αὕτη ἔκτασις εἶναι ἡ εὐρεῖα καὶ μελαγχολικὴ ἔρημος τοῦ *Κόζι*, ἡ διαχωρίζουσα τὴν Κίναν ἐκ τοῦ ὑπολοίπου κόσμου· βλέπεις τὴν ἐπὶ γῆς γραμμικῶς διατεμνομένην ταύτην ἐπιπράτειαν, ἥτις φεύγει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὑπὸ διάγραμμα πλαγίως κεκυρτωμένον· ἐπὶ τῶν ἄκρων τούτων, αἱ διεσχισμέναι αὗται γλῶσσαι, καὶ τὰ διεσπαρμένα ταῦτα σημεῖα, εἰσὶν αἱ χερσόννησοι καὶ αἱ νῆσοι τῶν Μαλλιακῶν λαῶν, ἀθλίων κατόχων τῶν ἀρωμάτων. Τὸ τρίγωνον τοῦτο ὅπερ ἐκτείνεται πέρρω ἐν τῇ θαλάσσῃ, εἶναι ἡ περιφημοτάτη χερσόνησος τῆς Ἰνδίας· ὁρᾷς τὸν ἑλικοειδῆ δρόμον τοῦ Γάγκου, τὰ τραχέα ὄρη τοῦ Θιβέτ, τὴν εὐδαίμονα κοιλάδα τῆς Κασσεμίρης, τὰς ἄλμυρὰς ἐρήμους τοῦ Πέρσου, τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος, τὸ ἀπότομον στῶμα τοῦ Ἰορδάνου, καὶ τὰς κοίτας τοῦ Νείλου ἐρήμους . . . « ὦ πνεῦμα, εἶπον διακόπτων τοῦτο, ἡ ὄψις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐφικνεῖται τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἐκ τοσαύτης ἀποστάσεως . . . .

Πάραυτα προσηλωθέντες οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐγένοντο ὀξυδερκέστεροι τῶν τοῦ ἀετοῦ, καὶ ὅμως οἱ ποταμοὶ δὲν μοὶ ἐφάνησαν εἰσέτι, ἢ ταινίαι ἑλικοειδεῖς, τὰ ὄρη ῥυτίδες ἀνώμαλοι, καὶ αἱ πόλεις μικρὰ σχήματα, ὅμοια μὲ τὰς ἐκ πεττῶν τοῦ ζατρικίου καλύβας. Τὸ δὲ πνεῦμα δακτυλοδεικτήσαν μοι τὰ ἀντικείμενα « αἱ σωρεῖαι αὗται, μοὶ λέγει, ἅς παρατηρεῖς ἐν τῇ ἀνύδρῳ καὶ μακρᾷ κοιλάδι, ἣν διασχίζει ὁ Νεῖλος, εἰσὶν οἱ σκελετοὶ τῶν πλουσίων πόλεων, ἐφ' ὧν ἡ ἀρχαία Αἰθιοπία ἐπήρετο· ἰδοὺ αἱ ἑκατόμπυλοι Θῆβαι, πρώτη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν μητρόπολις, μυστηριώδης μήτηρ τοσούτων δοξασιῶν, αἵτινες εἰσέτι διέπουν τοὺς λαοὺς ἐν ἀγνοίᾳ των. Κατωτέρω τὰ τετράπλευρα τοῦτα συμπλέγματα εἰσὶν αἱ πυραμίδες τῶν ὁποίων ὁ ὄγκος σὲ κατέπληξε· ἐκεῖθεν ἡ στενὴ ἀκτὴ, ἣν περιοριζουν ἥτε θάλασσα καὶ ὄρη ἀπότομα, ὑπῆρξεν ἡ κατοικία τῶν φοινικικῶν λαῶν· ἐκεῖ ὑπῆρξαν αἱ πόλεις τῆς Τύρου, τῆς Σιδόνος, Ἀσκαλόνος καὶ τῆς Βηρυτοῦ· ἡ ἀδιέξοδος αὕτη ἐξ ὕδατος γραμμὴ εἶναι ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης, καὶ οἱ ξηροὶ οὗτοι βράχοι ὑπῆρξαν ἄλλοτε τὸ θέατρον συμβεβηκότων, πληρωσάντων τὸν κόσμον.

Ὦ ὀνόματα διὰ παντὸς ἔνδοξα! γαῖαι εὐκλεεῖς, χῶραι ἀείμνηστοι! ὁπόσα μεγάλα μαθήματα ἡ θεασας παρίστησι! ὁπόσαι ὑψηλαὶ ἀλήθειαι ἐγράφησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ταύτης! ἀνα-

μνήσεις τῶν παρελθόντων χρόνων, ἔλθετε εἰς τὴν διάνοιάν μου! τόποι μάρτυρες τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς διαφόρους αἰῶνας, διηγήθητέ μου τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης του! εἴπετε ὁποῖα ὑπῆρξαν τὰ αἴτια καὶ τὰ ἐλατήρια ταύτης! εἰς ποίας πηγὰς ἤντλησε τὰς ἐπιτυχίας καὶ ἀποτυχίας του! ἀποκαλύψατε εἰς αὐτὸν τοῦτον τὰς αἰτίας τῶν δεινῶν του! ἐπανορθώσατέ τον διὰ τῆς παραστάσεως τῶν σφαλμάτων του! διδάξατέ τον τὴν κυρίαν αὐτοῦ σοφίαν ἵνα ἡ πεῖρα τῶν παρελθουσῶν γενεῶν καταστῇ εἰκὼν διδασκαλίας καὶ σπέρμα εὐτυχίας τῶν παρουσῶν καὶ μελλουσῶν γενεῶν.

ΚΕΦ. Ε.

Κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ

Καὶ μετά τινων στιγμῶν σιωπὴν τὸ ἐναέριον πνεῦμα ἐπανέλαβεν εἰπόν. « Σοὶ τὸ εἶπον, ὦ φίλε τῆς ἀληθείας! ὁ ἄνθρωπος μάτην ἀποδίδει τὰς δυστυχίας του εἰς ἀγγέλους ἀφανεῖς καὶ φανταστιώδεις· μάτην ἀναζητεῖ τῶν δεινῶν του αἰτίας μυστηριώδεις . . .

Ἐν τῷ συστήματι τοῦ παντὸς ἀναμφιβόλως ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὑπόκειται εἰς δυστυχήματα, ἀναμφιβόλως ἡ ὕπαρξίς του δεσπόζεται ὑπὸ δυνάμεων ἀνωτέρων, ἀλλ' αἱ δυνάμεις αὗται δὲν εἶναι οὔτε ἀποφάσεις τυφλῆς εἱμαρμένης, οὔτε ἰδιοτροπίαι ὄντων φανταστικῶν καὶ παραδόξων ὡς ὁ κόσμος, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ μέρος· ὁ ἄνθρωπος διέπεται ὑπὸ *νόμων φυσικῶν* οἵτινες, κανονικοὶ εἰς τὰς ἐνεργείας των, συνεπεῖς εἰς τὰ ἀποτελέσματά των, ἀναλλοίωτοι εἰς τὴν οὐσίαν των, εἶναι κοινὴ πηγὴ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν, καὶ δὲν εἶναι γεγραμμένοι μακρὰν ἡμῶν, ἐν τοῖς ἄστροις, οὔτε κεκρυμμένοι εἰς μυστηριώδεις κώδηκας, ἀλλ' ἐγκείμενοι εἰς τὴν φύσιν τῶν ἐπιγείων ὄντων, συμφυεῖς πρὸς τὴν ὕπαρξίν των, παρίστανται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ, ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν αἰσθήσεών του, διεγείρουσι τὴν διάνοιάν του, καὶ τιμωροῦσιν ἢ ἀνταμείβουσι πᾶσαν πρᾶξιν αὐτοῦ· ἂς γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τοὺς νόμους τούτους! ἂς νοήσῃ τὴν φύσιν τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ὄντων, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, καὶ θὰ γνωρίσει πάραυτα τὰ ἐλατήρια τῆς τύχης του, θὰ μάθῃ τὰς αἰτίας τῶν δεινῶν του καὶ τὰ θεραπευτικὰ τούτων φάρμακα.

Ὅτε ἡ μυστηριώδης δύναμις ἡ ζωογονοῦσα τὸν κόσμον ἐδημιούργησε τὴν σφαῖραν ἐν ᾗ ὁ ἄνθρωπος κατοικεῖ, ἐνετύπωσεν εἰς τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν κόσμον τοῦτον ὄντα ἰδιότητας οὐσιώδεις, αἵτινες ἐγένοντο ὁ κανὼν τῶν ἀτομικῶν θελήσεών των, ὁ δεσμὸς τῶν ἀμοιβαίων ἀναφορῶν των, καὶ ἡ αἰτία τῆς ἁρμονίας τοῦ συνόλου αὐτῶν· ἐντεῦθεν καθίδρυσε τάξιν κανονικὴν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, ἀρχῶν καὶ συνεπειῶν, ἥτις, ὑπὸ τὸ φαινόμενον τοῦ τυχαίου, κυβερνᾷ τὸν κόσμον καὶ διατηρεῖ τὴν ἰσορροπίαν αὐτοῦ· οὕτως εἰς μὲν τὸ πῦρ ἀπέδωκε τὴν κίνησιν τῆς ἐνεργείας, εἰς δὲ τὸν ἀέρα τὴν ἐλαστικότητα, εἰς δὲ τὴν ὕλην τὸ βάρος καὶ τὴν πυκνότητα. τὸν μὲν ἀέρα κατέστησε κουφότερον παρὰ τὸ ὕδωρ, τὸ μέταλλον βαρύτερον τῆς γῆς, τὸ ξύλον ἧττον ἀσυμπαγὲς παρὰ τὸν χάλυβα· ἡ φλὸξ, διέταξε, νὰ ἀνυψοῦται, ὁ λίθος νὰ καταπίπτῃ, τὸ φυτὸν νὰ βλαστάνῃ, εἰς δὲ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐξέθηκεν εἰς προσβολὰς διαφόρων ὄντων, καὶ ὅμως ἠθέλησε νὰ προφυλάξῃ τὴν ἀκροσφαλῆ αὐτοῦ ζωὴν, ἐδώρησε τὸ προτέρημα τοῦ αἰσθάνεσθαι· διὰ τοῦ προτερήματος τούτου πρᾶξις ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὕπαρξίν του τῷ περιποιεῖ κακοῦ καὶ ἀλγηδόνος αἴσθημα, πᾶσα δὲ πρᾶξις ὠφέλιμος αἴσθημα ἡδονῆς καὶ εὐεξίας· διὰ τῶν αἰσθημάτων τούτων ὁ ἄνθρωπος ὁτὲ μὲν ἀποτρεπόμενος ἐκ παντὸς ὅ,τι ἐνοχλεῖ τὰς αἰσθήσεις του, ὁτὲ δὲ ἑλκόμενος πρὸς ὅ,τι ἡδύνει ταύτας, ἠναγκάσθη νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ζωήν του· οὕτως ἡ φιλαυτία, ἡ τῆς εὐεξίας ἐπιθυμία, ἡ πρὸς τὴν ἀλγηδόνα ἀποστροφὴ, ὑπῆρξαν οἱ οὐσιώδεις καὶ πρωτόγονοι νόμοι, οἱ ἐπιβληθέντες πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως· οἱ δὲ νόμοι, οὗς ἡ διαθέτις δύναμις καθιέρωσε ἵνα κυβερνῶσι τοῦτον, καὶ οἵτινες ὁμοιάζουσι πρὸς ἐκείνους τῆς ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ κινήσεως, ἐγένοντο ἡ μόνη ἀρχὴ, ἡ παραγωγὸς παντὸς ὅ,τι λαμβάνει χώραν ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ.

Τοιαύτη λοιπὸν ἐστιν ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου· ὑποτεταγμένος τὸ μὲν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν στοιχείων, ὑπόκειται εἰς πολλὰ δεινὰ ἀναπόδραστα, καὶ ἂν ἐν τῇ εἱρκτῇ ταύτῃ ἡ φύσις δείκνυται αὐστηρὰ, δικαία τὸ δὲ, καὶ μάλιστα συγκαταβατικὴ, οὐ μόνον συνεκέρασε τὰ δεινὰ ταῦτα διὰ καλῶν ἰσοδυνάμων, ἀλλ' ἐδώρησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δύναμιν τὰ μὲν τούτων νὰ ἀνακουφίζῃ, τὰ δὲ νὰ ἐπαυξάνῃ, καὶ φαίνεται ὡς ἂν εἶπεν εἰς αὐτόν· « ἀσθενὲς ἔργον τῶν χειρῶν μου, » οὐδὲν σοὶ ὀφείλω καὶ ὅμως σοὶ δωροῦμαι τὴν » ζωήν· ὁ κόσμος ἐν ᾧ σὲ θέτω δὲν ἐγένετο διὰ σέ, » καὶ ὅμως σοὶ χορηγῶ τὴν χρῆσίν του· εἶναι ἀνά» μικτος καλῶν καὶ κακῶν, καὶ εἰς σὲ ἀπόκειται » νὰ διακρίνῃς ταῦτα· εἰ; σὲ ἀπόκειται νὰ ὁδηγή» σῃς σεαυτὸν εἰς ἀτραποὺς ἀνθέων καὶ ἀκανθῶν· » ἔσο κύριος τῆς τύχης σου, εἰς σὲ ταύτην ἀφίημι.»

— Ναὶ, ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ὁ δημιουργὸς τῆς τύχης του· αὐτὸς οὗτος ἐδημιούργησεν ἀμοιβαδὸν τὰς συμφορὰς καὶ τὰς εὐτυχίας αὐτῆς, καὶ ἐὰν εἰς τὴν θέαν τοσούτων ἀλγηδόνων, δι' ὧν κατατρύχεται ἡ ζωή του, ἔσχεν ἀφορμὴν νὰ θρηνήσῃ διὰ τὴν ἀσθένειαν ἢ τὴν ἀπερισκεψίαν του, σκεπτόμενος ἐκ τίνων στοιχείων ἐξῆλθε καὶ εἰς ποῖον ὕψος ἠδυνήθη νὰ ὑψωθῇ, δικαιοῦται ἴσως νὰ μεγαλοφρονῇ διὰ τὴν ἰσχύν του, καὶ νὰ ἐπαίρηται διὰ τὸν νοῦν του.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Ἀρχικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ ἄνθρωπος ἐσχηματίσθη γυμνὸς τό

τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν καὶ ἐρρίφθη ἐκεῖ ἐπὶ τῆς συγκεχυμένης καὶ ἀγρίας γῆς· ὀρφανὸς, ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῆς παραγαγούσης τοῦτον ἀγνώστου δυνάμεως, δὲν εἶδε ποσῶς παρ' αὐτῷ ὄντα καταβάντα ἐξ οὐρανῶν, ἵνα εἰδοποιήσωσι τοῦτον περὶ τῶν ἀναγκῶν του, ἃς ὀφείλει εἰς τὰς αἰσθήσεις του, ἵνα τὸν διδάξωσι περὶ τῶν καθηκόντων του, ἅτινα γεννῶνται ἐξαιρέτως ἐκ τῶν ἀναγκῶν του. Ὅμοιος πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα, ἄνευ πείρας τοῦ παρελθόντος, ἄνευ προνοίας τοῦ μέλλοντος, περιεπλανήθη εἰς τοὺς κόλπους τῶν δασῶν, ὁδηγούμενος μόνον καὶ κυβερνώμενος ὑπὸ τῆς ῥοπῆς τῆς φύσεώς του· ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνης ὡδηγήθη εἰς τρόφιμα καὶ προϋνόησε περὶ τῆς τροφῆς του· ὑπὸ τῆς ἀκρασίας τοῦ ἀέρος ἐπεθύμησε νὰ καλύψῃ τὸ σῶμά του, καὶ ἀπειργάσασο ἐνδύματα· ὑπὸ τῆς ὁρμῆς πρὸς ἡδονὴν ἰσχυρὰν προσήγγισεν ὃν ὅμοιον αὐτοῦ, καὶ διηώνισε τὸ εἶδός του. . . .

Οὕτως αἱ ἐντυπώσεις ἃς ἐδέχθη ἐξ ἑκάστου ἀντικειμένου ἐξεγείρασαι τὰς δυνάμεις του, ἀνέπτυξαν βαθμηδὸν τὴν διάνοιάν του, καὶ ἤρξαντο νὰ διδάσκουν τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ ἀμάθειαν· αἱ χρεῖαί του διήγειρον τὴν φιλεργίαν του, οἱ κίνδυνοί του ἐμόρφωσαν τὸ θάῤῥος του, ἔμαθε νὰ διακρίνῃ τὰ ὠφέλιμα τῶν ἐπιβλαβῶν, νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰ στοιχεῖα, νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν ζωήν του, καὶ ἀνεκούφισεν οὕτω τὴν ἀθλιότητά του.

Ἡ φιλαυτία ἡ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἀποστροφὴ, ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐεξίας ὑπῆρξαν οὕτω τὰ μόνα καὶ ἰσχυρὰ ἐλατήρια, τὰ ἐξαγαγόντα τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἀγρίας καὶ βαρβάρου καταστάσεως εἰς ἣν ἡ φύσις τὸν ἔθεσε, καὶ ἐὰν ἤδη ὁ βίος αὐτοῦ διαποικίλλεται ὑπὸ ἀπολαύσεων, ἐὰν δύναται νὰ ἀριθμήσῃ ἑκάστην τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διά τινος ἀναπαύσεως, ἔχει δικαίωμα νὰ καυχηθῇ καὶ νὰ εἴπῃ· « Ἐγὼ παρήγαγον τὰ ἀγαθὰ ἅπερ μὲ περιστοιχοῦσιν· ἐγὼ εἰμὶ ὁ δημιουργὸς τῆς εὐτυχίας μου· οἴκησις ἀσφαλὴς, ἐνδύματα πρόσφορα, τροφαὶ ἄφθονοι καὶ ὑγιειναί,, πεδιάδες χαρίεσσαι, λόφοι εὔκαρποι, κράτη πεπολισμένα, πάντα ταῦτα εἶναι ἔργα μου, ἄνευ ἐμοῦ ἡ εἰς τὴν ἀταξίαν παραδεδομένη αὕτη γῆ, δὲν ἤθελεν εἶναι εἰμὴ ἕλος ἀκάθαρτον,δάσος ἄγριον, ἔρημος εἰδεχθές. » Ναὶ, ἄνθρωπε δημιουργικὲ, δέχθητι τὸν σεβασμόν μου! ὑπελόγισας τὴν ἔκτασιν τῶν οὐρανῶν· κατεμέτρησας τὸν ὄγκον τῶν ἀστέρων, ἐνόησας τὴν ἀστραπὴν εἰς τὰ νέφη, κατεδάμασας τὴν θάλασσαν καὶ τὰς τρικυμίας, καὶ καθυπέταξας ὅλα τὰ στοιχεῖα· ἆ! πῶς τοσαῦται ὑψηλαὶ ὁρμαὶ ἀνεμίχθησαν μετὰ τοσαύτης πλάνης;

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ*)

Ὑπὸ Σ. Α. Ζ.

Ο ΕΡΥΘΡΟΣ ΠΕΙΡΑΤΗΣ.

(Συνέχεια, ὅρα Φυλλ. 65.)

Κεφάλαιον Γ'.

Φθάσας ὁ Οὐΐλδερ εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον τῆς Ἀγκύρας, εὗρεν αὐτὸ εἰς ἀσυνήθη κίνησιν διατελοῦν καὶ ἔμπλεον θορύβου καὶ ταραχῆς. Ἅπαν τὸ προσωπικὸν τῆς γειτονίας, γυναῖκες τὸ πλεῖστον μέρος, εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν συνελθὸν, ἐπλήρου τὸν περίβολον καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ οἰνοπωλείου μετ' ἄκρας τῆς προσοχῆς ἀκροώμενον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ῥήτορά τινα, μετὰ τοσαύτης θερμότητος καὶ διὰ τοσοῦτον εὐήχου καὶ ὀξυτάτης φωνῆς δημηγοροῦντα, ὥστε οὐδεμία οὐδὲ τοὺς ἀπωτάτω αὐτοῦ ἱσταμένους διέφευγε λέξις.

Ὁ ῥήτωρ οὗτος ἦν ἡ τεθλιμμένη, ἡ βαρυαλγὴς Ἀνδρομάχη, ἡ νόμιμος σύζυγος καὶ συμβία τοῦ ἀπίστου καὶ ῥιψάσπιδος Ἕκτορος.

Τὴν πυκνὴν ταύτην συνάθροισιν ἰδὼν ὁ Οὐΐλδερ, ἀγνοῶν μὲν τὴν αἰτίαν αὐτῆς, ἀνήσυχον δ' ἔχων ἕνεκα τῆς ἀνειλικρινοῦς του διαγωγῆς τὴν συνείδησιν, ἐδίστασε νὰ προχωρήσῃ. Ἰδὼν ὅμως τὸν γέροντα ἐντολοδόχον του παραγκωνίσαντα τὸ πλῆθος καὶ εἰσελθόντα εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον ἀφόβως ἀνέλαβε καὶ αὐτὸς θάῤῥος καὶ ὠφελήθη ἐκ τοῦ παραδείγματος. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐφρόντισε νὰ διαφυλάξῃ τὴν μετὰ τῆς θύρας συγκοινωνίαν του ἐλευθέραν, ὥστε, ἀνάγκης ἐπελθούσης, νὰ δυνηθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ εὐκόλως καὶ μὴ εὑρεθῇ πολιορκημένος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τοιαῦτα μὲν σχέδια ἐπενόει καὶ ἐπραγματοποίει ὁ Οὐΐλδερ ὁ στρατηγηματικός.

Ἡ δὲ περίλυπος Ἀνδρομάχη ἐπὶ ἑδράνου ἀναβεβηκυῖα ὅπως ἅπαντας ἐπισκοπῇ καὶ παρ' ἁπάντων γίνηται ἀκουστὴ καὶ περίβλεπτος συνεκίνει καὶ συνέτριβε δημηγοροῦσα καὶ τῶν σκληροτέρων αὐτῶν τὰς καρδίας.

— Μάρτυρας σᾶς ἐπικαλοῦμαι ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, γείτονες καὶ γειτόνισσαι, ἔλεγεν ἡ ἀναξιοπαθοῦσα σύζυγος, ἐὰν γυνὴ ἔδειξέ ποτε μεγαλειτέραν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν σύζυγόν της ἀπὸ ἐμὲ τὴν ὁποίαν παρήτησε μὲ ἑπτὰ μικρὰ παιδία εἰς τὸν λαιμόν.

—Ἀλλ' ἂς μὴ βιαζώμεθα εἰς τὰς ἀποφάσεις μας, εἶπε παρεμβαίνων ὁ τίμιος Ἰωῆ Ἰωρὰμ, ἂς βεβαιωθῶμεν πρῶτον θετικῶς, ἂν τῷ ὄντι ὁ γείτων Ὀμέσμης σὲ παρήτησεν εἰς τοὺς πέντε δρόμους καὶ ἔφυγε καὶ ἔπειτα τὸν κατηγοροῦμεν καὶ τὸν κατακρίνομεν. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι χθὲς ἦτον ἡμέρα χαρμόσυνος, ὥστε καὶ ὁ τίμιος σύζυγός σου ἴσως ἔπιε καμμίαν περισσότερον ὡς εἰς πολλοὺς συνέβη, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ κοιμηθῇ ἐπιτοπίως περισσότερον τοῦ συνήθους. Τόσον δὲ εἶμαι περὶ τούτου πεπεισμένος, ὥστε, καθόσον μάλιστα ξεπετᾷ ὀλίγον καὶ τὸ δεξιόν μου ματι,

νομίζω ὅτι βλέπω τὸν τίμιον Ἕκτορα τρέχοντα ἐπάνω σου μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας διὰ νὰ σοῦ ζητήσῃ συγχώρησιν διὰ τὸ πταῖσμά του καὶ ἔτοιμον νὰ ἀναλάβῃ τὴν βελόνην καὶ τὴν ψαλίδα του ὡς καὶ πρότερον καὶ ὡς νὰ μὴ συνέβη τίποτε ἔκτακτον.

Τὰς λογικὰς ταύτας τοῦ οἰνοπώλου κρίσεις ἐτευρήκητε τὸ ἀκροατήριον δι' ἁπλέτου γέλωτος συνταράζαντος τὸ οἰνοπωλεῖον. Ἀλλ' ἡ φαιδρότης αὕτη καὶ ἡ εὐθυμία οὐδεμίαν φεῦ! εὗρον ἠχὼ εἰς τὸ κατηφὲς πρόσωπον τῆς Ἀνδρομάχης, ἥτις ἐφαίνετο κλῆρον λαβοῦσα εἰς τὸ ἑξῆς τὴν θλῖψιν καὶ τὴν ἀνίαν.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ τάλαινα, γνωρίζω τὸν Ἕκτορα· δὲν ἦτον αὐτὸς ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀποφασίζουν νὰ πίωσι νομίμως εἰς δόξαν τοῦ βασιλέως τόσον ὥστε νὰ καταντήσωσι νὰ ξενοκοιμηθῶσιν. Ἐκεῖνος ἦτον ἄνθρωπος ὅλως διόλου ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐργασίαν του, καὶ ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο καὶ μόνον τὸν λυποῦμαι. Διότι εἶναι σκληρὸν πρᾶγμα εἰς μίαν δυστυχῆ γυναῖκα, ἀφοῦ ἐσυνείθισε νὰ ζῇ μὲ ἄνεσιν, νὰ καταντήσῃ ἔπειτα νὰ μείνῃ χωρὶς καμμίαν βοήθειαν καὶ κανὲν ὑποστήριγμα. Ἀλλὰ ὁρκίζομαι εἰς τὴν ψυχήν μου ὅτι θὰ ἐκδικηθῶ ἂν ὑπάρχῃ ἀκόμη δικαιοσύνη εἰς Ῥοδε-Ἰσλάνδην καὶ εἰς τὰς Ἀποικίας.

Ἐνῷ δ' ἔλεγε ταῦτα παρατηρήσασα τὸν μέχρις αὐτῆς φθάσαντα διὰ πολλοῦ κόπου γέροντα ναύτην ἐστράφη ἀμέσως πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε.

— Βλέπω, φίλε μου, ὅτι εἶσαι ξένος καὶ ὑποθέτω ὅτι πρὸ ὀλίγου θὰ ἔρθασες ἐδῶ. Μήπως λοιπὸν ἀπήντησες εἰς τὸν δρόμον σου κανένα ἀλήτην ὁ ὁποῖος ἐδραπέτευσεν ἀπὸ ἐδῶ;

— Πήγαινε στὸ καλό, χριστιανή μου, ἀπεκρίθη ὁ ἀπόμαχος ναύτης· ἐγὼ μόλις καὶ μὲ πολὺν κόπον κατορθόνω νὰ σύρωμαι ἐπάνω εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σὺ θέλεις νὰ κρατῶ βιβλίον νὰ σημειόνω καὶ ὅσους ἀπαντῶ... Ἀλλὰ στάσου... ἐνθυμοῦμαι πραγματικῶς ὅτι σήμερον τὸ πρωὶ εἶδα ἕνα ἄνθρωπον κρυμμένον εἰς τοὺς θάμνους οἱ ὁποῖοι εἶναι μεταξὺ τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ τῆς γεφύρας ὅπου ἑνόνει τὴν νῆσον μὲ τὴν μεγάλην στερεάν.

— Καὶ τί εἶδος ἄνθρωπος ἦτον αὐτὸς τὸν ὁποῖον εἶδες, ἠρώτησαν ὁμοφώνως πέντε ἢ ἓξ ἐκ τῶν παρόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ φωνὴ τῆς τὰ πλεῖστα ἐνδιαφερομένης Ἀνδρομάχης ὑπερεῖχε κατά τε τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν εὐλιγιστίαν.

— Τί εἶδος ἄνθρωπος; ἐπανέλαβεν ὁ ἀπόμαχος· ἀλλ' ἦτον ὡς ὅλοι οἱ χριστιανοί· μόνον ἐπαρακολοῦσεν ἀληθινὰ ὀλίγον ὅταν ἐπεριπάτει, δηλαδὴ ἦτον χωλός.

— Ἦτον ὁ ἴδιος, ἦτον ὁ ἴδιος, ἐπανέλαβε πανταχόθεν τὸ πλῆθος. Καὶ πάραυτα πολλοὶ τῶν παρόντων, δανεισταὶ τοῦ λειποτάκτου διὰ ποσὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄξια λόγου, ἔτρεξαν εἰς ἀναζήτησίν του πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος, φιλοτιμούμενοι ἥς τοῦ ἄλλου νὰ φθάσῃ πρότερος, τὴν θριαμβευτικὴν δὲ ταύτην πορείαν ἔκλειεν ἡ Ἀνδρομάχη, ἥτις, ἀρκεσθεῖσα εἰς ὅσα ἤκουσε, οὐδεμίαν ἄλλην ἐζήτησε πληροφορίαν παρὰ τοῦ γέροντος. Οὗτος δὲ ἰδὼν αὐτὴν ἀπομακρυνθεῖσαν ὕψωσε τοὺς ὤμους καὶ ἀτενίσας τὸ βλέμμα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀξιοτίμου οἰνοπώλου.

— Ἐντροπὴ εἶναι, εἶπε, φίλε μου, ἐξ αἰτίας μιᾶς τοιαύτης παληογυναίκας νὰ συναθροισθῇ τόσον πλῆθος εἰς τὴν θύραν οἰνοπωλείου νομίμου. Ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι εἴχαμεν ἐδῶ τοῦ κουτροῦλη τὸν γάμον· ὥστε ὑποθέτω ὅτι ἔκαμα καλὰ νὰ στείλω τὴν κυρίαν νὰ κυνηγᾷ τὸν σύζυγόν της.

Ὁ Ἰωρὰμ παρετήρησεν ἀτενῶς τὸν γέροντα ναύτην, ὡσεὶ μαγευθεὶς ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς γοητείας. Καὶ ἐπὶ μίαν μὲν στιγμὴν τὸν ἠτένησεν ἀκίνητος, χαίνων, ἔπειτα δὲ ὁρμηθεὶς εἰς γέλωτα μέγαν ὡσεὶ ἐνόησεν ἐπιτηδείαν τινὰ πονηρίαν, ἐφώνησε.

— Καλῶς ὥρισες, κύρ Ῥοβέρτε, καλῶς; ἐκόπιασες! Καὶ ἀπὸ ποῖον εὐτυχισμένον σύννεφον ἔπεσες; Ποῖος ἄνεμος σὲ ἔφερεν εἰς τὰ δικάμας μέρη;

— Φίλε Ἰωρὰμ, ἀπεκρίθη ὁ ἀπόμαχος, κάμνεις τόσας πολλὰς ἐρωτήσεις ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθῇ τις εἰς τοιοῦτον ἀνοικτὸν μέρος; διὰ νὰ ἀποκριθῇ εἰς ὅλας. Ἂς ἔμβωμεν μέσα καὶ ἀφοῦ μὲ κεράσῃς ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ χωνευτικὸν τὸ ὁποῖον ἠξεύρης, καὶ μοῦ φέρῃς ἕν κομμάτιον βοδινόν, ὄχι μόνον θὰ σοῦ ἀποκριθῶ εἰς ὅλας σου τὰς ἐρωτήσεις, ἀλλ' ἀκόμη θὰ σοῦ εἴπω πολλὰ καὶ ἀπὸ λόγου μου. Μὴ διστάζῃς δὲ νὰ φέρῃς ὅ,τι σοῦ εἶσα, διότι, χάρις εἰς ἐκεῖνον τὸν νέον τὸν ὁποῖον βλέπεις ἐκεῖ κάτω, ἔχω νὰ πληρώσω πλουσιοπάροχα, διότι μοῦ ἔδωκε μίαν λύραν χρυσῆν.

— Ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀνταμείψῃ! εἶπεν ὁ Ἰωρὰμ ἀνοίξας τὴν θύραν ἰδιαιτέρου δωματίου. Ἔμβα, ἀγαπητέ μου φίλε Ῥοβέρτε, ἔχω *ροσμπὶφ* ἄξιον διὰ τὸν στόμαχον ναυάρχου. Ὑπάγω νὰ σὲ στείλω.

Καὶ ὁδηγήσας τὸν ἀπόμαχον εἰς τὸ ἑστιατόριον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ὅπου εἶδε τὸν Οὐίλδερ φθάντα.

— Λοιπὸν, κύριε, ἠρώτησεν ἀναγνωρίσας τὸν ξένον τὸν πρωϊνὸν, ἐπέτυχες κανὲν πλοῖον; Κατὰ δυστυχίαν εἰς τοὺς χρόνους τούτους οἱ ἐργάται εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τὴν ἐργασίαν.

— Ἴσως ὁ λόγος σου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀληθής. Ἀλλὰ, περιφερόμενος εἰς τὸ παράλιον ἀπήντησα ἕνα γέροντα ναυτικόν, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπεν ὅτι διευθύνετο διὰ ἐδῶ. Ἦλθεν ἀκόμη;

— Σιωπή! ὑπέλαβεν ὁ οἰνοπώλης νεύσας ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν νέον. Εἶναι καλήτερον νὰ γευματήσῃς εἰς ἄλλο δωμάτιον.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν διὰ φωνῆς γελοίως μυστηριώδους, ὁ Ἰωῆ Ἰωρὰμ ἔφερε τὸν Οὐίλδερ σιωπηλῶς διὰ κλίμακος κρυφίας καὶ ἔκρουσεν ἐλαφρῶς εἰς μικρὰν θύραν.

— Ὁρισετε, ἀπεκρίθη φωνὴ ἔντονος καὶ αὐστηρὰ, ἣν ὁ Οὐίλδερ ἀκούσας ἐθορυβήθη· τὴν φωνὴν ταύτην κάπου ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε.

Εἰσελθὼν ὅμως εἰς τὸ στενόχωρον δωμάτιον δὲν εὗρεν ἄλλον εἰμὴ τὸν γέροντα Ῥοβέρτον μετὰ μαθηματικῆς καρτερίας ἐγκύπτοντα εἰς τὸ βόειον τεμάχιόν του. Ὁ ξενοδόχος ἀπεσύρθη τότε, ὁ δὲ ἄξιος πράκτωρ τοῦ Οὐίλδερ προσκαλέσας αὐτὸν διὰ νεύματος νὰ καθήσῃ, ἐξηκολούθησεν ἡσύχως τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν του.

— Αὐτὸς ὁ ξενοδόχος φαίνεται ὅτι τὰ ἔχει καλὰ μὲ τὸν κρεοπώλην του, εἶπεν ὁ γέρων καταπιὼν ποτήριον ζύθου Πρώτην φορὰν τρώγω κρέας τόσον νόστιμον καὶ εὐῶδες. Ἀγαπᾶτε νὰ τὸν φωνάζω νὰ φέρῃ καὶ διὰ τὴν ἐντιμότητά σας, κύριε, ἄλλο τεμάχιον... Ἀληθινὰ πῶς πρέπει νὰ σᾶς ὀνομάζω;

— Ἐρρίκον, οὕτως ὀνομάζομαι.

— Πολὺ καλά· λοιπόν, κύριε Ἐρρίκε, ἀγαπᾶτε νὰ συγγευθῶμεν;

— Εὐχαριστῶ, ἀπεκρίθη ὁ Οὐίλδερ, ἐγὼ δὲν ἦλθα ἐδῶ παρὰ διὰ νὰ συνομιλήσωμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν ἠξεύρεις. Δὲν ἐλησμόνησες, ἐλπίζω, τὴν προκαταβολὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβες.

— Ἐγώ! ἀνέκραξεν ὁ ἀπόμαχος ἐν ἀγανακτήσει, ἐγώ, κύριε Ἐρρίκε, ὅταν σᾶς δώσω τὸν λόγον μου ὅτι θὰ κάμω τίποτε πρέπει νὰ τὸ θεωρῆτε καὶ τελειωμένον· δὲν μὲ γνωρίζετε ἐμὲ, ἐγὼ φθάνει νὰ μὴ γραφθῶ, εἰδε, ἀφοῦ πλέον ἐγράφθηκα εἰς τὸ ναυτολόγιον, ποτὲ δὲν λειποτακτῶ.

— Καὶ κάμνεις πολὺ καλὰ, ἀπεκρίθη ὁ Οὐίλδερ, ἀλλὰ πρὶν σοῦ φανερώσω τὰ σχέδιά μου περίμενε μίαν στιγμὴν νὰ παρατηρήσω εἰς τὸ γειτονικὸν δωμάτιον. Διότι ἐπιθυμῶ νὰ εἴμεθα οἱ δύο μόνοι.

— Ὅπως ἀγαπᾶτε. Δὲν θὰ εὕρετε ὅμως ἐκεῖ παρὰ τὰ ἐνδύματα τῆς νύμφης τοῦ ξενοδόχου· καὶ ἐὰν δὲν μὲ πιστεύετε, ἠμπορεῖτε νὰ ἀνοίξετε τὴν θύραν, ἡ ὁποία, πιστεύω, δὲν θὰ εἶναι τόσον ἐπιμελῶς κλεισμένη.

Ἀλλ' ὁ Οὐίλδερ δὲν περιέμεινε τὴν ἄδειαν τοῦ γέροντος· εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, μὴ εὑρὼν δὲ πραγματικῶς ἄλλο εἰμὴ τὴν οἰκοσκευὴν, ἐξῆλθεν ἀμήχανος καὶ ἀπορῶν.

— Ὅταν ἔρθασα ἤσουν μόνος ἐδῶ; ἠρώτησε σκεφθεὶς ἐπί τι.

— Μονώτατος, ἀπεκρίθη ὁ ναύτης διατραχθεὶς πως. Ἐὰν νομίζετε τὸ ἐναντίον, κάμετε ἐδῶ γενικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὑρῆτε σᾶς ὑπόσχομαι νὰ δοκιμάσῃ τὸ βάρος τῆς χειρός μου·

— Ἂς εἶναι· ἀποκρίσου μου μόνον εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν—Ὅταν ἔκρουσα, ποῖος μοῦ εἶπεν, ὁρίστε;

— Ἄ! εἶπεν ὁ γέρων ὅστις μέχρις ἐκείνου ἦν σκεπτικός· ἄ! εἶπεν ἐγερθεὶς καὶ γελῶν ἐκθύμως· τώρα μόνον ἐνόησα τὴν αἰτίαν τῆς ἀνησυχίας σας· ἀλλὰ ἄνθρωπος ὅστις ἔχει ὁλόκληρον τεμάχιον βοείου κρέατος εἰς τὸ στόμα του, δὲν ἔχει, νομίζω, καὶ τὴν γλῶσσαν ἐντελῶς ἐλευθέραν.

— Ἐδική σου λοιπὸν ἦτον ἡ φωνὴ ἐκείνη;

— Εἶμαι πρόθυμος νὰ τὸ ὁρκισθῶ, ἀπεκρίθη ὁ Ῥοβέρτος ἀναλαβὼν τὴν προτέραν θέσιν καὶ ἡσυχίαν του καὶ δῆλος ὅτι εἶχεν διεξαγάγει τὴν συζήτησιν ταύτην κατὰ τὴν πλήρη εὐχαρίστησίν του. Τώρα λοιπὸν, φίλε κύριε Ἐρρίκε, διστάζετε ἀκόμη νὰ μοῦ ἀνοίξετε τὴν καρδίαν σας; Εἶμαι ἕτοιμος νὰ σᾶς ἀκούσω.

Ὁ Οὐίλδερ δὲν ἐφάνη μὲν ἐντελῶς εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς διεξηγήσεως ἐκείνης τοῦ γέροντος, ἔλαβε μόλον τοῦτο ἕδραν καὶ ἐλθὼν ἐκάθησε πλησίον τοῦ πράκτορός του.

— Εἶδες, συναδελφὲ, εἶπεν, ὅτι ἐμπόδιζα τὴν μίς Γερτρούδην νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς τὴν *Βασιλικὴν Καρολίναν*. Εἶναι ἀδιάφορον καὶ ἀνωφελὲς εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας νὰ σοὶ εἰπῶ τὴν αἰτίαν.

— Ὦ δά! καὶ περιττὸν μάλιστα, διότι δὲν χρειάζεται πολὺς κόπος διὰ νὰ τὴν ἐννοήσω. Ἂν καὶ ἐγήρασα εἰς τὴν θάλασσαν ἐννοῶ ὅμως καὶ ἐγὼ ὀλίγον τὸν κόσμον, καὶ διὰ νὰ φθάσω εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν ἐπέρασα τὴν ἐδικήν σου.

— Νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἡ αἰτία αὐτὴ δὲν εἶναι μυστήριον διὰ σέ;

— Ὅσον καὶ ἂν ἀδυνάτησεν ἡ ὅρασίς μου δὲν μὲ χρειάζονται ὅμως καὶ ὀμματοῦχλια διὰ νὰ ἰδῶ ὅτι θέλετε νὰ συνδέσετε γνωριμίαν μὲ τὴν νέαν αὐτήν.

— Ἀπατᾶσαι, κύριε, μοῦ εἶναι ξένη ὅλως διόλου καὶ ἀδιάφορος καὶ πρῶτον χθὲς τὴν ἀπήντησα.

— Τότε ἴσως ἔχετε δίκαιον νὰ παραπονεθῆτε κατὰ τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς *Καρολίνης* καὶ νὰ ξεκαθαρίσετε μὲ αὐτοὺς, ἂν ἔχετε κανένα λογαριασμόν.

— Διόλου, διόλου, ἀπεκρίθη σοβαρῶς ὁ Οὐίλδερ. Ἂν καὶ αἱ ἐδικαί μου ἰδέαι ἦσαν ὡς τὰς ἐδικάς σου ἤθελον καταφύγει εἰς τὸ τοιοῦτον μέσον. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ τοιούτου τινός. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μοῦ εἶναι ὅλως διόλου ἄγνωστοι.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀνήκετε εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶναι προσωρμισμένον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Ἂν δὲν μισεῖτε τοὺς ἐχθρούς σας, ἀγαπᾶτε ὅμως τοὺς φίλους σας, καὶ θέλετε, φαίνεται, νὰ πάρετε τὰς γυναῖκας αὐτὰς εἰς τὸ σωματεμπορικόν.

— Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ!

— Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς φυλάξῃ; Βλέπω, φίλε κύριε Ἐρρίκε, ὅτι οὔτε ἅγιος δὲν σᾶς βάλλει πλώρην ὡς πρὸς τὴν εὐσυνειδησίαν. Ἕως τώρα ἤμουν μόνον ἐναντίας γνώμης μὲ σᾶς ὡς πρὸς τὴν *Βασιλικὴν Καρολίναν*, ἀλλὰ τώρα οὔτε σᾶς ἐννοῶ πλέον ἀφοῦ κατήντησε νὰ λάβετε ὑποψίας καὶ ὡς πρὸς τὸ σωματεμποικόν. Καὶ τί ἐλάττωμα, ἔξω καὶ παραμικρὸν, ἔχει ἐκεῖνο τὸ πλοῖον; εἶναι στερεὸν, ἔχει εἰς πάντα ἀναλογίαν ἀξιοθαύμαστον, εἶναι ἐν ἑνὶ λόγῳ πλοῖον εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἴδιος εἰμπορεῖ νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ εἶναι τόσον ἀσφαλὴς ὅσον εἰς τὸ παλάτιόν του.

— Μήπως ἐγὼ σοῦ εἶπα τὸ ἐναντίον; Πρῶτος ἐγὼ ἀναγνωρίζω τὰ προτερήματα τοῦ πλοίου, ἔχω ὅμως πρὸς αὐτὸ ἀντιπάθειάν τινα, χωρὶς οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ γνωρίζω, πόθεν καὶ διατί;

— Ἀξιόλογα! βλέπω ὅτι τώρα εὑρέθημεν σύμφωνοι εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ὅταν ἐρθάσαμεν ἕως ἐδῶ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω καὶ ἐγὼ τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας ἔκαμα περὶ τοῦ πλοίου τούτου. Διότι πρέ-

πει νὰ ἠξεύρετε ὅτι ἐγὼ ἄσπρισα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εὐκόλως δὲν ἀπατῶμαι. Πλοῖον τὸ ὁποῖον ἀγκυροβολεῖ ἐκτὸς βολῆς τοῦ φρουρίου χωρὶς ἀνάγκην δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἦναι τίμιον ἐμπορικόν.

— Ἄ! καὶ πόθεν συνέλαβες τοιαύτας ὑποψίας; Νομίζες λοιπὸν ὅτι εἶναι λαθρεμπορικόν;

— Δὲν φαίνεται οὔτε τοιοῦτον. Βλέπω ὅτι ἔχει κανόνια περισσότερα ἀφ' ὅσα συνήθως ἔχουν τὰ τοιαῦτα πλοῖα.

— Αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε· διότι οἱ ἰδιοκτῆται ἠθέλησαν βεβαίως νὰ μὴ τὸ ἀφήσωσι νὰ πέσῃ εὐκόλως εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων.

—Καλά, ἴσως ἔχω καὶ ἄδικον. Ἀλλὰ, ἂν δὲν μὲ ἠπάτησαν οἱ ἀδυνατισμένοι ἕνεκα τῆς ἡλικίας ὀφθαλμοί μου, τὸ ὅλον τοῦ πλοίου αὐτοῦ μοῦ φαίνεται ἀμφίβολον. Πῶς τὸ βλέπεις καὶ σὺ, τίμιε Ἰωράμ.

Ὁ Οὐΐλδερ ἐπεστράφη ἐν ἀνυπομονησίᾳ καὶ εἶδε τὸν οἰνοπώλην, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει ἀκροποδητί. Τὴν εἴσοδον δὲ ταύτην τότε μόνον παρετήρησε, διότι οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἀπομάχου κατεῖχον ἅπασαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν, ἡ ἀπορία ἄρα ἣν ἔδειξεν ἰδὼν τὸν καλὸν οἰνοπώλην οὐδὲν εἶχε τὸ προσποιητόν.

— Ἀποκρίσου λοιπὸν, ἐπανέλαβεν ὁ γέρων Ῥοβέρτος· τί γνώμην ἔχεις περὶ τοῦ σωματεμπόρου ἐκείνου ὅπου εἶναι προσωρμισμένος εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ὅρμον;

— Εἶσαι τρομερὸς εἰς τὰς ἐρωτήσεις σου, ἀπεκρίθη ὁ οἰνοπώλης ῥίψας περὶ ἑαυτὸν βλοσυρὸν βλέμμα ὅπως καταμετρήσῃ τὸ ἀκροατήριόν του. Πολλάκις ἐκβάλλεις εἰς τὴν μέσην τοιαύτας ἐρωτήσεις ὥστε κάμνεις τὸν ἄνθρωπον ἄφωνον καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σοῦ ἀποκριθῇ.

— Ἀλλόκοτον πρᾶγμα, μὰ τὴν πίστιν μου, ὑπέλαβεν ὁ γέρων ἀπαθῶς, νὰ μείνῃ ἄφωνος ὁ οἰνοπώλης τῆς Ἀγκύρας καὶ νὰ μὴν ἠξεύρῃ τί ν' ἀποκριθῇ. Μήπως σοῦ εἶπα αἰνίγματα νὰ μοῦ λύσῃς ἢ φιλοσοφικὰ ζητήματα; ἐγὼ σὲ ἠρώτησα— Τὸ σωματεμπορικὸν ἐκεῖνο σοῦ ἐμπνέει καμμίαν δυσπιστίαν; τίποτε περισσότερον.

— Συλλογίζεσαι τώρα τί λέγεις κὺρ Ῥοβέρτε; Φαντάσου ὅτι, καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν ναύαρχον ἂν ἐπρόκειτο νὰ κάμω ἀγοραστήν μου, πάλιν δὲν θὰ ἐδεχόμουν εἰς τὴν οἰκίαν μου νὰ συκοφαντῆται ἡ ὑπόληψις ἐναρέτων καὶ τιμίων σωματεμπόρων. Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ τοῦ νὰ ἀμαυρώσω ἐγὼ ποτὲ τὴν ὑπόληψιν τῶν τιμίων ἐκείνων ἀνθρώπων.

— Τίμιε Ἰωῆ, λοιπὸν τίποτε, τίποτε ὕποπτον δὲν βλέπεις εἰς τὸ σωματεμπορικὸν; ἐπανέλαβεν ὁ ἀπόμαχος.

— Λοιπὸν ἀφοῦ τόσον πολὺ μὲ διάζεις καὶ μάλιστα ἀφοῦ εἶσαι τακτικὸς καὶ καλὸς ἀγοραστὴς, σοῦ ὁμολογῶ ὅτι, ἐὰν ἦναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τι ἄτακτον, ἢ τί παράνομον, εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ πληρώματος . . . .

— Φίλε Ἰωῆ, ἔλα λοιπὸν, δεῖξε περισσοτέραν εἰλικρίνειαν καὶ ἐλευθερίαν· τί διάβολο! δὲν ἔχεις ἐσὺ γνώμην; Πῶς σοῦ φαίνονται, τὰ βλέπεις ὅλα ἐν τάξει εἰς τὸ πλοῖον ἐκεῖνο;

— Ὅλα, μὰ τὴν ψυχήν μου! ἀπήντησεν ὁ οἰνοπώλης φυσῶν ὡς κῆτος ἀναπνέον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

—Πάντοτε ὑπέθετα ὅτι ἔχεις καθαρωτέρους τοὺς ὀφθαλμούς. Πῶς! δὲν ὑποψιάζεσαι λοιπὸν τίποτε;

— Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάττῃ ἀπὸ τὰς ὑποψίας! ἡ ὑποψία εἶναι ἐπινόημα τοῦ διαβόλου. Πῶς ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ ὑποψιασθῶ κακὸν δι' ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶδα ἐξ ἐναντίας καλόν; Καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ πλήρωμα αὐτοῦ τοῦ πλοίου, ὅλοι εἶναι καλοπιοταὶ καὶ γενναιόδωροι ὡς πρίγκηπες. Ἐκτὸς τούτου ποτὲ δὲν λησμονοῦν νὰ πληρώσουν τοὺς λογαριασμούς των πρὶν νὰ φύγουν· ὥστε ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ τοὺς ὑποθέσω παρὰ τιμίους ἀνθρώπους.

— Καὶ ἐγὼ φιλονεικῶ μὲ ὅποιον θέλει ὅτι εἶναι πειραταί.

Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἰωρὰμ ἔρριψε λάθρα βλέμμα δυσπιστίας καὶ φόβου ἐπὶ τὸν Οὐΐλδερ.

— Πειραταί! ἐπανέλαβεν ὁ οἰνοπώλης· πολὺ δυνατὴν λέξιν εἶπες; αὐτοῦ, κὺρ Ῥοβέρτε. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν εἰπῇς χωρὶς νὰ ἔχῃς λόγους πολλὰ ἰσχυροὺς. Ὑποθέτω ὅμως ὅτι ἠξεύρεις τί λέγεις καὶ ἐνώπιον τίνος ὁμιλεῖς.

—Ἄ! ἐννοεῖται! Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ ἡ γνώμη σου περὶ τοῦ σωματεμπόρου εἶναι λοξὴ καὶ ἀμφίβολος, λάβε τὴν καλωσύνην . . . .

— Εἶμαι πρόθυμος εἰς τὰς προσταγάς σας, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωρὰμ ὑπερηφανεῖς ὅτι ἡ συνδιάλεξις ἤλλαξε ῥοῦν.

— Ὕπαγε λοιπὸν κάτω νὰ ἐρωτήσῃς τοὺς κρασοπατέρας σου ἂν ὁ λαιμός των ἐξηράθη, προσέθετο ἐξουσιαστικῶς ὁ ἀπόμαχος.

Ὁ Ἰωρὰμ ἔσπευσε προθύμως νὰ ἐξέλθῃ· κλεισθείσης δὲ τῆς θύρας πάλιν ὁ γέρων Ῥοβέρτος ἐστράφη πρὸς τὸν νέον του σύντροφον.

— Καὶ σεῖς ὁ ἴδιος φαίνεσθε ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν δύσπιστον αὐτὸν οἰνοπώλην συγχισμένος διὰ τὰ ὅσα ἠκούσατε.

— Τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγώ· διότι αἱ ὑπόνοιαί σου εἶναι τῇ ἀληθείᾳ πολλὰ παράτολμοι, καὶ πρὶν τολμήσῃς νὰ τὰς φανερώσῃς ἔπρεπε νὰ εὕρῃς τοὐλάχιστον ὀλίγους ἰσχυροὺς λόγους διὰ νὰ τὰς ὑποστηρίξῃς. Ποῖος πειρατὴς ἀνεφάνη ἐσχάτως εἰς αὐτὰς τὰς θαλάσσας;

— Ὁ Ἐρυθρὸς, ἀπεκρίθη ὁ Ῥοβέρτος ταπεινώσας τὴν φωνὴν καὶ ῥίψας περὶ αὐτὸν βλέμμα λαθραῖον ὡσεὶ τὸ τρομερὸν τοῦτο ὄνομα καὶ προφερόμενον μόνον ἀπῄτει ἐκτάκτους προφυλάξεις.

— Ἀλλ' αὐτὸς, λέγουν, εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὰς Καραΐβας νήσους.

—Αὐτὸς, νέε μου φίλε, εἶναι ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ οὐδαμοῦ εὑρισκόμενος, ὡς λέγει ἡ παροιμία. Ὁ βασιλεὺς θὰ ἀνταμείψῃ πλουσιοπάροχα τὸν ὅστις παραδώσει εἰς τὴν δικαιοσύνην τὸν κακοῦργον αὐτόν.

— Ἄλλο τὸ νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ κάμῃ τίποτε καὶ ἄλλο νὰ τὸ κάμνῃ πραγματικῶς, ἀπεκρίθη ὁ Οὐΐλδερ.

— Ἴσως, εἶπεν ὁ Ἀπόμαχος. Ἐγὼ εἶμαι γέρων

πλέον, καταλληλότερος νὰ δείξω τὸν δρόμον παρὰ νὰ τρέξω ὁ ἴδιος. Σεῖς ὅμως εἶσθε ὡς νέον πλοῖον πρωτοτάξειδον μὲ καλὰ πανία, μὲ καλὰ σχοινία. Δὲν αἰσθάνεσαι ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃς τὴν τύχην σου πωλῶν εἰς τὸν βασιλέα τὸν πειρατὴν αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους τους; Αὐτὸς ὅπως καὶ ἂν ὑπάγῃ τὸ πρᾶγμα τὴν κρεμάλαν δὲν θὰ τὴν γλυτώσῃ: τί σημαίνει λοιπὸν ἂν τὸν στείλῃς σήμερον κατὰ διαβόλου, ἢ ἂν μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας ὑπάγῃ ὁ ἴδιος;

Ὁ Οὐΐλδερ διεταράχθη εἰς τοὺς λόγους τούτους, ἐφάνη δὲ ἀποδοκιμάζων τὴν πρότασιν. Μολοντοῦτο αἰσθανόμενος ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ ἀποκριθῇ.

— Ποίους λόγους, εἶπεν, ἔχεις διὰ νὰ πιστεύσῃς ὅτι αἱ ὑπόνοιαί σου ἔχουσιν ὑπόστασιν; Ἐὰν δὲ καὶ τοῦτο ὑπάρχῃ καὶ αἱ ἰδέαι σου εἶναι βάσιμοι, ποῖον μέσον ἔχῃς νὰ τὰς πραγματοποιήσῃς ἐνῷ οὐδὲ λέμβος κᾶν τοῦ βασιλικοῦ στόλου φαίνεται εἰς τὰς θαλάσσας αὐτάς;

— Ἐγὼ δὲν παίρνω ὅρκον ὅτι ὅσα εἶπα εἶναι καὶ βεβαιότατα. Ὑποψιάζομαι μόνον καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐὰν λοιπὸν ἡ *ῥώτα* μου εἶναι λανθασμένη καὶ τρέχω εἰς τὰ χαμένα, εὔκολον εἶναι νὰ τὰ γυρίσωμεν ἅμα ἰδῶμεν τὸ παραμικρὸν ἐναντίον σημεῖον, διότι πλέομεν εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν. Ἐγὼ ἀπὸ τώρα δένω τὰ πανία μου *τραβέρσο* καὶ περιμένω τὴν ἡμέραν. Ὅσον δὲ διὰ τὰ μέσα τῆς πραγματοποιήσεως, μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐγὼ τὸ βλέπω ὅτι δὲν εἶναι πρόχειρα·

— Ἔλα, ἔλα δὰ γέρο-Ῥοβέρτε, ἀπεκρίθη ὁ Οὐΐλδερ ψυχρῶς· ἡ πυξὶς ὅταν παλαιώσῃ δὲν δείχνει πλέον τόσον καλά· ὅλαι σου αἱ ὑποψίαι εἶναι ὄνειρα τῆς γεροντικῆς σου κεφαλῆς, τίποτε ἄλλο. Καὶ καλήτερον εἶναι νὰ τὰ λησμονήσῃς παρὰ νὰ ὁμιλῇς περὶ αὐτῶν. Ἐγὼ ἀπεναντίας πηγαίνω νὰ πιστεύσω ὅτι ἐπίτηδες ἀνάπτεις ψευδεῖς πυρὰς διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇς ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἀνέλαβες καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἔλαβες προκαταβολήν.

Ἐνῷ ὁ Οὐΐλδερ ὡμίλει, εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γέροντος τοιοῦτον εὐαρεσκείας ἦθος ὑπεφαίνετο, ὥστε οὐδαμῶς ἤθελε διαφύγει τὸν νέον ναύτην, ὅσον καὶ ἂν ἦτο τεταραγμένος, ἐὰν οὗτος ἐγερθεὶς ἀπό τινων στιγμῶν δὲν διέτρεχε τὸ στενὸν δωμάτιον ὅπως κάλλιον ὑποκρύψῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ταραχήν.

— Ἔχεις δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ Ῥοβέρτος πειρώμενος ν' ἀποκρύψῃ τὴν ζωηρὰν εὐχαρίστησίν του ὑπὸ τὸ σύνηθες αὐτῷ προσωπεῖον τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς μικροπονηρίας· εἶμαι γέρων καὶ ὀνειρεύομαι ἔξυπνος, καὶ ἐνῷ εἶμαι ἀραγμένος μακρὺς πλατὺς εἰς τὴν ξηράν, ἐγὼ νομίζω ἐνίοτε ὅτι κολυμβῶ εἰς τὴν θάλασσαν ὡσὰν γλάρος. Ἐπέρασαν πλέον ἐκεῖνοι οἱ χρυσοῖ καιροί. Τώρα ἂς ἰδῶμεν τὰς διαταγὰς τῆς τιμιότητός σας.

Ὁ Οὐΐλδερ ἐπανέλαβε τὴν θέσιν του καὶ ἡτοιμάσθη νὰ δώσῃ εἰς τὸν πράκτορά του τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας πρὸς διάψευσιν τῶν ὅσα εἶχεν εἰπεῖ ὑπὲρ τῆς Βασιλικῆς Καρολίνης. Ὁ γέρων ἠκροάσθη προσεκτικῶς, ὑπεσχέθη δὲ, ὄχι μόνον τὰ ὑπερασπισθῇ τὰς ἰδέας τοῦ ἐντολέως του, ἀλλὰ καὶ ὅρκον νὰ πάρῃ, ἂν γίνῃ χρεία, ὑπὲρ αὐτῶν. (Ἀκολουθεῖ.)

ΠΕΡΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

(Συνέχεια, ὅρα φυλλ. 64.)

Μόλις αἱ χαρμόσυνοι αὗται ἁρμονίαι ἔπαυσον καὶ πάραυτα ἤρχοντο αἱ ξέναι θεωρίαι διὰ ν' ἀγωνισθῶσιν. Ἐκεῖ ἐφαίνοντο ἐκεῖναι τῶν νήσων τῆς Ῥηνείας καὶ τῆς Μυκώνου αἵτινες ὡμοίαζον τὰς ὥρας καὶ τοὺς Καιροὺς παρὰ τὰς θύρας τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἡλίου. Ἐκεῖ ἐφαίνοντο ἐκεῖναι τῆς Κέας καὶ τῆς Ἄνδρου ὅμοιαι τῶν Χαρίτων καὶ τῶν ἐρώτων· ἐκεῖ ἐφαίνοντο αἱ τῶν Φθιωτῶν ὁμοιάζουσαι τὰς Νηρηΐδας· ἐκεῖ διεκρίνοντο ἄλλαι τῶν Ἀθηνῶν θεωρίαι λάμπουσαι ὡς αἱ θυγατέρες τοῦ Νηρέως, ὅτον ἀκολουθῶσιν ἐπὶ τῶν κυμάτων τὸ ὄχημα τῆς βασιλίσσης τῶν θαλασσῶν· αὗται συνεκροτοῦντο ἀπὸ πολλοὺς πολίτας οἵτινες ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν τῶν θεωρῶν, ἀπὸ δύω χοροὺς νέων καὶ νεανίδων διὰ νὰ ψάλωσι τοὺς ὕμνους καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὰς θείας ἐκείνας Ἀθηναϊκὰς ὀρχήσεις ὑπὸ ἀρχηγοὺς ἔχοντας ἐπιστασίαν νὰ συλλέγωσι τοὺς φόρους καὶ νὰ φροντίζωσι διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν θεωριῶν καὶ ὑπὸ δέκα κληρωτοὺς ἱεροποιοὺς αἵτινες ἔμελλον νὰ προστατεύωσιν εἰς τὰς θυσίας. Ἐκεῖ παρουσιάζοντο Σπαρτιατῶν θεωρίαι ἄγριαι καὶ ἀτίθασσοι ὡς γαυριῶντες ἵπποι, θέλοντες ν' ἀποδείξωσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ ῥώμην εἰς ὅλας τοῦ σώματος τὰς γυμνάσεις. Ἐκεῖ ἐφαίνοντο νέοι καὶ νέαι τῆς Σικελίας καὶ ἄλλων ἑσπερίων λαῶν, ὡς Ναϊάδες, αἵτινες ἐζήτουν τὸ ἔπαθλον τῆς ὡραιότητος καὶ τῆς Μουσικῆς ἱκανότητος.

Ἀφοῦ οὕτως διεκπεραίου ἑκάστη τῶν θεωριῶν τὰς ἱεροπραξίας, τὰς τελετὰς καὶ τοὺς ἀγῶνάς της ἐκαλοῦντο ὅλαι ὁμοῦ ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῆς Δήλου εἰς τὰς τραπέζας αἵτινες ἦσαν πλουσιώταται καὶ ἐστρωμμέναι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἰνωποῦ, ὑπὸ τὰ ἀναρίθμητα δένδρα τὰ ὁποῖα ἐσχημάτιζον τὰς χαριεστέρας σκιάδας· ὅλαι τότε αἱ ψυχαὶ ἀκορέστως προσηλωμέναι εἰς τὴν ἡδονὴν ἐπροσπάθουν νὰ διαδηλώσωσι διὰ μυρίων διαφόρων ἐκφράσεων τὴν αἴσθησιν ἥτις τὰς ἀποκαθίστα εὐτυχεῖς. Χαρὰ καθαρὰ ταραχοποιὸς ἐξ ἡδονῆς καὶ γενικὴ ἐβασίλευεν ὑπὸ τὰ πεπυκνωμένα ἐκεῖνα δάση καὶ ὅταν ὁ Νάξιος οἶνος ἤρχιζε ν' ἀφρίζῃ εἰς τὰ ποτήρια ὅλοι μεγαλοφώνως ἐπανηγύριζον τῶν νικητῶν τὰ ὀνόματα, ὅλοι ἔψαλλον διαφόρους παιᾶνας πρὸς δόξαν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πρὸς ἔπαινον ἑκάστη θεωρία τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς πρώτης ἡμέρας διωρίζετο εἰς εἶδος ἄλλου θεάματος· φωναὶ ἀξιέπαινοι ἠκούοντο διὰ τὸ βραβεῖον τῆς Μουσικῆς καὶ βραχίονες καθωπλισμένοι μὲ ἱμάντας διὰ τὸ τῆς πάλης. Ἡ πυγμὴ,

τὸ πήδημα καὶ ὁ δρόμος ἐπροξένουν εἰς ὅλους μεγάλην εὐχαρίστησιν. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἑσχατιὰν τῆς νήσου ἦτο πεποιημένον στάδιον περὶ τὸ ὁποῖον ἐκάθηντο οἱ ἄρχοντες τῆς Δήλου, εἶτα οἱ θεωροὶ τῶν Ἀθηνῶν, οἱ Πρόεδροι τῆς ἑορτῆς, ἡ Βουλὴ τῆς Δήλου καὶ ὅλαι αἱ λοιπαὶ θεωρίαι κεκοσμημέναι μεγαλοπρεπῶς. Ἐκείνη ἡ λαμπρὰ νεότης ἦτον ἡ πιστοτέρα εἰκὼν τῶν συνηγμένων εἰς τὸν Ὄλυμπον Θεῶν. Ὁρμητικοὶ ταχυδρόμοι ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς ἀγωνισομένους νέους εἰσήρχοντο εἰς τὸ στάδιον, τὸ περιέτρεχον πολλάκις πολὺν χρόνον, τὴν νίκην ταλαντεύοντες ἀλλὰ καθὼς ὁ Φοῖβος, ἀφοῦ ἐλευθερώσῃ τ' ὄχημά του ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν νεφῶν τὸ κατακρημνίζει ἑαυτὸν εἰς τὴν δύσιν, οὕτω καὶ ὁ νικῶν ἐξήρχετο ὡς ἀστραπὴ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνταγωνιστῶν αὐτοῦ καὶ ἔφθανεν εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ ὁ ἥλιος ἐτελείονε τὸ ἐδικόν του.

Ὁ τοιοῦτος νικητὴς ἐστεφανοῦτο ὑπ' ὄψιν ὅλου τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους τῶν θεατῶν οἵτινες περιεκάλυπτον τὰ ἐγγὺς ὑψώματα, ὑπ' ὄψιν ὅλων τῶν ὡραιοτήτων τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτω παρήρχετο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑορτῆς.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπανηγυρίζετο ἡ γέννησις τοῦ Ἀπόλλωνος. Μεταξὺ τῶν γινομένων ὀρχήσεων ἦτον ἐκείνη τῶν ἐμπορευομένων ναυκλήρων τῶν πλοίων οἵτινες ἐχόρευον περί τι θυσιαστήριον μαστίζοντες αὐτὸ μ' ὅλην αὐτῶν τὴν δύναμιν, καὶ ἐκείνη καθ' ἣν ἐσχημάτιζον τ' ἀθῶα παίγνια τὰ ὁποῖα διεσκέδαζον τὸν Θεὸν εἰς τὴν νηπιώδη αὐτοῦ ἡλικίαν. Ἔπρεπεν ὀρχούμενοι μὲ δεδεμένας εἰς τὰ νῶτα χεῖρας, νὰ δαγκάνωσι τὸν φλοιὸν ἐλαίας τινός, τὴν ὁποίαν ἡ πίστις ὡς ἱερὰν καθιέρωσιν. Αἱ συνεχεῖς πτώσεις καὶ τ' ἀνώμαλα βήματα των διήγειρον μεταξὺ τῶν θεατῶν ὑπερβολικὰς ἀλλοιώσεις χαρᾶς καὶ ἂν καὶ δὲν ἐφαίνετο αὕτη τόσον εὐσχήμως, ἔλεγαν ὅμως ὅτι ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν ἱερῶν τελετῶν δι' αὐτῆς δὲν καθυβρίζετο. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπομακρύνωσι τὴν θλῖψιν καὶ τὰ δάκρυα εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς θεοὺς λατρείαν καὶ ἐκ τούτου προῆλθεν ὥστε νὰ συγχωρῶσιν εἴς τινα μέρη τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας αὐτάς, νὰ καθάπτωνται αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου μὲ ἀστειότητας αἵτινες ἠδύναντο νὰ διορθώνωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ χωρικότητα.

Οἱ ἀγῶνες οὗτοι καὶ αἱ ἑορταὶ διήρκουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καθ' ἃς διάφοροι γυμνάσεις ἐγίνοντο, εἶτα ἀπήρχετο ἕκαστος εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ νὰ στεφανωθῇ καὶ ἀπὸ αὐτὴν· ἐὰν ἐνίκησε καὶ νὰ συμβουλευθῇ τοῦ ἑξῆς πῶς νὰ γίνῃ νικητὴς ἐὰν ἐνικήθη.

Ὑπὸ τοιούτους νόμους διοικούμενοι οἱ Δήλιοι, ἀπὸ τοιαύτας μεγάλας ἑορτὰς τιμώμενοι δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ φροντίζωσι νὰ μανθάνωσιν ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτῶν ἡλικίας ὅλα τὰ μαθήματα ὅσα ἠδύναντο νὰ κατοστήσωσιν ἑαυτοὺς ἀξίους ἀντιπάλους τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν λαῶν καὶ πολλάκις ἀπέδειξαν ὅτι ἐπαλήθευσαν καθ' ὅλα αἱ προσδοκίαι αὐτῶν.

Εἰς Δῆλον ὑπῆρχον διάφορα δημόσια καταστήματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ νεότης ἀπήρχετο νὰ διδαχθῇ ὑπὸ διδασκάλους σοφούς ὅτι τῇ ἀναγκαιοῦσεν. Ἐκεῖ μὲν ἔβλεπες θεολόγους οἵτινες ἐδίδασκον αὐτὴν τὴν γέννησιν τῶν Θεῶν καὶ τὴν ὀφειλομένην εἰς αὐτοὺς λατρείαν. Ἐκεῖ φιλοσόφους ὅλων τῶν αἱρέσεων οἵτινες ἐδίδασκον τὸ τί ἐστὶ καλὸν καὶ κακόν, τί ἀρετὴ καὶ εὐδαιμονία ὑπὸ τὰς λεπτοτέρας καὶ σοφιστικωτέρας διασαφήσεις. Ἐκεῖ μουσικοὺς καὶ ποιητὰς οἵτινες ἐφρόντιζον ν' ἀναδείξωσι τὴν νεολαίαν ἐγκρατεστάτην εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐκεῖ τεχνίτας διαφόρους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐμάνθανον ὅλας τὰς τέχνας αἵτινες χρησιμεύουν εἰς λαὸν κοινωνικὸν καὶ τοῖς πᾶσι γνωστότατον.

Οἱ Δήλιοι συνεπείᾳ τοιαύτης ἐλευθερίου καὶ ἀληθοῦς ἀνατροφῆς ἐγένοντο ἐνάρετοι, φίλοι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεπιρρέαστοι ἀπὸ πολλὰς κακίας, αἵτινες πολλοὺς λαοὺς τῆς Ἑλλάδος κατέκλυσαν· φιλόξενοι εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἐδέχοντο τὸν ξένον οὐχὶ ὡς τοιοῦτον ἀλλ' ὡς φίλον καὶ ἀδελφὸν ὅστις ἅμα εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸς καὶ ὅλοι ὤφειλον νὰ τὸν σέβωνται, πάραυτα ἔτρεχον οἱ παῖδες καὶ αἱ παιδίσκαι, διὰ νὰ προλάβωσι τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ ἄλλοι μὲν ἔχυναν εἰς τὴν λεκάνην ὕδωρ διὰ νὰ πλύνωσι τοὺς πόδας ἄλλοι παρέθετον τὴν τράπεζαν διά νὰ τὸν φιλεύσωσι καὶ ἄλλοι νὰ φέρωσι τὰς σπονδὰς διὰ νὰ θυσιάσωσι εἰς τὸν Ξένιον Δία. Φιλάνθρωποι ὅ ον ἠδύναντο δὲν ἄφινον ποτὲ τὸν πτωχὸν ἀπαρηγόρητον, αἱ εὔσπλαγχνοι χεῖρες αἵτινες ἀνεκούφιζον τὴν πτωχίαν αὐτῶν ἦσον πάντοτε νεανικαί· ὦ πόσον οἱ Δήλιοι ἐφρόντιζον νὰ διδάξωσι τὰ τέκνα αὐτῶν μακρόθεν ἔτι ὅτι ἡ φιλογενία καὶ ἡ φιλανθρωπία ἦσαν τὰ κάλλιστα τῶν δώρων τὰ ὁποῖα ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἀπόλλων ἔφερεν εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν καὶ ὦ πόσον ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῶν εὐγνωμονούντων τούτων ὁμοίων των ἀνεπτεροῦντο καὶ ἐβιάζοντο νὰ γίνωσι μᾶλλον φιλάνθρωποι καὶ φιλόξενοι διὰ νὰ θερίζωσι περισσοτέρας εὐλογίας καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀποκτῶσι περισσότερα μέσα ἀληθοῦς εὐδαιμονίας!

Οἱ Δήλιοι εἶχον καὶ ἰδιαιτέρας ἄλλας ἑορτὰς εἰς τὰς ὁποίας διὰ διαφόρων ἀγώνων ἠγωνίζοντο καὶ οἱ νικῶντες ἐτιμῶντο διαφοροτρόπως, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν νικητῶν τούτων ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἀπεφάσιζον ν' ἀγωνισθῶσι κατά τε τὴν μεγάλην ἑορτὴν τῶν γενεθλίων τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος μὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν ἣν κατ' ἔτος ἐποίουν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τιμὴν τοῦ Θησέως μὲ τοὺς Δηλίους, μὲ οὐτοὺς τοὺς θαλασσοκράτορας, διὰ νὰ λάβωσι καὶ ἄλλο βραβεῖον ἐὰν δυνηθῶσιν· ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἦσαν ἐπιτήδειοι εἰς τὸ ἐμπόριον, διότι ἡ νῆσος αὐτῶν κατεστάθη καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της καὶ ὡς ἐκ τῶν ἑορτῶν της τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλων τῶν λοιπῶν νήσων, καθότι ἐνταῦθα συνήγοντο οἱ κάποι ὅλων αὐτῶν καὶ ἀντηλλάττοντο μὲ ἄλλα εἴδη ὡς μὲ τοὺς ἐρείου χιτῶνας τοὺς βεβαμμένους μὲ πορφύραν τοὺς ὁποίους ἐτεχνεύοντο εἰς τὴν Ἀμοργόν, μὲ τὰ πολύτιμα ὀλοσηρικὰ τῆς πορφύρας τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο εἰς τὴν Κῶν, μὲ τὴν

τόσον διάσημον ἀλῶν τῆς Μήλου, μὲ τὸν πολύτιμον χαλκὸν τῆς Δήλου, ἢ ἠγοράζοντο διὰ μετρητῶν καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὰς τέχνας ἄριστοι.

Εἰς Δῆλον κατεσκευάζοντο τὰ γλαφυρότατα ἐκεῖνα ἀγγεῖα τὰ χάλκινα τὰ ὁποῖα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατεζητοῦντο. Ἐνταῦθα εὑρέθη τέχνη τις τοῦ παχύνειν τὰς ὄρνιθας ὑπερβολικῶς, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν ὁποίων οἱ γεωργοὶ ὠφελοῦντο τὰ μέγιστα. Ἐνταῦθα ὑπῆρξαν οἱ Δήλιοι ἐκεῖνοι δύται καὶ κολυμβηταὶ οἱ τόσον περίφημοι καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ γάμοι τῶν νέων Δηλίων προηγοῦντο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, καὶ ὁ ἔρως αὐτῶν ἦτον ἐκεῖνος ὅστις προσήνεγκεν εἰς αὐτοὺς πολλάκις τὸν στέφανον τῆς νίκης εἰς τὰς δημοσίας ἑορτάς, διότι τὸ αἴσχος τοῦ νὰ νικηθῇ ὁ ἐρῶν ἐνώπιον τῆς ἐρωμένης ἢ τοῦ ἐρωμένου, τοὺς ἀναγκάζει ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐπιδίδωνται μὲ προθυμίαν εἰς τὰς γυμνάσεις διὰ τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ λάμψωσι καὶ ἀφ' ἑτέρου ν' ἀναπτεροῦνται ἐπὶ τῆς μάχης δι' ἑνὸς θελκτικοῦ βλέμματος, τὸ ὁποῖον πολλάκις μετέβαλεν ὅλην τῆς μάχης τὴν σκηνήν. Ὁ ἔρως ἦτον ὁ προεδρεύων εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Δηλίων Θεὸς καὶ αὐτοῦ τοὺς νόμους ἡ νεολαία ἐμάνθανε, διότι ἦσαν νόμοι ἄγνοι καὶ ἐνάρετοι τοὺς ὁποίους οἱ Νομοθέται ἐθέσπισαν διὰ νὰ μεγαλύνωσι τὴν νεολαίαν ἐπὶ πλέον καὶ διότι ἐπίστευον ὅτι ἡ ἀξιότης αὐτῆς μόνη θέλει τὴν ἀναδείξει μᾶλλον ἀξιότιμον· καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ ἔρως ὁμοῦ μὲ τὸν ὑμέναιον ἐστεφάνωνε τὴν σταθερότητα τῶν πιστῶν ἐραστῶν, ἄλλοτε δὲ ἐβίαζε νὰ γεννᾶται ὁ θόρυβος καὶ ἡ ἀτονία ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἥτις ἦτο μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἄγνωστος, διὰ δὲ τῶν πολλαπλασιαζομένων θριάμβων του, παρεσκεύαζε τὸν ἐνδοξότερον τοῦ γάμου.

Ἀφοῦ προσδιορίζετο ὁ γάμος, οἱ νυμφίοι ἠδύναντο νὰ καλέσωσιν ὅτους φίλους καὶ συγγενεῖς ἤθελον, διὰ νὰ παρασταθῶσι τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ ἐκεῖθεν ὅλοι ὁμοῦ ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὸν ναόν, ὅθεν κατ' αὐτὸν ἐμφανίζοντο οἱ καλεσθέντες ἐνδεδυμένοι τὰ κάλλιστα τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ ἔκαμνον θυσίαν διὰ νὰ καταστήσωσι τοὺς θεοὺς εὐμενεῖς εἰς τὸν γάμον, περιέμενον τὴν ὥραν τῆς τελετῆς. Μετ' οὐ πολὺ ἐνεφανίζοντο οἱ δύω νυμφίοι συνωδευμένοι μὲ τοὺς γονεῖς αὐτῶν καί τινα ἀξιωματικὸν δημόσιον, ὅστις συνέταττε τὸ προικοσύμφωνον ἀφοῦ ἠρώτα τοὺς μελλονύμφους ἐὰν κυχαριστοῦντο εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ τοὺς γονεῖς ἐὰν τὴν ἐδέχοντο, ἐνδεδυμένοι, ὁ μὲν ἀνὴρ μὲ ἔνδυμα ἐπεξεργασμένον ἀπὸ τὴν νύμφην κομψότατα, ἡ δὲ γυνὴ μὲ στολισμὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ μὲ λίθους πολυτίμους εἰς τὴν κεφαλήν, ἀμφότεροι δὲ ἠρωματισμένοι μὲ εὐώδεις οὐσίας, φέροντες ἐπὶ τὴν κεφαλὴν στέμματα περιπεπλεγμένα μὲ μήκωνας, σησάμους, καὶ ἄλλα φυτὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Μὲ τοιαύτην παρασκευὴν ἐκάθηντο ἐφ' ἅρ ατος προχωροῦντες μεθ' ὅλων τῶν προσκεκλημένων καὶ ἄλλων θεατῶν εἰς τὸν ναόν. Ἡ νύμφη εἶχε ἐκ δεξιῶν τὸν μέλλοντα σύζυγόν τη; καὶ ἐξ ἀριστερῶν πατρικόν τινα φίλον ἢ συγγενῆ ὅστις ἦτον ὑπόχρεως νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ἱεροπραξίαν ὡς παράνυμφος. Καθ' ὁδὸν ὁ λαὸς ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ ῥίπτῃ ἄνθη καὶ ἀρώματα εἰς τὴν διάβασιν αὐτῶν καὶ νὰ κράζῃ ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι θνητοί, εἶναι ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Κορωνίς, ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἐνδυμίων, εἶναι ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις. Ἕκαστος τῶν παρεστηκότων ἀνεκάλει εὐκταίους οἰωνοὺς, καὶ ἐπροσπάθει ν' ἀποδιώκῃ τοὺς ἀπευκταίους, ὁ μὲν ἔλεγεν, εἶδον τὴν πρωΐαν ταύτην δύω τρυγόνας πλανωμένας ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν ἀέρα καὶ τέλος ἀναπαυθείσας ἐπί τινος κλάδου τοῦ δένδρου τούτου· ὁ δὲ ἔλεγεν, ἀπομακρύνατε τὴν μεμονωμένην Κορώνην, ἅς ἀπέλθῃ μακρὰν νὰ θρηνῇ διὰ τὴν φθορὰν τῆς πιστῆς αὐτῆς συντρόφου.

Εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ ἵστατο ὁ ἱερεὺς ὅστις ὑπεδέχετο τοὺς δύω νυμφίους, παρουσιάζων εἰς ἕκαστον ἰδίως κισσοῦ κλόνον, σύμβολον τῶν δεσμῶν οἵτινες ἔμελλον νὰ τοὺς συνάπτωσι διὰ παντός. Μετὰ ταῦτα τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ θυσιαστήριον ἔνθα ὅλα ἦσαν προπαρεσκευασμένα διὰ τὴν θυσίαν δαμάλεώς τινος, τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ προσφέρωσιν ὡς ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν Ἄρτεμιν καὶ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς θεότητας αἵτινες δὲν ἐδέχθησαν τὸν ζυγὸν τοῦ ὑμεναίου, ἐπικαλούμενοι τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν διὰ νὰ δωρήσωσιν εἰς τοὺς νυμφίους τὴν αἰώνιον ἕνωσιν καὶ ἔρωτα διακαῆ πάντοτε, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τῶν ὁποίων ἡ συνδρομὴ παράγει τὴν ἀφθονίαν καὶ καρποφορίαν, τὰς Μοίρας ἐπειδὴ ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τὴν ζωὴν τῶν θνητῶν, τὰς χάριτας ἐπειδὴ καλλωπίζουσι τὰς ἡμέρας τῶν εὐτυχῶν συζύγων, καὶ τὴν Ἀφροδίτην εἰς ἣν ὁ ἔρως ὀφείλει τὴν γέννησίν του καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν εὐδαιμονίαν των.

Οἱ ἱερεῖς ἀφοῦ ἐξέταζον τῶν θυμάτων τὰ ἐντόσθια, ἐγνωστοποίουν ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐγκρίνει τὸν γάμον. Μετὰ ταῦτα ἀπήρχοντο εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐκεῖ οἱ νυμφίοι κατέθεντο ἕκαστος ἰδίως πλοκαμὸν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν τριχῶν περιτετειλιγμένον περὶ χειρόβολον χόρτου καὶ περὶ ἀτράκτιον, ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν τελευταίων θεωριῶν τῶν ὑπεσβορείων.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐνθύμιζε τοὺς νυμφίους ὅτι πρέπει ν' ἀσχολῶνται εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς πόνους καὶ εἰς τὰς οἰκιακὰς φροντίδας. Ὁ πατὴρ τῆς νύμφης ἀκολούθως λαμβάνων τὴν χεῖρα τοῦ νυμφίου τὴν ἕνωνε μετ' ἐκείνης τῆς νύμφης λέγων τοὺς ἑξῆς λόγους. « Σὲ συνάπτω μὲ τὴν θυγατέρα μου εἰς γάμου κοινωνίαν διὰ νὰ δώσῃς εἰς τὴν πολιτείαν νομίμους πολίτας. » Οἱ νυμφίοι τότε ἔκαμνον ὅρκον ὅτι θέλουν φυλάξει πίστιν ἀπαράβατον, οἱ δὲ γονεῖς παραδεχόμενοι αὐτὸν, ἐποίουν νέας θυσίας διὰ νὰ ἐξαγιασθῇ. Μετὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἐπανήρχοντο οἱ νυμφίοι οἴκαδε ἐν τῷ μέσῳ μουσικῶν ὀργάνων καὶ ὀρχηστῶν.

Ἡ οἰκία ἐστολίζετο μὲ τόξα ἀνθέων καὶ ἂν ἦτο νὺξ καὶ μὲ φωτοχυσίαν διὰ νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς νέους

κυρίους της· ἅμα εἰσήρχοντο εἰς τὴν ἐξωτέρω θύραν, οἱ οἰκεῖοι ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἑκάστου τῶν νυμφίων καλαθίσκον ἐξ ὀπωρῶν, σημεῖον ἀφθονίας, πρόρρησις ἣν τοὺς ἐπηύχοντο ν' ἀπολαύσωσι καὶ πάραυτα ἠκούοντο ὕμνοι πρὸς τὸν ὑμέναιον, τὸν Ἀργεῖον ἐκεῖνον νέον ὅστις ἀπέδωκεν ἄλλοτε εἰς τὴν πατρίδα των τὰς παρθένους τῶν Ἀθηναίων, τὰς ὁποίας ἥρπασαν οἱ πειραταὶ καὶ ἔλαβε διὰ βραβεῖον τοῦ ζήλου του μίαν τῶν αἰχμαλώτων, ἣν ἠγάπα περιπαθῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς πᾶν Ἑλλήνων συνοικέσιον ἀνεφέρετο ἡ μνήμη του, διαρκοῦντος καὶ εἰς τὸ συμπόσιον καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα τοῦ γάμου· ἅμα οἱ νυμφίοι καὶ οἱ προσκεκλημένοι εἰσήρχοντο εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐπαρουσιάζοντο οἱ ποιηταὶ καὶ ἔψαλλον διάφορα ἐπιθαλάμια ἄσματα. Μετ' αὐτοὺς παιδίον τι ἐξ ἡμισείας κεκαλυμμένον μὲ ἀκάνθας καὶ δρυΐνους καρποὺς ἐφαίνετο μὲ καλαθίσκον ἄρτου εἰς χεῖρας καὶ ἔψαλλεν ὕμνον ἀρχόμενον οὕτως· « ἔφυγον κακὸν εὗρον ἄμεινον. » Ὀρχηστρίδες δὲ ἐνδεδυμέναι μ' ἐλαφρὰ ἐνδύματα καὶ ἐστεφανωμέναι μὲ μύρτον, εἰσήρχοντο ἀκολούθως καὶ περιέγραφον μὲ διαφόρους κινήσεις τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ἀτονίας καὶ τὴν μέθην τοῦ γλυκυτέρου τῶν παθῶν, ἀφοῦ δὲ ἡ τοιαύτη ὄρχησις ἐλάμβανε τέλος ἡ τῆς νύμφης μήτηρ ἥναπτε τὴν νυμφικὴν λαμπάδα καὶ ὡδήγει τὴν θυγατέρα της εἰς τὸν διωρισμένον αὐτῇ κοιτῶνα καὶ ἐκεῖσε τὴν ἐδίδασκε τὰ νέα χρέη μὲ τὰ ὁποῖα ὑπεχρεώθη, μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ πατὴρ τῆς νύμφης ὡδήγει καὶ τὸν νυμφίον εἰς τὸν αὐτὸν κοιτῶνα καὶ πάραυτα ἐφέρετο πήλινόν τι ἀγγεῖον ἔνθα ἔβραζον κριθὴν, τὴν ὁποίαν ἔρριπτον εἰς κόσκινον καὶ ἐλάμβανον ὄργανόν τι ὅπερ ἐκρέματο ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος οἰκεῖον νὰ συντρίβῃ τὰ σπέρματα, μὲ τὸ ὁποῖον συνέτριβον τὴν κριθὴν, ἀκολούθως ἐπρόσφερον ἐκ τῆς κριθῆς εἰς τοὺς νυμφίους οἵτινες τὴν ἔτρωγον καὶ ἄφινον αὐτοὺς μόνους εἰς τὸν κοιτῶνα. Ἐν τούτοις εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ τὴν λοιπὴν οἰκίαν ἐγίνοντο διάφοροι φωναὶ χαρᾶς καὶ ὑπὸ τὸν κρότον τῶν μουσικῶν ὀργάνων χοροὶ ἀξιοθέατοι. Μετ' οὐ πολὺ παρουσιάζοντο διάφοροι νεάνιδες καὶ ἔψαλον χορεύουσαι τὸν ἑξῆς ἑσπερινὸν ὑμέναιον.

« Εἴμεθα εἰς τὸ ἔαρ τῆς ἡλικίας, εἴμεθα τὸ ἄνθος τῶν παρθένων τῆς Δήλου· ὦ νύμφη! Δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν τις τῆς ὁποίας τὰ θέλγητρα δὲν ὑποχωροῦσιν εἰς τὰ ἐδικά σου· ἐλαφροτέρα ἀπὸ τὸν ταχυδρόμον τῆς Θεσσαλίας, ὑψηλοτέρα ἀπὸ τὰς συντρόφους σου ὡς κρῖνον τὸ ὁποῖον εἶναι τοῦ κήπου τὸ ὡράϊσμα· ὦ παρθένε, ὦ ἐρασμία γυνή! ὑπάγομεν αὔριον εἰς τὸ λιβάδιον διὰ νὰ συλλέξωμεν ἄνθη καὶ νὰ πλέξωμεν στέφανον διὰ νὰ τὸν κρεμάσωμεν εἰς τὸν ὡραιότερον τῶν ἐγγὺς πλατάνων· ὑπὸ τὰ ἀρτιγενῆ φύλλα του θέλομεν χύσει εἰς τιμήν σου ἀρώματα καὶ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ του θέλομεν χαράξει τούτους τοὺς λόγους. « Πρόσφερέ μοι τὰ θυμιάματά σου· εἶμαι τὸ δένδρον τῆς νύμφης! Σὲ ποοσκυνοῦμεν εὐτυχὴς νύμφη· Σὲ προσκυνοῦμεν εὐτυχὴς νυμφίε. Εἴθε ἡ Λητὼ νὰ σοὶ δώσῃ υἱοὺς ὁμοίους σου. Ἡ Ἀφροδίτη νὰ πυροπολῇ πάντοτε τὰς φλόγας σου καὶ ὁ Ζεὺς νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τοὺς τελευταίους ἐγγόνους σου τὴν περὶ σὲ εὐτυχίαν. Ἀναπαύου εἰς τὸν κόλπον τῶν ἡδονῶν, ἀνάπνεε τοῦ ἑῆς τὸν τρυφηλότατον ἔρωτα· θέλομεν ἔλθει μὲ τὴν ἀνατολὴν τῆς αὐγῆς μελῳδοῦσαι ἐκ νέου· ὦ ὑμὴν ὑμέναιε γάμῳ. » Καὶ πραγματικῶς τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐπανήρχοντο καὶ ἔψαλλον τὸν ἀκόλουθον πάλιν ὑμέναιον. « Σᾶς εὐφημοῦμεν εἰς τ' ἄσματά μας, Ἀφροδίτη τοῦ Ὀλύμπου ὡράϊσμα, ἔρως ἡδονὴ τῆς γῆς καὶ σὲ ὑμέναιε, πηγὴ τῆς ζωῆς. Σᾶς εὐφημοῦμεν εἰς τὰ ἄσματά μας, ἔρως, ὑμέναιε, Ἀφροδίτη! ὦ νυμφίε ξύπνα! στρέψον τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰς τὴν ἐρωμένην σου, νέε φίλε τῆς Ἀφροδίτης, εὐτυχὴς καὶ ἄξιε νυμφίε, ὦ νυμφίε ξύπνα! στρέψον τοὺς ὀφθαλμούς σου πρὸς τὴν σύζυγόν σου, ἰδὲ τὴν λάμψιν μὲ τὴν ὁποίαν ἀκτινοβολεῖ· ἰδὲ ἐκείνην τὴν ζωηρότητα τῆς ζωῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ χαρακτῆρες αὐτῆς καλλωπίζονται. Τὸ ῥόδον εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν ἀνθέων καὶ ἡ νύμφη εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ὡραίων. Ἤδη αἱ βλεφαρίδες τρέμουσαι ἀνοίγονται εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· εὐτυχὴς καὶ ἄξιε νυμφίε, ὦ νυμφίε ξύπνα. »

Ἐκείνη ἡ ἡμέρα τὴν ὁποίαν οἱ δύω σύζυγοι ἐθεώρουν ὡς τὴν καλλίστην τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἐξοδεύετο εἰς τὴν τρυφὴν τὴν ὁποίαν οἱ συγγενεῖς αὐτῶν καὶ φίλοι προπαρεσκεύαζον διὰ τοῦ γάμου αὐτῶν. Κατ' αὐτὴν ὅλοι αὐτῶν οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς ἐνόμιζον ὡς χρέος, νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτοὺς δῶρα, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον ἄλλα παρὰ τῶν γονέων τῶν νυμφίων, κυρίως δὲ τὰ τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης ἐγίνοντο μεγαλοπρεπέστατα. Παῖς ἐνδεδυμένος λευκὸν ἔνδυμα, ἐξήρχετο τοῦ δρόμου κρατῶν δᾷδα ἀναμμένην, εἵπετο αὐτοῦ παρθένος κυανοφοροῦσα, δοῦλοι δὲ πολλοὶ τὴν ἠκολούθουν φέροντες ἀγγεῖα ἀλαβάστρου, κιβώτια ἀρωμάτων διάφορα, εἴδη οὐσιῶν, ζύμην ἀρωμάτων καὶ πᾶν ὅ,τι ἡ ἐπιθυμία τῆς γλαφυρότητος καὶ καθαριότητος ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ εἰς ἀνάγκην, πρὸς δὲ καὶ τὴν προῖκα τῆς νύμφης ἣν ἔφερον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ μὲ τὰ εἰρημένα ἄλλα δῶρα. Ἡ νύμφη ἀκολούθως ἀπήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συζύγου της καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς δευτέρας ταύτης ἡμέρας ἀπήρχετο πάλιν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῆς οὐχὶ τόσον διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν κοινὴν συνήθειαν ἥτις βασιλεύει καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τ' ἀληθῆ τῆς καρδίας αὐτῆς αἰσθήματα καὶ νὰ ὁμολογήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν λύπην της διότι ἄφησε τὴν πατρικὴν αὐτῆς οἰκίαν, τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν συζυγικὴν οἰκίαν ὅπου ἔζη πλέον, φροντίζουσα ν' ἀνακουφίζῃ τὰ βάρη τοῦ συζύγου της καὶ νὰ διοικῇ τὰ τῆς οἰκίας.

Τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν περὶ τῶν γάμων τῶν Δηλίων ἐποιησάμεθα διά ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ νεολαία τῆς Δήλου, ὑπόχρεως νὰ παρευρίσκεται εἰς τοὺς γάμους, διότι ἀπ' αὐτοὺς ἤρχετο καὶ εἰς αὐτοὺς ἐτελεύτα ὅλη ἡ τελετὴ, ἠναγκάζετο νὰ σπουδάζῃ ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἡλικίας, ὅλα ἐκεῖνα τὰ

μαθήματα, τὰ ὁποῖα καλλύνουν τὰς τελετὰς, ἀναπτεροῦν τὰ πνεύματα, ἐκθειάζουν τὰ κάλλη, μεγαλύνουν τὴν ψυχὴν, καθιστοῦν τὴν συζυγίαν ἀγαπητὴν καὶ φέρουν τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἡ Δῆλος ἦτο κατάσκιος ἀπὸ δένδρα καὶ ἐξ αὐτῶν ἡ ἐλαία καὶ οἱ φοίνικες ἦσαν τὰ πολυτιμότερα καὶ ἱερώτερα, καθόσον λέγεται ὅτι ἅμα ἀψαμένην αὐτῶν τὴν Λητὼ εὐθὺς ἐκύησε.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ περιφημοτέρα τῶν Κυκλάδων νήσων, Δῆλος καὶ τοιαύτην ἀνατροφὴν ἐλάμβανον οἱ κάτοικοι αὐτῆς· εἴθε τοιαύτην ἀνατροφὴν νὰ ἐλάμβανον καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες διὰ νὰ λάμψωσιν εἰς τὴν γῆν ὅπως οἱ τηλικοῦτοι προπάτορες αὐτῶν ἔλαμψαν, διὰ νὰ δυνηθῶσι ν' ἀποδιώξωσι τὰ Ὀρέστεια φάσματα, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσι καθεκάστην εἰς τὴν προσωρινὴν ταύτην ζωὴν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν κατὰ δυστυχίαν βέβηλοι χεῖρες διαφθείρουσιν ὁσημέραι.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΣΙΣΜΟΝΔΗΣ.

Ὡς προφῆταί τινες ἔρχονται ἑκάστοτε εἰς τὸν κόσμον οἱμεγάλοι ἄνδρες προηγούμενοι τοῦ αἰῶνος αὐτῶν καὶ φωτίζοντες τὴν πορείαν του. Καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν δᾷδα τὴν τηλαυγῆ ἣν ὑψοῦσιν ὑπεράνω τοῦ πλήθους, ἕτεροι δὲ τὴν δᾷδά των ταύτην ἀνάπτουσιν ἀπὸ τὴν ἑστίαν τοῦ παρελθόντος. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἄλλοι εἰς ἓν συνάγοντες τοὺς ἐσπαρμένους καὶ ὑποκαίοντας τῆς Ἱστορίας δαυλοὺς, συνδαυλίζουσιν αὐτοὺς καὶ φυσῶσι διὰ τῆς ἰσχυρᾶς των πνοῆς ἕως ὅτου, ἐκκαρθεὶς ὁ ὑπὸ τὴν σφῆραν τῶν αἰώνων ὑποκεκρυμμένος σπινθὴρ ἀναφλεχθῇ ὡς φανὸς γλυκύφωτος καὶ λαμπρός. Καὶ τοιοῦτον τὸ ἔργον τοῦ Καρόλου Σισμόνδου.

Ἐσγασία ἀδιάκοπος τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἐτῶν, σπουδὴ καὶ μελέτη βαθεῖα, ἔρευνα τῆς ἀληθείας ἐπίμονος καὶ εἰλικρινής· ἀγάπη διάπυρος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ συμπάθεια πρὸς τὰ παθήματα αὐτῆς· ζῆλος ἀκατάβλητος πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν αἰτίων καὶ εὕρεσιν τῆς θεραπείας, ἰδοὺ ἡ συγκεφα-

λαίωσις τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τοῦ διασήμου τούτου ἀνδρὸς, καὶ τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτοῦ δικαιώματα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ αἰῶνός του καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρώπων, ὑπὲρ ὧν ἐπεκαλέσθη δικαιοσύνην καὶ ἔλεος, καὶ εἰς οὗς ἡ φωνή του, ἤδη εὑρίσκουσα ἀκρόασιν, προετοιμάζει μέλλον ἀνετώτερον καὶ ἧττον τραχύ. Ὑψωσε τὴν φωνήν του τὴν ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐμπνεομένην, καὶ κατέπεσε μὲν ἡ πέδη τῶν δούλων, ἀπεχωρίσθη δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ δο λάποικος ἔγινεν ἐργάτης ἐλεύθερος καὶ, κληρονόμοι τῆς ἀθλιότητός των, ὁ χειρώναξ καὶ ὁ γεωργὸς ἐλευθεροῦνται τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς πείνης.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Σισμόνδου, ἡ μετ' αὐτοῦ ἐκλιποῦσα, κατήγετο ἐξ εὐγενῶν τῆς Τοσκάνης. Ἐγεννήθη δὲ ὁ διάσημος οὗτος συγγραφεὺς τῇ 9 Μαΐου 1773 ἐκ τοῦ Γεδεὼν Σισμόνδου καὶ τῆς Σωσσάνης Γιρῶδ, ἐν Γενεύῃ, ἔνθα διῆλθε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ νεότητα. Ἐν μὲν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τῆς πόλεως ταύτης ἔλαβε τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν, ἐν δὲ τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας του ἀπέκτησε τὴν πρακτικὴν ἐκείνην καλαισθησίαν καὶ τὴν γενναίαν καρδίαν αἵτινες ἐπιφαίνονται εἰς ὅλα του τὰ συγγράμματα καὶ εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν. Ἡ σωτήριος ἐπιρροὴ τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου, γυναικῶν φρονιμωτάτων ἀμφοτέρων καὶ πεφωτισμένων, ἃς ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ μέτον τοῦ σταδίου του, ἐποδηγέτησεν αὐτὸν καὶ ἐνίσχυσε τὸ πνεῦμά του τὸ φύσει ὀξὺ καὶ πλῆρες θεωριῶν βασιζομένων ἐπί τε τῆς θεωρίας καὶ πείρας. Ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδὲν τῷ ἔλειψεν δυνάμενον νὰ συνελέσῃ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ σπανίου αὐτοῦ νοὸς, διότι καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὑπόληψις ὧν ἀπήλαυον οἱ γονεῖς του προσείλκυον περὶ αὐτὸν ἐκλεκτὴν συναναστροφὴν, οὐχὶ μόνον συμπατριωτῶν ἀλλὰ καὶ ξένων πολυαρίθμων, ὧν οὐδέποτε στερεῖται ἡ Γενεύη.

Ἀλλὰ τὸν γαλήνιον τοῦτον βίον ἐπελθοῦσα διετάραξεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, διασαλεύσασα τὰ γειτνιάζοντα πρὸς τὴν Γαλλίαν Κράτη, καὶ τῷ 1793 ἅπασα ἡ οἰκογένεια μετῴκησεν εἰς Ἀγγλίαν σκοποῦσα νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ διαρκῶς.

Πλὴν τόπος ἔνθα ἡ μεσαία κοινωνικὴ τάξις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκλείπει ἀφίνουσα χάσμα μέγα μεταξὺ ὀλιγαρίθμων τινῶν ἀνθρώπων οὗς διαφθείρει ἄμετρος πλοῦτος καὶ τοῦ ἀπείρου πληθυσμοῦ τὸν ὁποῖον ἐξανδραποδίζει ἐλεεινὴ καὶ φρικώδης πτωχία, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ ξένους φιλοικονόμους καὶ οὐχὶ μεγάλων πόρων κατόχους. Μετὰ βραχεῖαν ὅθεν ἐν Λονδίνῳ διατριβὴν καὶ ἐτησίαν περίπου δοκιμὴν ἐν τῇ Κομητείᾳ Σουζὲξ καὶ Κεντίῳ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἤπειρον. Ἀλλὰ ὁ χρόνος οὗτος τῆς ἐξορίας ἀνωφελὴς δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὸν ὥριμον ἤδη νοῦν τοῦ νέου Σισμόνδου Βαθεῖαν καὶ ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν ἀφῆκεν εἰς τὴν ψυχήν του ἡ θέα τῆς ὀλεθρίας ἀνισότητος, τῆς ἐχθρικῆς ἐκείνης διαιρέσεως τῆς χωριζούσης τὸν κεφαλαιοῦχον ἀπὸ τοῦ ἀκτήμονος, τὸν ἰδιοκτήτην ἀπὸ τοῦ ἐργάτου, καὶ τὴν πρώτην ὤθησιν ἔδωκεν εἰς τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τὸ βαθὺ καὶ ὀρθὸν, ὅπερ ἐντολὴν ἔσχε παρὰ Θεοῦ νὰ ἐπαναγάγῃ τῶν ἐθνῶν τὴν σοφίαν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἀδελφότητος.

Ἀφήσασα τὴν Ἀγγλίαν ἡ οἰκογένεια τοῦ Σισμόνδου κατέφυγεν εἰς Γενεύην, ἀλλ' ἐκεῖθεν πάλιν τὴν ἐξώρισεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1794 καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Καρόλου ἐκποιήσας τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, πεισθεὶς δὲ ἐκ τῶν λόγων τοῦ υἱοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Τοσκάνην τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτοῦ καὶ κατ' ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1795 ὑπερέβη τὰς Ἄλπεις μετὰ τῆς οἰκογενείας του,

Ἐνῷ δὲ οἱ γονεῖς καὶ ἡ ἀδελφὴ ἀνεπαύοντο εἰς Φλωρεντίᾳ ἐκ τῶν πόνων τῆς ὁδοιπορίας, ὁ Κάρολος, μόνος, πεζὸς διατρέχων τὸν τόπον, περιεφέρετο ζητῶν μέρος τῆς ἐκλογῆς του διὰ μέλλουσαν κατοικίαν των. Ἐν Ἀγγλίᾳ εὑρισκόμενος εἶχε θαυμάσει τὴν θέαν τῶν ἐρήμων μὲν ἀνθρώπων, ὄντως ὅμως θαυμασίως κεκαλλιεργημένων πεδιάδων καὶ διὰ μεθόδων μηχανικωτέρων καὶ μᾶλλον οἰκονομικῶν. Ἀλλ' ἐν Τοσκάνῃ διαφόρου εἴδους εἶδεν ἀγροτικὰς καλλονάς, οὐ μόνον προσελκυσάσας τὴν προσοχήν του ἀλλὰ συγκινησάσας τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Διότι, ἀντὶ πεδίων χλοερῶν καὶ ἀτελευτήτων καὶ ὁμοειδῶν, πανταχοῦ ὅθεν διαβαίνει ἀπαντᾷ μικροὺς ἀγροὺς, ἐν οἷς ἡ ἐλαχίστη τοῦ ἐδάφους κλίσις, ἡ ἐλαφροτέρα ὕψωσις τοῦ χώματος ὑποδεικνύει πάραυτα διανοητικὴν μεταλλαγήν. Ἐκεῖ φαίνεται ὅτι ἑκάστην ἄλοκα διήνοιξεν ὁ νοῦς τοῦ κυρίου, ὅτι ἡ θωπευτικὴ αὐτοῦ χεὶρ ὡδήγησε μόνη τὸ ἄροτρον. Ἀντὶ νὰ ἀποπλανηθῇ ὑπὸ τὴν σκιὰν δασῶν ἀπεράντων ἐκ δέδρων γιγαντωδῶν καὶ προαιωνίων, ἐρημητηρίων πολυτελῶν καὶ ψευδωνύμων χρησιμευόντων εἰς τὰ ἄγρια ζῶα καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις πλουσίου τινὸς καὶ ὑπερκορεσθέντος τῶν βιωτικῶν ἀπολαύσεων ἀργοῦ, ὁ Σισμόνδης ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς χλοεροὺς καὶ γελόεντας λόφους τοὺς σκιαζομένους ὑπὸ ἐλαιῶν, συκαμινεῶν, συκῶν καὶ ἄλλων παντὸς εἴδους καρποφόρων δένδρων.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Σισμόνδου ἔγινε καὶ ἡ ἔρευνά του ἔπαυσεν. Ἔφερε τοὺς γονεῖς του εἰς Πεσκίαν, ἔνθα ἠγόρασαν μικράν τινα ἰδιοκτησίαν Βαλκιούζαν καλουμένην, καὶ ἐκεῖ πέντε, τὰ εὐτυχέστερα τῆς ζωῆς τοῦ νέου Καρόλου διῆλθον ἔτη.— Διότι ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ τῆς γῆς γωνίᾳ εὗρε πραγματοποιηθὲν, διὰ συμβολαίου ἁπλοῦ καὶ ἀρχαιτύπου, τὸ σχέδιον εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτὸς ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του ζητῶν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἐν πᾶσι καὶ παρὰ πάντων, ἤτοι τὴν σταθερὰν ἕνωσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, τοῦ βιομηχάνου καὶ τοῦ ἐργάτου, τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τοῦ καλλιεργητοῦ, ἐκείνου μὲν καταβάλλοντος πάντα τὰ κεφάλαια, τούτου δὲ γονιμοποιοῦντος διὰ τῶν ἱδρώτων του τοῦ πρώτου τὴν καταβολὴν, καὶ ἀμφοτέρων ἴσον ἐχόντων συμφέρον εἰς βελτίωσιν τῆς ἰδιοκτησίας ἧς τὸ εἰσόδημα ἐξ ἴσου διαμερίζονται ὡς ἀδελφοί.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν αἰγίδα μητρὸς προσφιλεστάτης καὶ πεφωτισμένης ἐστερέωσεν ὁ νέος τὴν τρυφεράν του ψυχὴν, καὶ ἀφοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ προηγήθη ὅτι, ἐκριζωθέντος τῆς γῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀθλιότης αὐτοῦ αὔξανεν, ἐν Τοσκάνῃ, ἐκ τοῦ πλησίον θεωρῶν τὴν εὐπορίαν καὶ ἄνεσιν τοῦ λαοῦ, ἐπείσθη ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀνέσεως τοῦ πτωχοῦ Καὶ ἔκτοτε ἤρχισε καθορῶν πόσον τὰ κοινωνικὰ ζητήματα τὸν παρέφερον εἰς τὰ πολιτικά Εἰς μάτην ἡ Ἰταλία ἐχρησίμευεν εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ὡς πεδίον τῆς μάχης· εἰς μάτην τοῦ πολέμου αἱ περιπέτειαι καὶ αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ τῶν φατριῶν ἐπαναστάσεις μετέβαλλον τὸν τύπον τῆς κυβερνήσεως· τῆς παλιρροίας παρελθούσης τὸ ὕδωρ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν κοίτην του καὶ ἀνελάμβανε τὴν προτέραν γαλήνην καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἐγχωρίων δὲν ἐφαίνετο διαταραχθεῖσα σπουδαίως ὑπὸ τῶν ἀνωμαλιῶν τῶν ὁποίων, ὡς ξένοι, παρ' ὀλίγον πολλάκις ἔπιπτον θύματα οἱ Γενοβρίνοι, ὡς τοὺς ὠνόμαζον εἰς τὸ χωρίον.

Φίλος τῶν Γάλλων ὅταν οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκων, φίλος τῶν ἡττηθέντων, φίλος τῶν Ἰταλῶν ὅταν τὰ ὅπλα τῶν Γάλλων ἐθριάμβευον, ὁ Σισμόνδης ἐτάσσετο πάντοτε εἰς τὰς τάξεις τῶν καταθλιβομένων. Τρὶς ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τρὶς ἡ δυστυχὴς μήτηρ του ἐφοβήθη διὰ τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ, εἰς ὃν ἦτον ἀφωσιωμένη. Ἀλλ' ὁ φιλόλαος νέος οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἀπηρνήθη τὰς ἀρχὰς δι' ἃς κατεστράφη μὲν ἡ περιουσία του, ἠπειλήθη δὲ ἡ ζωή του ἔμαθε δὲ τοῦτο, ὅτι πᾶσα ἐλευθερία ἀνάγκην ἔχει χρόνου καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι, ἡ λόγχη ἢ ἡ λαιμητόμος, τυφλαὶ δυνάμεις, ἀντικαθιστᾶσι κατὰ πρῶτον πᾶσαν τὴν δύναμιν ἣν ἡ τάξις παρεῖχεν ἄλλοτε εἰς τὸ σέβας ἢ εἰς τὴν ἕξιν.

Ἡ Ἔρευνα περὶ τῶν θεσμοθεσιῶν τῶν ἐλευθέρων λαῶν ἐνηγόλει τότε τὸν Σισμόνδην. Καὶ οὐδέποτε μὲν ἐξεδόθη τὸ δοκίμιον τοῦτο ἐν πολλοῖς ὅμως κατόπιν ἐκδοθεῖσι συγγράμμασι διαλάμπουσιν ἰδέαι τολμηραὶ ἐξ ἐκείνου ληφθεῖσαι. Μεταξὺ δὲ ἄλλων γνωμῶν, ὁ Σισμόνδης, καίτοι μετὰ πεποιθήσεως πρεσβεύων τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας, ἐγείρεται κατὰ τῆς τυραννίας τῆς πλειονοψηφίας καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι μεταξὺ πλειονοψηφίας καὶ ἐθνικῆς θελήσεως ὑπάρχει θεμελιώδης διαφορά. — « Ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς θελήσεως ταύτης τοῦ λαοῦ, ἔλεγε, περὶ παντὸς ἄλλου πρόκειται ἢ περὶ ἀπαριθμήσεως, καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ μᾶλλον τὴν στάθμισιν καὶ οὐχὶ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ψήφων· » ἐζήτει, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ νὰ ὦσιν ὑπέρτεροι αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἔκφρασις τῆς σταθμίου αὐτοῦ καταστάσεως καὶ τῆς νάρκης του. Ἔφριττεν ἀλληλοδιαδόχως διὰ τὴν τύφλωσιν τῶν ὁμάδων καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν τῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις, δυναμένη νὰ κρίνῃ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον ζητεῖ αὐτὸ καὶ ὄχι τὸ γενικὸν συμφέρον, » τὸ μόνον δὲ καὶ κύριον κατ' αὐτὸν πλεονέκτημα τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων εἶναι ὅτι ἀποκαλύπτουσι τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τοῦ πολίτου, τὸν διδάσκουσι νὰ σέβεται ἑαυτὸν καὶ φωτίζουσι τὰς ὁμάδας ἀναγκάζουσαι αὐτὰς νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς πᾶν ζήτημα. »

Τὸν περὶ *Τοσκανικῆς Γεωπονίας Πίνακα* αὐτοῦ ἐξέδοτο ὁ Σισμόνδης ἐν Γενεύῃ τῷ 1801, γραφέντα ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τὰ τέλη της ἐκεῖσε διαμονῆς του. Διότι ὑπὸ οἰκογενειακῶν συμφερόντων προσκληθέντα τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς Γενεύην συνώδευσεν ὁ νέος Κάρολος, τότε κατὰ πρῶτον ἀποχωρισθεὶς τῆς μητρὸς, μόνης μεινάσης ἐν τῇ μικρᾷ αὐτῶν ἰδιοκτησίᾳ καὶ μόνην παρηγορίαν ἔχούσης εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦτον τὴν παρουσίαν τῆς θυγατρός της καὶ προαίσθημά τι ἀόριστον περὶ μέλλοντος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς μεγαλείου.

Ὁποία ἄρα ὑπῆρξεν ἡ μητρικὴ αὐτῆς θλίψις ὅτε εἶδεν οἰχομένην καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπανίδῃ ποτὲ τὸν υἱόν τοῦτον ! Ἡ φήμη τοῦ Σισμόνδη εἶχε διαδοθῆ, τὸ δὲ περὶ Ἐμπορικοῦ πλούτου σύγγραμμα αὐτοῦ ἐκδοθὲν τῷ 1803 εἵλκυσεν ἐπὶ τοῦ ἀγνώστου ἔτι νέου τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ ὁ κόμης Πλάτνερος ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν τὴν ἕδραν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βίλνης. Ἡ προσφορὰ δὲ αὕτη, λίαν κολακευτικὴ οὖσα πρὸς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ νέου, ἦτον ὄχι ὀλιγώτερον εὐάρεστος ὑπὸ τὴν ὑλικὴν αὐτῆς ἔποψιν. Διότι, ἀπογυμνωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐπαναστάσεων, ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς κατάστασιν πλησιάζουσαν σχεδὸν πρὸς τὴν ἔνδειαν. Διὸ ὁ πατὴρ ἐπιμόνως παρεκίνει τὸν υἱόν νὰ δεχθῇ τὴν προσφερομένην θέσιν, ἀλλ' οὗτος ἐδίσταζε. Διότι ἐγκύψας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας ἐνθουσιάσθη ὑπὲρ τῶν ποιητικῶν ἐκείνων καὶ ἀνθηρῶν δημοκρατιῶν τῶν δουσῶν ζωὴν κατά τε τὴν φιλολογίαν καὶ τοὺς πολέμους εἰς ὅλον τὸν μεταιῶνα, καὶ παρεσκεύαζε τὴν ἱστορίαν αὐτῶν. Ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ ἐκλέξῃ εἴτε δόξαν διαρκῆ ἣν ἐκ Γαλλίας περιέμενεν, εἴτε περιουσίαν ἣν ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ εὐκόλως εἰς Βίλναν. Εἰς τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο προέτρεπον αὐτὸν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γονεῖς του. Διότι ἡ μήτηρ δυσπιστοῦσα πρὸς τὴν φιλοστοργίαν της ἐφοβεῖτο μήπως ἡ ἀδυναμία της ἐπηρεάσῃ τὴν πρόοδον τοῦ υἱοῦ της. Γράφουσα δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν διεβεβαίου περὶ τῆς γενναιότητος μεθ' ἧς θέλει ὑποφέρει τὴν στέρησίν του καὶ τὸν συν βούλευε, σκεφθεὶς νὰ ἐκλέξῃ τὸ ὠφελιμώτερον δι' αὐτόν. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν γενναίων τούτων λόγων καὶ νουθεσιῶν ἡ ἀδυναμία τῆς μητρικῆς καρδίας θερμοτάτη ἀνεφαίνετο αἴφνης καὶ ἐξερρήγνυτο εἰς λυγμοὺς ἀκουσίους.

« Ἀφοῦ εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς τὴν εὐτυχίαν σου ἀγαπητέ μου υἱὲ ἔγραφεν εἰς ἐπιστολὴν κηλιδωμένην ὑπὸ τῶν δακρύων, ἀφοῦ ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἀπολέσω τὴν μόνην θερμαίνουσαν τὴν καρδίαν μου γλυκεῖαν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς σου, εὔχομαι τοὐλάχιστον νὰ συνδέσῃς συμβιώσεως σχέσεις εἰς τὸν τόπον ὅπου θὰ ζῇς. Εἴθε νὰ εὕρῃς ἐκεῖ προστασίαν καὶ ἀγάπην ἡσυχάζουσας με περὶ τῆς εὐτυχίας σου, εἴθε νὰ τύχῃς ἐκεῖ ἄλλης μητρὸς, ἥτις νὰ σὲ ἀγαπᾷ, ἂν ἦναι δυνατόν, καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ σοῦ ὅπως ἐκείνη ἥτις κατεδικάσθη νὰ ζῇ μα-

κράν σου. Ἀλλὰ, γλυκύτατέ μου υἱὲ Κάρολε, ἂν ἦναι λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι δὲν θὰ σὲ ἰδῶ πλέον, διατί οἱ ὀφθαλμοί μου νὰ μὴ κλεισθῶσι διὰ παντός!..

Ἀλλὰ τὰ δάκρυα τῆς ταλαιπώρου μητρὸς ἐξηράνθησαν μετ' οὐ πολύ. Διότι ἀφιερωθεὶς ὅλος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, ὁ Σισμόνδης ἀπέρριψε τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, ὡς βραδύτερον αἱ αὐταὶ ἀσχολίαι τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀπορρίψῃ τὴν τιμὴν τῆς καθηγεσίας εἰς τὴν Γενέβην καὶ εἰς Παρισίους.

Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 1805 περιηγήθη ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Κυρίας Στάελ καὶ πολλὰς σπουδαίας παρατηρήσεις ἔκαμε κατὰ τὴν περιήγησιν ταύτην.

Ἐπανερχόμενος δὲ εἰς Γενεύην ἔμεινε παρὰ τῇ μητρὶ ἐπὶ δύο μῆνας καὶ συνεβουλεύθη αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἰταλικῶν πολιτειῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἤδη μέρος γεγραμμένην ἧς 16 τόμοι ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1807 καὶ 1808.

Ἀποθανόντος τοῦ πατρός του τῷ 1810 μόνος ἔμεινεν ὁ Σισμόνδης εἰς τὴν τεθλιμμένην οἰκίαν του. Ἀπαύστως δὲ καταγινόμενος εἰς τὰς ἐργασίας του ἐξέδοτο τῷ 1811 ἐν Γενεύῃ τὴν Περὶ τῆς κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην φιλολογίας πραγματείαν του, πρὸς σύνταξιν τῆς ὁποίας πολλὰς εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ κάμῃ περιηγήσεις ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Παρισίοις ὅπου εὑρεθεὶς κατὰ τὸ ἑκατονθήμερον ἔλαβε μακρὰν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συνέντευξιν, ὅστις θαυμάσας τὰς κοινωνικὰς αὐτοῦ καὶ πολιτικὰς γνώσεις καὶ θεωρίας ἠθέλησε νὰ τὸν ἴδῃ καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἰταλίας ὁ Σισμόνδης εἶχεν ἀναζητήσει τοὺς ἀρχικωτέρους κυβερνητικοὺς τύπους. Παρετήρησε δὲ ὅτι « οὐδεὶς μὲν τῶν συνδυασμῶν ἐκείνων εἶναι τέλειος, πάντες ὅμως τυχόντες ἐλευθέρων στοιχείων δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων. » — Ἔμεινε λοιπὸν ἡ σημερινὴ ἐφαρμογὴ τῆς μεγίστης πείρας ἣν ἀπέκτησε διὰ μακροχρονίων καὶ ἐπιπόνων ἱστορικῶν μελετῶν· καὶ ὁ Σισμόνδης, ἀκριβῶς εἰς τὸν τόπον τὸν μᾶλλον ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀρχάς του, ἦλθε νὰ πολεμήσῃ τὴν κατάχρησιν τοῦ συναγωνισμοῦ, τὴν ἀκολασίαν τῆς παραγωγῆς, τὴν συσσώρευσιν τῶν κεφαλαίων, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀγγλιστὶ ἔγραψε τὸ σύστημά του περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας, « τῆς ἐπιστήμης ταύτης τῆς ἀσχολουμένης περὶ τὴν διανομὴν τῆς εὐτυχίας καὶ ὄχι περὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου. »

Κατὰ ταύτην δὲ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἔλευσίν του ἀπήντησε νέαν τινὰ τὴν μὶς Ἄλεν· ἠγάπησεν αὐτὴν τὴν ἐνυμφεύθη τῷ 1819 καὶ ἐπέστρεψε μετ' αὐτῆς εἰς Πεσκίαν παρὰ τῇ μητρί του, ὅπου διέτριψε τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ γάμου του. Τὸ δ' ἀκόλουθον ἔτος ἐγκατέστη εἰς Σὲν, ἀγροτικὴν οἰκίαν πλησίον τῆς Γενέβης. Ἐκεῖ δὲ διῆλθεν εἴκοσιν ἔτη ἀληθοῦς καὶ μακαριστῆς εὐδαιμονίας σπανίως ἀπαντωμένης ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. Οἰκιακὴ ἀγάπη καὶ ἀμοιβαία ἀφοσίωσις καὶ σύμπνοια, γαλήνη συνειδήσεως καὶ ψυχῆς, φίλοι πολύτιμοι καὶ εἰλικρινεῖς, οὐδὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην οἰκογένειαν. Εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐκείνην οἰκίαν τὴν ἐγκαρδιωτέραν ὑποδοχὴν εὕρισκε πᾶς ξένος, καὶ τὴν φιλανθρωποτέραν συμπάθειαν πᾶς δυστυχής. Μετ' ἀδελφικῆς προθυμίας ὁ Σισμόνδης παρεῖχε τὸ βαλάντιόν του εἰς τὸν Ἕλληνα τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν Κολομβιανὸν τῆς Ἀμερικῆς καὶ πᾶς λαὸς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ μαχόμενος εὕρισκεν αὐτὸν πρόθυμον ἀντιλήπτορα καὶ βοηθόν. Πάντοτε εἶχε παραμυθίαν νὰ δώσῃ καὶ πάντοτε χεῖρα νὰ τείνῃ ἀρωγὸν πρὸς πάντα ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας πάσχοντα.

Ἀλλ' ἡ γλυκεῖα αὕτη ζωὴ ἄμοιρος πικρίας δὲν ἠδύνατο μέχρι τέλους νὰ μείνῃ καὶ ἀνεπισκίαστος. Τῷ 1821 ὁ Σισμόνδης ἀπώλεσε τὴν μητέρα του καὶ ὡς τὸ ἔγραψεν ἐπὶ του τάφου αὐτῆς «δὲν ἠδύνατο νὰ παρηγορηθῇ ὅτι δὲν εὑρέθη πλησίον της, κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου της. »

Τὰ ἔτη 1836, 37 καὶ 38 ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δόξα τοῦ Σισμόνδου ἔρθασαν εἰς τὸν κολοφῶνά των. Περιηγήθη μετὰ τῆς γυναικός του τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν ἣν πρὸ πολλοῦ δὲν εἶχεν ἰδεῖ καὶ τὴν καρδίαν του εἰς Ῥώμην ἔθλιψε τὸ ἐλεεινὸν θέαμα τῆς ἀγωνίας τῆς μεγαλοπόλεως. Μακρόθεν εἶδεν εἰς Ἰρλανδίαν τὸν ἀνθρώπινον ἐκεῖνον κατακλυσμὸν τὸν ἀπειλοῦντα νὰ καταπνίξῃ τὸν κολοσσιαῖον πολιτισμὸν τῆς Ἀγγλίας. Ἐν Ἰταλίᾳ ἀνεύρισκε τὰς ἐρήμους τὰς περικυκλούσας τὴν ἀρχαίαν πόλιν, μόνον τὸν πυρετὸν καὶ ἀγρίας ἀκάνθας ἀναφυούσας, ὡσεὶ ὁ Θεὸς ἔπληττε εἴτε διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν βουληματόντων στομάτων, εἴτε διὰ τοῦ λοιμοῦ τῶν ἐλῶν τοὺς κατηραμένους ἐκείνους τόπους τῆς ἀνίσμου μετοχῆς ἰδιοκτησίας ἀκινήτου καὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς καὶ ὀλεθρίας ἀποχωρίσεως τοῦ πτωχοῦ ἀπὸ τοῦ πλουσίου. Εἰς τὴν θέαν δὲ ταύτην τὸ πῦρ τῆς φιλανθρωπίας ὅπερ ἐθέρμαινε τὴν ψυχὴν τοῦ Σισμόνδου ἀνεφλέχθη καὶ ὡς τὴν λαμπροτέραν του λάμψιν ἔρριψεν εἰς τὸν κόσμον τὰς περὶ *Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν Μελέτας*, προϊὸν πολυχρονίων παρατηρήσεων, περιηγήσεων, ἀναγνώσεων, ἀγρυπνιῶν, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τεινουσῶν πάντοτε, νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος δίδαγμα ἀσφαλὲς διὰ τὸ παρόν.

Ἐν τούτοις αἱ ἡμέραι τῆς εὐτυχίας τοῦ Σισμόνδου ἔκλινον πρὸς τὴν δύσιν των. Εἷς μετὰ τὸν ἄλλον κατέβαινον εἰς τὸν τάφον οἱ προσφιλέστεροι φίλοι του καὶ ὁ ὁρίζων τοῦ βίου του ἐσκοτίσθη. « Σκιαὶ μόνον πληροῦσιν ἤδη τὸν νοῦν μου, » ἔλεγεν. Ἡ ὑγεία του ἐφθάρη διὰ μιᾶς καὶ ἡ μετάβασις εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκογενείας τῆς γυναικός του διέφθειρεν αὐτὴν ἐντελῶς καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1842 ἀπεβίωσεν ἐξ ἀτροφίας.

Ἐπὶ τοῦ καινοῦ ἔτι τάφου τοῦ Καρόλου Σισμόνδου ὁ ὡραιότερος στέφανος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ῥίψῃ, εἶναι ἡ ἐξῆς βραχεῖα καὶ εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ, δι' ἧς περαιοῖ τὴν Γαλλικὴν Ἱστορίαν του.

« Καθ' ὅλον τὸν βίον μου εἰς δύο τινὰ ἠσχολήθην, εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας. Πάσαις δυνάμεσι πάντοτε ἠγωνίσθην νὰ μὴ ἀφήσω νὰ ἀπολεσθῶσι τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα ἡ πεῖρα μᾶς δίδει καὶ νὰ στερεώσω τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ κυρίως πάντοτε ἐθεώρησα τὸν πλοῦτον ὡς μέσον καὶ οὐχὶ ὡς σκοπὸν καὶ τέλος αὐτῆς. Εὐχή μου ἦν νὰ ἰδῶ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν εὐπορίαν διαδιδομένας εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ἐλπίζω δὲ ὅτι πάντες θέλουσιν ἀναγνωρίσει ἐκ τῶν θερμῶν μου καὶ ἐπιμόνων παρακλήσεων ὑπὲρ τοῦ γεωργοῦ, ὑπὲρ τοῦ τεχνίτου, ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ τοῦ ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου του τρώγοντος τὸν ἄρτον, ὅτι πᾶσα μου συμπάθεια ἀνήκει εἰς τὰς ἀπόρους καὶ δεινοπαθούσας τάξεις. Ἄλλως δὲ, καὶ ἡ ἐδική μου οἰκογένεια, προγραφεῖσα, καταστραφεῖσα, τρὶς ἀναγκασθεῖσα εἰς ἐκούσιον ἐξορίαν, ἔπεσεν εἰς ἀφάνειαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ ὑπερήφανος δὲ ἐγὼ διότι εἶμαι μέλος τοῦ λαοῦ ὑπερασπίζομαι τὰ δικαιώματά του. »

Ο ΕΡΩΣ ΔΕΝ ΚΟΙΜΑΤΑΙ.

Ἀνατέλλεις, ὡραία σελήνη;
Στῆθι, στῆθι ὀλίγον ἀκόμη
Εἰς τὸ κῦμα νὰ σ' ἴδῃ κ' Ἐκείνη
Λουομένην μὲ κόμην λυτήν.
Πέτα, ζέφυρε, πέτα δρομαῖος
Κ' εἰς τὸ ἄρμα σου φέρε Αὐτήν.

Ἴσως τώρα τὴν κόμην μυρόνει·
Ὦ Καιρὲ, δὲν προσμένεις ὀλίγον;
Ἴσως τώρα τὸ πέπλον ἁπλόνει
Εἰς τοὺς ὤμους αὐτῆς τοὺς λευκούς...
Τὴν ὁδόν της φωτίσατε, ὧραι,
Μὲ πυρσοὺς, μὲ φανοὺς μαγικούς.

Ἀλλ' ὁ ζέφυρος, οἴμοι, προκρίνει
Μὲ τὰ φύλλα τοῦ δάσους νὰ παίζῃ,
Ὁ καιρὸς προχωρεῖ, κ' ἡ σελήνη
Χρυσοβάφει θαλάσσας, βουνὰ
Κ' ἐγὼ βλέπω τὰ κάλλη της μόνος
Μὲ τοῦ σκότους τὰ μαῦρα πτηνά.

Λοιπὸν, δάσος μου, χαῖρε, σ' ἀφίνω..
Πλὴν νὰ μένω ἐδῶ δὲν μὲ εἶπε;
Θὰ προσμείνω λοιπὸν, θὰ προσμείνω,
Ἕως ἕως νὰ ἔλθ' ἡ αὐγὴ,
Νὰ ἰδῇ ἂν ὁ ἔρως κοιμᾶται,
Ὅταν ὅλη κοιμᾶται ἡ γῆ.

Μύρων.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΕΝ ΛΟΜΒΑΡΔΙΑ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ.

ΠΕΖΑΧ.

Τὸ πεζὰχ, (πάσχα τῶν ἀζύμων) γίνεται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ πρωΐας τῆς νιαρούβας (παραμονῆς) ἕκαστος οἰκογενειάρχης κάμνει γενικὴν καὶ λεπτολόγον ἔρευναν εἰς τὴν οἰκίαν του πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ τοῦ ἐλαχίστου ψυχίου τοῦ ἄρτου, ὅσον δ' εὕρῃ τὸν καίει ἐν ὑπαίθρῳ μετά τινων πανηγυρικῶν τύπων. Τῆς τελετῆς ταύτης γενομένης ἄρχεται τὸ πάσχα καὶ εἰς τὴν οἰκίαν δὲν ἐμβαίνει πλέον ἄλλος ἄρτος ἢ ἄζυμος.

Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἅπτεται ἡ ὀκτάφωτος λυχνία τοῦ σαββάτου, ἔπειτα ἁπλόνουσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης ὀθώνην λευκὴν, ἕτερον ὀθώνιον ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος καὶ ἐπιθέτουσιν ἀγγεῖα πλήρη ἀνθέων.

Ἀφοῦ δὲ παρευρεθῶσιν εἰς τὸ *μαγαρεοὺ* (τὴν τρίτην προσευχὴν τῆς ἡμέρας) ἐν τῇ συναγωγῇ, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰς οἰκίας των ὅπως ἑορτάσωσι τὸ πάσχα, πολλαὶ πολλάκις οἰκογένειαι εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἑνούμεναι ὅπως δώσωσι περισσοτέραν ἐπισημότητα εἰς τὴν ἑορτήν.

Ἐπὶ τῶν παροψίδων εἰσὶ τεθημένα τόσα βιβλία ὅσοι οἱ δαιτυμόνες, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τῆς τραπέζης εὑρίσκεται κάνιστρον κεκαλυμμένον δι' ἐρυθροῦ πεποικιλμένου ὑφάσματος, καὶ περιέχον τὰς ὀπώρας καὶ μικροὺς ἄρτους ἀζύμους.

Τότε περικαθέζονται οἱ δαιτυμόνες, ἀνοίγουσι τὰ βιβλία καὶ ὑπεγείροντες διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ κάνιστρον ψάλλουσι διὰ μέλους μονοτόνου τὰ ἑξῆς.

» Κεχὰ λαχμὰ νιάνια διαχεάλο ἀβαδάνα βεαρ-
» νιὰ δεμισραΰμ· κόλ διέφν ἰεδὲ οἰουχκοὺλ, κὸλ δισ-
» ρὶχ ἰεδὲ βεϊφσὰχ· ἀσατὰ ἀχκὰ λεσατὰ δεαδιὰ
» βεαρνιὰ δεϊσραὲλ· ἀσατὰ σύνκὰ νιαουδὲ λεσατὰ
δεαδιὰ βεαρνιὰ δεϊσραὲλ βένε χεορύν. »

Ἤτοι· « Ἰδοὺ ὁ ἄρτος τῆς θλίψεως ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον εἰς τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου· οἱ πεινῶντες ἂς ἔλθωσιν ἐδῶ νὰ χορτασθῶσι καὶ οἱ ἐν ἀνάγκῃ ἂς ἔλθωσιν ἐδῶ νὰ πανηγυρίσωσι τὸ πάσχα. Τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τοῦτον τὸν τόπον, τὸ ἄλλο εἴθε εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραήλ. »

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει τοῦ βιβλίου ὁ πρόλογος, ἀλλ' ἡμεῖς, διὰ νὰ ἤμεθα ἀληθεῖς, πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ καλοὶ Ἰσραηλῖται φροντίζουσι πρὶν καθήσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν νὰ βάλωσι τοὺς σύρτας τῶν θυρῶν.

Μετὰ τοὺς στίχους τούτους ἔρχονται οἱ ὕμνοι τῶν θαυμάτων τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος ἐποίησεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τῆς

καταλύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τέλος δοξάζουσι τὸν θεὸν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

Κατὰ δὲ τὴν παῦσιν ἑκάστου ὕμνου διανέμονται εἰς τοὺς δαιτυμόνας μικρὰ ἀρτίδια ἐκ τοῦ κανίστρου καὶ ὀπῶραι. Ἀκολούθως ψάλλουσι τὸν αἶνον τοῦ Ῥαββὶ Ἰωχανᾶν, τοῦ Ῥαββὶ Μακίβα κλ. οἵτινες διήρχοντο ἅπασαν τὴν νύκτα τοῦ πάσχα ψάλλοντες τοὺς ὕμνους καὶ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Κυρίου.

Μετὰ δὲ τὸ ἥμισυ τῆς παραδόξου ταύτης ἀκολουθίας, περισφίγγουσι τὴν ὀσφύν των, ἐγείρονται, λαμβάνουσι ῥάβδον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὄρθιοι ἐν μεγάλῃ βίᾳ καὶ σπουδῇ τρώγουσι τὸ ἀρνίον τοῦ πάσχα καὶ ἀνὰ ἓν ὠὸν ἕκαστος. Ἀκολούθως δὲ ἄρχεται πάλιν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου. Ἡ τελετὴ ὅμως αὕτη τοῦ ἀρνίου σήμερον παρ' ὅλων γενικῶς ἠμελήθη ἀναγινώσκουσι δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἀκολουθίας ταχύτατα ὅπως συντομώτερον φθάσωσιν εἰς τὰ ἄσματα καὶ εἰς τοὺς ὕμνους οἵτινες φαιδρύνουσι τὴν ἑσπέραν καὶ χαροποιοῦσι μεγάλως τὰ παιδία καὶ τοὺς γέροντας. Τῶν πλείστων ἐκ τούτων τῶν ὕμνων τὸ θέμα εἶναι ὑψηλὸν ἅμα καὶ ἀφελὲς ὡς πᾶσα ἀρχαίτυπος μουσική. Ἐλθούσης δὲ τῆς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως, οἱ γέροντες ἐπαναλαμβάνουσι διαφόρους πατροπαραδότους ἀλληγορίας τῶν ὁποίων τὴν περιεργοτέραν τάττομεν κατωτέρω. Καθὼς δὲ ἀξιοῦσιν ἀλληγορικῶς αὕτη καὶ διὰ συμβολικῆς γλώσσης παριστάνει ὅλους τοὺς διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὑπέστη καὶ μέλλει ἔτι νὰ ὑποστῇ καὶ ἀναγγέλλει τὴν ἐπὶ τέλους ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ. Ἰδοὺ αὕτη.

« Παράδοξον! παράδοξον πρᾶγμα! ἔριφος ἠγόρασε τὸν πατέρα μου ἀντὶ δύο μικρῶν νομισμάτων, καὶ ἦλθεν ὁ σκύλος καὶ ἐδάγκασε τὴν ἔριφον διότι ἡ ἔριφος ἠγόρασε τὸν πατέρα μου ἀντὶ δύο μικρῶν νομισμάτων.

Ἦλθε δὲ ἡ γαλῆ καὶ ἤμυξε τὸν σκύλον, διότι ὁ σκύλος ἐδάγκασε τὴν ἔριφον, διότι ἡ ἔριφος ἠγόρασε τὸν πατέρα μου ἀντὶ δύο μικρῶν νομισμάτων.

Ἦλθε τότε ἡ ῥάβδος καὶ ἐρράβδισε τὴν γαλῆν, διότι ἡ γαλῆ ἤμυξε τὸν σκύλον, διότι ὁ σκύλος ἐδάγκασε τὴν ἔριφον κτλ.

Ἦλθε τότε τὸ πῦρ καὶ ἔκαυσε τὴν ῥάβδον διότι ἡ ῥάβδος ἐρράβδισε τὴν γαλῆν, διότι ἡ γαλῆ κτλ.

Καὶ τότε ἦλθε τὸ ὕδωρ καὶ ἔσβυσε τὸ πῦρ, διότι τὸ πῦρ ἔκαυσε τὴν ῥάβδον, διότι ἡ ῥάβδος κτλ.

Καὶ τότε ἦλθεν ὁ βοῦς καὶ ἔπιε τὸ ὕδωρ,, διότι τὸ ὕδωρ ἔσβυσε τὸ πῦρ, διότι τὸ πῦρ κτλ.

Καὶ τότε ἦλθεν ὁ σφαγεὺς καὶ ἔσφαξε τὸν βοῦν, διότι ὁ βοῦς κτλ.

Καὶ τότε ἦλθεν ὁ Μαλὰχ Ἀμαβὲ (ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου) καὶ ἔσφαξε τὸν σφαγέα, διότι ὁ σφαγεὺς ἔσφαξε τὸν βοῦν κτλ.

Καὶ τότε ἦλθε ὁ ἄγγελος τοῦ κυρίου καὶ ἔσφαξε τὸν ἄγγελον τοῦ θανάτου, διότι οὗτος κτλ. »

Τὸ *σέβερ* (τὸ δεῖπνον τοῦ πάσχα) ἐπανελαμβάνετο καὶ τὴν δευτέραν ἑσπέραν, ἀλλὰ συνήθως μετ' ὀλιγωτέρας ἐπισημότητος· τὸ ἐπανελαμβάνουσι δὲ ἐκ φόβου μήπως ἡ χρονολογία τῆς ἐξόδου εἶναι ἐσφαλμένη. Τὸ πάσχα τῶν ἀζύμων διαρκεῖ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας· καὶ αἱ μὲν τέσσαρες ἡμέραι αἱ μετὰ τὰς δύω πρώτας ἑπόμεναι δὲν θεωροῦνται ὡς ἡμέραι μεγάλης καὶ σοβαρᾶς ἑορτῆς, αἱ δύο ὅμως τελευταῖαι θεωροῦνται μὲν ἐξίσου ὡς αἱ δύο πρῶται ἱεραὶ δὲν γίνεται ὅμως κατ' αὐτὰς δεῖπνον πανηγυρικόν, ἀλλ' ἅπασαι αἱ τελεταὶ περιορίζονται εἰς τὴν συναγωγὴν, ὅμοιαι μὲ τὰς τελετὰς τοῦ σαββάτου.

Λύσις τῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ 65 αἰνιγμάτων.
1) Γάτος. 2) Κάτοπτρον.

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

1

Τὄνομά μου ἂν καὶ ἕνα
Διπλῆν ἔχει προφορὰν.
Γένος κ' ἔννοιαν ἀλλάσσει
Ἐκ τοῦ τόνου τὴν φορὰν
Ὀξυτόνως μὲ προφέρεις
Γένους εἶμ' ἀρσενικοῦ,
Ἐὰν δὲ παροξυτόνως
Εἶμαι γένους θυλυκοῦ.
Ὡς ὀξύτονον δὲ πάλιν
Εἶμαι εἶδος τι τροφῆς,
Παροξύτονον δὲ ἤμην
Μέρος τι ἐπὶ τῆς γῆς,

2

Οὔτε κάθημ' οὔτε στέκω
Ἂν κ' εὑρίσκομαι ὀρθὸν,
Κι' ἂν τὸν ἥλιον σκοτίζω
Κατ' ἀπὸ τὸν οὐρανὸν,
Καὶ τὴν μύτην σου εὐφραίνω
Καὶ τὸ στόμα σου γλυκαίνω,
Ἢ οὐδέτερ' ἐξ αὐτῶν,
Ἢ δὲν κάμνω ἢ τὰ κάμνω
Πάντοτε κατὰ καιρὸν,
Κ' ἐνῷ λέγεις ὅτι τόσον
Ἄνθρωπε μὲ ἀγαπᾷς,
Ἄχ μὲ πόσ' ἀχαριστίαν
Εἰς τὸ πῦρ μὲ καταντᾷς.

Ὑπὸ Ν. Σ.

Ἡ λύσις ἐν τῷ ἑπομένῳ φυλλαδίῳ.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ.

Ὁ Ἔρως ἐν τῷ Γάμῳ, τέλος.—Τὰ ἐρείπια, τέλος. — Ὁ Ἐρυθρὸς Πειρατὴς, συνέχεια. — Περὶ ἀνατροφῆς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, συνέχεια.—Βιογραφία, Κάρολος Σισμόνδης.—Ποίησις.—Ποικίλα.
Εἰκονογραφία. Σισμόνδης.